

ІІІ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЯ

«НОВА МОДЕЛЬ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБРАЗУ
БІБЛІОТЕКИ: ЗМІНА
ТРАДИЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЇЇ
ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ФУНКЦІЙ»

Місце проведення - Наукова бібліотека УжНУ
Форма участі – дистанційна в онлайн-форматі.

21 жовтня 2021 року

Сайт:

Соціальні мережі:

f @libraryuzhnu
t @SL_UzhNU
i @library_uzhnu

<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY
SCIENTIFIC LIBRARY

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**A NEW MODEL OF THE INFORMATION
IMAGE OF THE LIBRARY:
A CHANGE IN THE TRADITIONAL PERCEPTION
OF ITS PURPOSE AND FUNCTIONS**

Proceedings of the 3rd scientific and research internet conference
(Uzhhorod, 21 October 2021)

**НОВА МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ОБРАЗУ БІБЛІОТЕКИ:
ЗМІНА ТРАДИЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЇЇ
ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ФУНКЦІЙ**

Матеріали ІІІ науково-практичної інтернет-конференції
(Ужгород, 21 жовтня 2021 р.)

Uzhhorod
Publishing house of Oleksadra Garkusha
2021

Ужгород
Видавництво Олександри Гаркуші
2021

UDC 027.7 - 048.35 (063) : 004.773.5
N 72

УДК 027.7 - 048.35 (063) : 004.773.5
Н 72

Editorial board:

Medved Mariia – Director of the Scientific Library, Candidate of Philology (chief editor);
Vorobets Viktoriia – Deputy Director of the Scientific Library;
Melnyk Larysa – Head of the Reference-Bibliography Department;
Ihnatiuk Mariana – Head of the Department of Information Technology;
Smirnova Hanna – Head of the Department of Scientometrics;
Lashkay Oktavia – Head of the Department
Fetko Olesya – Senior Librarian.

Редакційна колегія:

Медведь М. М. – директорка Наукової бібліотеки, кандидатка філологічних наук (головна редакторка);
Воробець В. В. – заступниця директорки Наукової бібліотеки;
Мельник Л. О. – завідувачка довідково-бібліографічного відділу;
Ігнатюк М. М. – завідувачка відділу інформаційних технологій;
Смірнова Г. А. – завідувачка відділу наукометрії;
Лашкай О. А. – завідувачка сектора;
Фетько О. В. – бібліотекарка I категорії.

The material of the conference available at the UzhNU Scientific Library's website:<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/111/index> and in the Repository of UzhNU:
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37841>

Матеріали конференції розміщені на сайті Наукової бібліотеки ДВНЗ “УжНУ”: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/111/index> та у Репозитарії ДВНЗ “УжНУ”:
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37841>

The authors advisors are responsible for the content and reliability of the submitted materials.

Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів несуть автори.

Recommended for printing
by the Academic Council
of Uzhhorod National University
(Protocol № 11 from 16.11.2021)

Рекомендовано до друку
Вченою радою
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”,
протокол № 11 від 16 листопада 2021 р.

© Uzhhorod National University, 2021
© Scientific Library, 2021
© Publishing house Olexandra Harkusha, 2021

© ДВНЗ
“Ужгородський національний університет”, 2021
© Наукова бібліотека, 2021
© Видавництво Олександри Гаркуші, 2021

ISBN 978-617-531-243-8

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановна бібліотечна спільното!

Щиро вітаю учасників III науково-практичної інтернет-конференції “Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій”.

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету – найбільша книгозбірня закарпатського краю. Вона є вагомим інформаційним центром науки, освіти та культури, що підтверджується її півторамільйонним фондом друкованих видань, значною кількістю електронних колекцій, 20-ма тисячами рідкісних видань, деякі з яких не мають аналогів не лише в Україні, а й в Європі.

Ужгородський університет пройшов 76-річну історію становлення та розвитку, разом із ним збагачувала свій книжковий фонд і його бібліотека. Сьогодні університет продовжує динамічно розвиватися, займаючи високі позиції в міжнародних і вітчизняних рейтингах освітніх закладів, які опираються на результати розвитку науки та освіти вишу. Найбільший університет Закарпаття – це 21 факультет, понад 130 кафедр, близько 1,5 тисячі науковців та викладачів, які навчають 15 тисяч студентів.

Місія бібліотечних фахівців – не лише збереження наукових напрацювань, а й уміння створювати та поширювати інформаційні джерела у відповідності до потреб навчання чи дослідження. Сучасні книгозбірні стрімко і впевнено трансформують свою роботу до умов сьогодення. Теперішнє поважне зібрання засвідчує добрі наукові традиції та тенденції співпраці між університетами та бібліотеками, які гідно приймають виклики сучасного інформаційного суспільства.

Значення й унікальність конференції “Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій” – в тенденції обговорення нових шляхів розвитку книгозбірень як освітніх, так і публічних.

Сьогоднішнє активне обговорення дозволить намітити нові шляхи бібліотечного розвитку в підтримку вітчизняної освіти і науки, а питання створення

нової моделі бібліотеки наблизить бібліотечну галузь до активного запровадження інноваційних методів у її роботу, розширення послуг та сервісів.

Бажаю всім учасникам зібрання плідної роботи, творчої професійної взаємодії та натхнення для нових здобутків. Висловлюю щире вдячність і повагу учасникам конференції, бібліотечний дискурс яких збагатить науковий потенціал та дасть можливість застосувати найкращі бібліотечні ідеї.

З глибокою повагою,

*доктор медичних наук, професор,
ректор ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”
Володимир Смоланка*

Наталія БІЛНІЦЬ,
ORCID 0000-0001-7249-6437
молодша наукова співробітниця,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Майя ІВАНОВА,
ORCID 0000-0003-0243-3478
наукова співробітниця,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА СЕРВІСИ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК СВІТУ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

УДК 004:027(100):021.2.834

Розглянуто досвід національних бібліотек світу у наданні користувачам електронних бібліотечно-інформаційних послуг у період карантинних обмежень. Окреслено проблеми доступу до цифрових ресурсів в силу дії законів про авторське право.

Ключові слова: електронна бібліотека, національна бібліотека, інформаційний ресурс, авторське право, цифрові послуги.

Надання бібліотекою електронних бібліотечно-інформаційних послуг сприяє оптимізації бібліотечно-інформаційного обслуговування, дозволяє підвищувати оперативність, якість виконання запитів, здійснювати комунікації із користувачами за допомогою різних веб-сервісів відповідно до їхніх потреб.

Світова пандемія змусила бібліотеки реорганізувати свою діяльність, щоб продовжити максимально надавати послуги користувачам, які працюють та навчаються дистанційно. Працівникам бібліотек довелося змінити традиційні моделі взаємодії та вчитися новим формам співпраці.

Бібліотеки по всьому світу зіткнулися з важким вибором, які послуги і яким чином їх пропонувати користувачеві, з огляду на те, що уряди різних країн після оцінки всіх наявних ризиків самостійно приймали рішення: закрити всі установи, продовжувати працювати як зазвичай, чи просто залишали це право вирішувати директорам бібліотек.

На основі світового досвіду бібліотеки в усьому світі стикалися з різними підходами до обмежень: від діяльності в звичайному режимі чи діяльності з деякими обмеженнями – до мінімального обслуговування та повного закриття.

Поширення коронавірусної хвороби COVID-19 внесло корективи у роботу найбільшої книгозбірні країни. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) тривалий час була закрита для відвідування в зв'язку з несприятливою епідеміологічною ситуацією в країні та низкою заходів, визначених Кабінетом Міністрів України.

Зважаючи на карантинні обмеження, що додали незручностей у роботі НБУВ та унеможливили надавати друковані документи у руки відвідувачів, бібліотекою було запропоновано широкий спектр електронних, інформаційно-аналітичних, біографічних та бібліографічних ресурсів, наукові здобутки та матеріали культурної спадщини.

Так, користувачам був представлений інформаційний ресурс “Наукова періодика України”, який вміщує електронні версії періодичних фахових наукових видань наукових установ та навчальних закладів і є унікальним інформаційним продуктом НБУВ, що не має аналогів в Україні. На сьогодні зібрання повних текстів наукових фахових видань містить 1млн. 156 тис. повних текстів наукових статей з 2800

електронних версій наукових фахових періодичних видань (з них 118 наукових журналів, що існують тільки в електронній формі, 378 наукових видань НАН України).

Важливим інформаційним ресурсом стала повнотекстова “Наукова електронна бібліотека НБУВ”, наповнення якої здійснюється цифровими копіями традиційних бібліотечних документів та електронними аналогами друкованих видань або електронними виданнями, наданими правласниками – авторами та видавництвами. Враховуючи багатотомність майже третини електронних документів, а також представлення певного масиву електронних книжок декількома форматами (для зручності користування ними читачів), загальна кількість бібліотечно-бібліографічних записів на електронні книжкові інформаційні матеріали повнотекстових електронних документів в інформаційному ресурсі складає 60 030.

Новим інформаційним ресурсом, запропонованим користувачеві, став “Репозитарій” НБУВ, який було підготовлено до 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Він репрезентує науковий доробок колективу НБУВ та забезпечує постійний безкоштовний доступ до електронного архіву засобами інтернет-технологій. Електронний архів документів наукового, довідкового, освітнього та методичного призначення, які присвячені історії НБУВ, відповідає основним напрямам наукової діяльності бібліотеки та становить близько 4230 бібліографічних записів.

Великої популярності серед користувачів набула електронна бібліотека “Україніка”. Це – загальнонаціональний інформаційний ресурс, єдина в Україні база даних, що містить 728 864 бібліографічні описи та реферативну інформацію про вітчизняні наукові публікації з усіх галузей знань. Її популярність, а особливо під час карантину, підвищилась на 90%.

Незмінним попитом, про що свідчить збільшення кількості відвідувань під час пандемії на 70 %, користується “Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини” – оцифровані видання історико-культурних фондів НБУВ, які включають інформацію про унікальні зібрання документних джерел із фондів НБУВ, документальну спадщину, цифрові ресурси, історико-культурні та меморіальні електронні колекції, дослідження та збереження історико-культурних фондів.

НБУВ безоплатно розміщує електронні копії видань, передані засновниками наукових журналів та збірників наукових праць на своєму вебпорталі і забезпечує до них безкоштовний доступ. Також у вільному доступі представлені електронні аналоги книжкових видань, не захищені авторським правом. Решта повнотекстової інформації доступна лише у локальному режимі читальних залів НБУВ.

Індивідуальним та колективним віддаленим користувачам бібліотечні фахівці надають безкоштовні онлайн-послуги з пошуку інформації та оперативного виконання довідок за допомогою сервісів “Віртуальна довідка”, “Зворотний зв’язок”, “Запитай бібліографа” та спілкування через електронну пошту. Для отримання сканованих копій документів налагоджено сервіс “Електронна доставка документів”. Пошуку наукової інформації та перегляду пошукових профілів науковців сприяє інформаційний портал “Наука України: доступ до знань” [1].

Вкладаючи масу зусиль і часу в оновлення своїх сайтів і комп’ютерних систем, щоб задовольнити всі запити користувачів, бібліотеки у всьому світі наполегливо працювали над забезпеченням віддаленого доступу до своїх фондів і послуг.

Всі національні бібліотеки світу під час запровадження карантинних обмежень почали активно пропонувати та пропагувати свої електронні ресурси та послуги. Як підкреслюється в дослідженні, проведеному Конференцією директорів Національних бібліотек, $\frac{3}{4}$ Національних бібліотек представили нові цифрові сервіси [2]. Цей період був випробуванням колекцій та послуг цифрових бібліотек, які пропагували свій потенціал, використовуючи наявні канали онлайн-зв’язку та підтримку партнерів – Інтернет та друкованих ЗМІ, радіо та телеканалів.

Так, під час закриття Національна бібліотека Нідерландів своїм відвідувачам запропонувала скористатися онлайн-сервісами, такими, як Delpher (де зібрано понад 100 мільйонів сторінок з нідерландських книг, газет і журналів), цифровою бібліотекою нідерландської літератури, каталогом книжкових видань, онлайн-бібліотекою (електронними і аудіокнигами) та цифровими джерелами (базами даних, каталогами і сайтами, відібраними НБ Нідерландів). Національна бібліотека Бельгії запровадила структурований віддалений доступ до всіх елек-

тронних ресурсів бібліотеки, включаючи сервіси ЗМІ та періодичні видання. Національна бібліотека Франції організувала віртуальні виставки і пропонувала різні засоби навчання, зокрема в літні місяці. Національні бібліотеки Іспанії та Угорщини пропагували свої цифрові контенти для використання в освітніх цілях. BNEscolar – це пропозиція Національної бібліотеки Іспанії у співпраці з Red.es сприяти створенню контенту з тематичних та методичних рекомендацій як підтримку для розвитку компетентностей та доповнення до освітніх програм і використанню спадщини Бібліотеки в навчальному процесі для збереження історичної та культурної пам’яті.

Національна бібліотека Польщі закликала скористатися послугами її “Електронної національної бібліотеки”, яка налічує більше трьох мільйонів публікацій, Національна бібліотека Латвії пропонувала без обмежень популярні колекції електронних бібліотек “Perodika.lv” і “Книжковий портал”, а Національна бібліотека Марокко безкоштовно надавала доступ до електронних книг та інших ресурсів та послуг [7].

Індія розширила діапазон своїх електронних сервісів, пропонуючи “Бібліотерапію” в допомогу своїм користувачам в період кризи. Національна бібліотека Індії розробила систему пошуку відкритих освітніх ресурсів для дослідників, дітей та молоді, а також продовжила проводити вебінари для стажистів і інших фахівців в галузі бібліотечної справи та формувати цифрові ресурси для користувачів. Відкриття Національної цифрової бібліотеки Індії, ініційоване Міністерством розвитку людських ресурсів країни, надало доступ до значної частини цієї колекції. Понад 38 мільйонів електронних книг і журналів стали доступними всім бажаючим на будь-яких пристроях, будь-то смартфони, комп’ютери або планшети [3].

Все більше бібліотек розпочали роботу по запровадженню нових проєктів і послуг та стали залучати своїх користувачів до участі у заходах, які проводились в мережі Інтернет за допомогою різних засобів комунікації.

Національна бібліотека Нідерландів в партнерстві з асоціацією письменників представила проєкт “Письменник на твоєму екрані”, Національна бібліотека Індонезії завдяки своїй існуючій програмі приєдналася до національної ініціативи “Робота з дому”, бібліотекарі США змогли адаптувати сервіс Google Forms для створення тематич-

них віртуальних квестів, а Бібліотека Конгресу організувала віртуальну транскрибацію (переклад звуку в текст) та підготувала літературні фестивалі онлайн.

Бібліотека Конгресу США, з нагоди святкування 220-ої річниці свого заснування, оголосила про випуск програми головного мобільного додатку, розміщеного на вебсайті бібліотеки, який надає користувачам простий і доступний спосіб пошуку і вивчення зростаючих цифрових колекцій та дозволяє створювати персональні галереї предметів в колекціях Бібліотеки для їх власного ознайомлення і для обміну з іншими. В даний час в додатку подано аудіозаписи, книги, відео, рукописи, карти, газети, нотний запис, періодичні видання, фотографії, роздрукування і малюнки тощо [4].

Британська бібліотека розпочала роботу над прототипом цифрової платформи для публічних бібліотек в Великобританії, а Національна бібліотека Ізраїлю в Єрусалимі оголосила, що завдяки щедрому гранту від благодійного фонду Лісбет Раусинг і Пітера Болдуїна “Аркадія”, відкриє цифровий доступ до більш ніж 2500 рідкісним ісламським рукописам і книгам зі своєї колекції світового рівня. Проєкт включатиме оцифровку і завантаження зображень з високою роздільною здатністю та дозволить користувачам з усього світу відкривати для себе всю колекцію, включаючи зручні для користування параметри пошуку, інструменти та контент. Очікується, що проєкт буде завершений через три роки [5].

Значне зростання зацікавленості до електронних ресурсів та проведення роботи по розширенню доступу до електронних книг, наприклад, шляхом збільшення їх кількості, спостерігається у більшості бібліотек світу, зокрема у Національних бібліотеках Албанії, Кореї та Китаю, де співробітники забезпечили стабільну роботу порталу національної електронної бібліотеки і надали підтримку бібліотекам і бібліотекарям по всій країні. Очевидно, що можливість використання ресурсів в Інтернеті багато в чому залежить від умов доступу. У деяких випадках бібліотеки можуть самостійно надавати більш широкий доступ до ресурсів, як, наприклад, Національна бібліотека Малайзії, що активно пропонувала власну цифрову бібліотеку в соціальних мережах, а Національні бібліотеки Норвегії та Чехії, для економії часу і спрощення доступу, спільно працювали над об'єднанням ресурсів та інформації на одному сайті.

Сьогодні бібліотеки як ніколи відіграють значну роль у забезпеченні доступу до контенту, у підтримці процесу прийняття законодавчих рішень та у збереженні історичної пам'яті. Національна бібліотека Іспанії запустила програму по створенню архіву країни щодо збереження уроків сучасності. Крім цього, Національна бібліотека Китаю ініціювала проєкт національної пам'яті щодо документування боротьби Китаю з пандемією COVID-19. Проєкт спрямований на збір і збереження документів, що становлять історичну цінність і відображають загальнонаціональні зусилля з профілактики та боротьби з епідемією, зміни в моделях соціального управління, таких, як віддалена робота і онлайн-навчання.

Пандемія COVID-19 ясно показала, наскільки важливо мати закони, що дозволяють бібліотекам виконувати свої завдання з використанням цифрових інструментів. Опитування, проведене Конференцією директорів національних бібліотек, показало, що половина з них зіткнулася з труднощами при наданні цифрового доступу в силу дії законів про авторське право.

Наприклад, інформаційний провайдер, такий як “Internet Archive”, оголосив про створення Національної бібліотеки надзвичайного стану у відповідь на закриття бібліотек і шкіл під час епідемії коронавірусної хвороби, в результаті чого його 1,4 мільйона сканованих видань, в основному друковані книги ХХ століття, стали відкритими для необмеженого доступу. Інтернет-архів є технічним партнером сотень бібліотек, у тому числі Бібліотеки Конгресу США, для якої він розробляє методи управління цифровим контентом. В його арсеналі мільйони публічних медіа-матеріалів, включаючи тексти, зображення, відео та аудіофайли. Його метою було відкрити доступ до великого обсягу матеріалів з невеликими обмеженнями, щоб допомогти учням, студентам та дослідникам отримувати доступ до інформації в складний час. Проте ця ініціатива викликала докори та звинувачення з боку окремих авторів, видавців та торгових асоціацій в порушенні Інтернет-архівом авторських прав.

У зв'язку з цим ІФЛА активно проводить реформи в області авторського права в усьому світі. Завдяки мобілізації європейських бібліотечних асоціацій і національних бібліотек, ІФЛА уважно стежить за виконанням Директиви ЄС про єдиний цифровий ринок. На гло-

бальному рівні багато країн також почали реформи авторського права, зокрема Угорщина внесла необхідні зміни до закону про авторське право, яке дозволяє доступ до електронної копії документа в освітніх цілях. ІФЛА також координувала процес підготовки відкритого листа Генеральному директору Всесвітньої організації інтелектуальної власності з проханням вжити заходів щодо пом'якшення законів і норм авторського права на користь бібліотек. Ще однією важливою темою на 2021 рік стане освіта в галузі авторського права. Авторське право – це область, в якій бібліотекарям необхідно вміти працювати зі знаннями і впевненістю, щоб мати можливість підтримувати користувачів. Тому ІФЛА працює з професіоналами в області авторського права і грамотності над розробкою посібників з навчання бібліотекарів на міжнародному рівні [6].

Висновок. Бібліотеки як соціокультурні установи виконують функції збирання та систематизації знань, надання вільного доступу до своїх ресурсів. Пандемія надала поштовху до цифровізації бібліотечної галузі, усвідомлення необхідності розробки альтернативних видів онлайн-діяльності.

Національні бібліотеки відіграють вагомую роль у якісному забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів шляхом надання доступу до електронних та цифрових бібліотек, власних і придбаних баз даних, вебсайтів, баз даних періодичних видань та повнотекстових інформаційних ресурсів провідних бібліотек та інформаційних центрів світу, віртуальних виставок тощо.

У той же час національні бібліотеки відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до контенту як базових установ для своїх країн, так і ведучих установ в своїх національних бібліотечних системах, у збереженні історичної пам'яті та у підтримці процесу прийняття законодавчих рішень, зокрема реформування законів авторського права на користь бібліотек.

Джерела та література:

1. Звіт про бібліотечно-інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2020 рік. Київ : НБУВ, 2021.
2. Конференція директорів національних бібліотек. URL: <https://conferenceofdirectorsofnationalelibraries.files.wordpress.com/2020/04/200415-survey-impact-covid-19-def-1.pdf>. – Назва з екрану.

3. National Digital Library of India Gives Open Access to All. *G plus*. URL: <https://www.guwahatiplus.com/dailynews/national-digital-library-of-india-gives-open-access-to-all> (access date: 27.04.2020). – Title from the screen.
4. Brett Zongker. Celebrate the Library's 220th Birthday with the LOC Collections App. *The Library of Congress*. URL: <https://www.loc.gov/item/prn20-032/> (access date: 22.04.2020). – Title from the screen.
5. National Library of Israel and Arcadia Fund Announce Major Initiative to Open Digital Access to Over 2,500 Rare Islamic Texts. *The National Library of Israel*. URL: <https://www.nli.org.il/en/content/announcements/islam-arcadia> (access date: 05.06.2020). – Title from the screen.
6. IFLA's looking ahead on Copyright. *IFLA*. URL: <https://www.ifla.org/node/93583> (access date: 20.01.2021). – Title from the screen.
7. COVID-19 и глобальная библиотечная сфера. URL: <https://www.ifla.org/node/93042>. – Назва з екрану.

ELECTRONIC INFORMATION RESOURCES AND SERVICES OF NATIONAL LIBRARIES OF THE WORLD DURING THE PANDEMIC PERIOD

Nataliia Bilinets,
ORCID 0000-0001-7249-6437,
Junior Research Associate,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
Maiia Ivanova,
ORCID 0000-0003-0243-3478,
Research Associate,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

The experience of national libraries of the world in providing users of electronic library and information services in the period quarantine restrictions. The problems of access to digital resources due to copyright laws are outlined.

Key words: *electronic library, national library, information resource, copyright, digital services*

Олена ВДОВІНА,

ORCID: 0000-0003-3770-125X

кандидатка наук з соціальних комунікацій,
доцентка кафедри українознавства,
культури та документознавства,
Національний університет
“Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка”

СОЦІАЛЬНЕ МЕДІАСЕРЕДОВИЩЕ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ КНИГ І ЧИТАННЯ У БІБЛІОТЕКАХ

УДК 021.1:004.7:316.472

У статті проаналізовано значення соціального медіасередовища для просування книг і читання у бібліотеках. Схарактеризовано завдання, які вирішують соціальні медіа, їх основні риси та різновиди.

Ключові слова: бібліотека, книга, читання, медіа, соціальне медіасередовище, просування, читачі.

Яскравою тенденцією сьогодення є витіснення читання новими аудіовізуальними та електронними засобами масової інформації, соціальними мережами і віртуальними розвагами. Звернень читачів до бібліотек стає дедалі менше, тому першочерговим завданням книгозбірень стає підняття престижу читання, формування суспільної позитивної думки про нього, наголошення на винятковій ролі для розвитку інтелекту. Умовою успішної діяльності бібліотек у просуванні читання є співіснування і взаємодія з новітніми технологіями, правильне розуміння свого місця і ролі в сучасному інформаційному просторі. При цьому завдання бібліотеки – залучення до читання – не змінюється, а набуває нової форми і змісту, отримує новий потенціал.

Сучасний розвиток медіасередовища [1, с. 24] призводить до кон-

вергентних процесів, що виявляються у злитті традиційних засобів масової інформації та комунікації (Інтернет і засоби мобільної телефонії) в єдиний інформаційний ресурс – від переведення змісту в цифрову форму до асиміляції в мережі різних рис телебачення, друкованих видань, радіо та кінематографа. Має місце також взаємопроникнення технологій впливу: маніпулятивних, журналістських, публіцистичних, психологічних, PR, рекламних. І це зближення різних медіапрактик створює новий дискурсивний простір із своїми особливостями [2, с. 57–58]. Спільна інформаційна природа бібліотек і соціальних медіа дає змогу розглядати останні як інструменти, що реалізують ряд завдань, зокрема:

- завдання інформування – публікація інформації, створеної бібліотекою (повідомлення про заходи; опис книг, колекцій);
- завдання посередництва – надання інформації із зовнішнього джерела та цитування;
- завдання комунікації – здійснення обміну коментарями, створення діалогу і вираження емоцій;
- завдання акумуляції – публікація повідомлень певної тематики, що формує стрічку новин, фіксує їх у порядку появи; отримання експертного знання – збирання інформації для подальшого використання (наприклад, через згадану вище опцію голосування задля отримання необхідної інформації) [3].

Основними рисами, що характеризують медіасередовище є: глобальне кількісне збільшення онлайн-спільнот; інтенсивне розширення аудиторії користувачів соціальних мереж; застосування соціальних сервісів як інструментів самоорганізації та мобілізації (“блогерні революції”, рухи, демонстрації, флешмоби); розвиток нішових, так званих сегментованих, соціальних мереж; соціалізація брендів та бізнесу; конвергенція соціальних медіа з традиційними; функціонування за принципами прозорості, відкритості, незалежності, свободи учасників, інтерактивності, багатовимірності, співучасті багатьох заради досягнення спільної мети [4].

Аналізуючи вище викладене, доходимо висновку, що сучасні технології стають інструментом, який здатен розвинути не тільки доступ до читання, а й мотивацію до нього. Саме тому бібліотеки повинні, використовуючи соціальне медіасередовище, зуміти організувати за-

хоплюючи сучасну читацьку діяльність, допомагаючи людям орієнтуватися в літературному потоці, налагоджуючи з ними взаємодію, яка мала б продовження в реальному бібліотечному просторі.

На даний час існує чотири основні форми соціальних медіа:

- соціальні мережі (social networking), які передбачають особисте анкетне спілкування;
- інтерактивна співпраця (collaboration work): спільна робота з інформацією, її створення та перетворення;
- соціальні бази знань (social knowledge bases): публікація блоків контенту, не пов'язаного хронологічно;
- трансляція соціальної інформації (social information broadcasting): 1) створення унікального контенту (unique content creation); 2) розповсюдження контенту користувачів (re-sharing) [5].

На відміну від традиційних медіа (газети, радіо, телебачення), де має місце одностороння трансляція повідомлення, соціальне медіа-середовище має ряд беззаперечних переваг як-то: можливість привертання уваги та популяризації діяльності бібліотеки, можливість отримувати зворотний зв'язок від реальних відвідувачів і потенційних користувачів.

Таким чином, використання бібліотеками соціального медіасередовища є дієвим інструментом для просування книг і читання. Активізація медійної діяльності бібліотек є не просто бажаною, а необхідною складовою роботи книгозбірень у сучасних умовах.

Джерела та література:

1. Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 23–27.
2. Онищенко О. Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору / [О. Онищенко (кер. проекту), В. Горовий, В. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 296 с.
3. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіасередовищі: змістовий аналіз. URL: <http://surl.li/ajngl> (дата звернення 08.10.2021).
4. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. URL: <http://surl.li/ajnie> (дата звернення 08.10.2021).
5. Социальные медиа в интернете. URL: <http://knol.google.com/k>. (дата звернення 08.10.2021).

SOCIAL MEDIA ENVIRONMENT AS A TOOL FOR BOOK PROMOTION AND READING IN LIBRARIES

Olena Vdovina,

ORCID: 0000-0003-3770-125X

PhD in Social Communication,

Associate Professor at Department of Ukrainian Studies,

Culture and Documentation,

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

The article analyzes the value of the social media environment for the promotion of books and reading in libraries. The tasks that solve social media, their main features and varieties are described.

Key words: library, book, reading, media, social media environment, promotion, readers.

Вікторія ВОРОБЕЦЬ,
ORCID 0000-0003-4102-9785
заступниця директорки
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛОТЕК УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ

УДК 027.7(477+437.6) : 025.4.03 : 004.42

У статті досліджується запровадження інформатизації, яке опирається на досвід двох сусідніх держав – України та Словаччини. Характеризуються електронні бібліотечні програми, використані у найпотужніших університетських книгозбірнях, представлені основні їх характеристики та переваги у запровадженні.

Ключові слова: бібліотека, інформатизація бібліотеки, бібліотечні електронні програми, бібліотека навчального закладу, бібліотеки Словаччини.

Бібліотечна галузь є посередницькою між важливими напрямками розвитку держави, бо поєднує в собі культурну, наукову та освітню місії. Вона є однією з інституцій, що надає безкоштовний доступ до інформації, знань і культурного надбання нації та світу.

Бібліотека вищого навчального закладу є інформаційно-освітнім центром, який органічно входить в його структуру. Головним завданням книгозбірні вишу є забезпечення навчально-виховного процесу, підвищення рівня освіченості і духовності.

Основним призначенням українських та словацьких вишівських бібліотек є їх загальна функція – підвищення рівня освіти, підтримка якості навчального процесу та наукових досліджень закладів вищої

освіти, поширення наукової інформації, науково-технічного світового прогресу.

До мережі бібліотек вищих навчальних закладів України входить 201 бібліотека різного відомчого підпорядкування. Загальний фонд документів складає 120,7 млн примірників, з яких 2,3 млн – електронні видання. Кількість користувачів – 1,7 млн осіб, яким щороку видається понад 105 млн примірників літератури. Загальна кількість працівників бібліотек – близько 6 700 фахівців. Кількість автоматизованих робочих місць – 7 445 [1].

Станом на 2021 рік найпотужнішими науковими бібліотеками (далі НБ) України є:

1. НБ Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, бібліотечний фонд якої становить 3 579 960 одиниць зберігання.
2. Центральна НБ Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – 3 445 868 одиниць зберігання.
3. НБ Львівського національного університету імені Івана Франка – 3 336 928 одиниць зберігання.
4. НБ ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 3 126 163 одиниць зберігання.
5. НБ Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – 2 729 365 одиниць зберігання.

Освіта Словаччини представлена 32 вузами, найбільшими з яких є:

1. Університет імені Коменського в місті Братислава (Univerzita Komenského v Bratislave).
2. Словацький технічний університет в місті Братислава (Slovenská technická univerzita v Bratislave).
3. Технічний університет в місті Кошице (Technická univerzita v Košiciach).
4. Університет Матея Бела в місті Банська Бистриця (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici).
5. Університет Костянтина Філософа в місті Нітра (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre).
6. Університет ім. Павла Йозефа Шафарика в місті Кошице (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach).

Бібліотеки саме цих навчальних закладів є флагманами впровадження інноваційних технологій. Кожна з них має унікальну історію

та зберігає в своїх фондах раритетні та сучасні видання як наукового так і навчального характеру. Словацькі книгозбірні закладів вищої освіти – це європейське обличчя сучасної бібліотечної галузі.

Зупинимо свою увагу на одній з бібліотек Словаччини. Це Університетська бібліотека у м. Братислава (Univerzitná knižnica v Bratislave) – найстаріша бібліотека Словаччини, яка була заснована в 1919 році. Це найбільша та найвідвідуваніша бібліотека Словаччини та універсальна державна наукова бібліотека, фонд якої становить близько 3 мільйонів одиниць зберігання. Бібліотеку як багатофункціональний культурно-бібліотечний центр відвідують близько 300 тис. користувачів, через Інтернет пошук ведуть ще 700 тис. користувачів на рік. Цифрова бібліотека Університетської бібліотеки в Братиславі – це незалежна колекція оцифрованих видань: періодики, стародруків, музичних творів, монографій тощо, яка пропонує доступ до понад 1 100 000 повнотекстових сторінок словацьких текстів, переважно з періодичних видань [2].

Однією із найбільших вишівських книгозбірень України є передусім Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, заснована у 1817 р. як бібліотека Рішельєвського ліцею. Фонд книгозбірні нараховує близько 4 млн примірників. Це унікальні зібрання джерел інформації, що включають книги, брошури, періодичні видання, видання на електронних носіях тощо. Виняткове науково-культурне значення мають іменні колекції (21), які заповіли університету видатні вчені, державні діячі, ректори, професори.

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – друга за потужністю бібліотека – одна з найстаріших книгозбірень України, заснована 1804 р. водночас з Університетом за ініціативи Василя Назаровича Каразіна. Її фонд – понад 3 400 000 примірників, у т. ч. наукової літератури – понад 1 800 000, навчальної – близько 1 150 000, художньої – близько 400 000; більше 700 000 видань – зарубіжної літератури [3].

У обох згадуваних бібліотеках функціонує Автоматизована бібліотечна інформаційна система Абсотек Юнікод (Absotheque Unicode), яка вже не перший рік підтверджує свою надійність.

АБІС Абсотек Юнікод (Absotheque Unicode) – сучасна система для комплексної автоматизації бібліотек, яка поєднує в собі новітні інформаційні технології та досвід розробників з реалізації і впровадження АБІС у трьох бібліотеках України, Росії і Латвії. Вона включає в себе всі функції і можливості сучасних автоматизованих програм для бібліотек, а також надає нові унікальні можливості: розширений модуль книжкової полиці, модуль відгуків у соціальних мережах, що дає змогу значно підвищити функціональність і затребуваність електронного каталогу, вивести на сучасний рівень якість бібліотечно-інформаційного обслуговування [4].

Бібліотечна галузь України переживає складний процес трансформації, викликаний впливом інформаційних технологій. Сьогодні українські університетські бібліотеки перестали бути тільки сховищем навчальної літератури. Така ж тенденція і у словацьких колег.

Сучасні потреби користувачів поставили перед бібліотечними установами головну вимогу: вільний та швидкий доступ до джерела інформації.

Ми згодні з твердженням, що головним критерієм оцінки діяльності бібліотеки є рівень організації інформаційних ресурсів. Новітні інформаційні технології роблять її більш привабливою для сучасного користувача, якого ще можна назвати “цифровим поколінням”, і дозволяють виконувати бібліотекарам свою роботу краще, цікавіше, залишаючи при цьому читання та любов до книги на першому місці [5].

Бібліотеки, як ніколи, почали впроваджувати нові методи в свою діяльність. У цьому напрямі активно спрацювали як вітчизняні, так і зарубіжні освітянські книгозбірні. Спільною рисою для кожної бібліотеки стало відкриття інформації про свої фонди, які уможливають віртуальний перегляд електронних каталогів бібліотек. Впровадження електронних бібліотечних програм надало можливість створення особливого власного інформаційного продукту, яким став єдиний електронний каталог [далі СЕК] кожної книгозбірні та надання користувачам та бібліотекарам значно більше інформаційних переваг (створення бази “Читач”, електронний підпис, електронне замовлення та ін.). Відкриття цих можливостей надають електронні бібліотечні програми.

Програмне забезпечення [далі – ПЗ] – сукупність програмних засобів, призначене для керування автоматизованою системою, а також

документація, необхідна для експлуатації цих засобів. В бібліотеках України використовується різне ПЗ: Absotheque Unicode; МАРК-SQL, ІРБІС, АLEPF, УФД/Бібліотека, КОНА, UNILIB та ін.

Майже всі ці програмні продукти складаються з однакових функціональних модулів: “Комплектування”, “Каталогізатор”, “Читач”, “Книговидача”, WEB - модуль, “Адміністратор”. ПЗ забезпечує життєдіяльність автоматизованої інформаційної бібліотечної системи та призначене для автоматизації бібліотечних процесів: каталогізування документів; пошук документів в базах даних (по будь-яких елементах записів); ведення обліку документів; здійснення електронної книговидачі та інших технологічних процесів. ПЗ повинно підтримувати ієрархічні класифікації і тезауруси, надавати можливість бібліотекам здійснювати обмін (експорт/імпорт) бібліографічними записами, можливість створювати електронні бібліотеки, забезпечувати захист бази даних від несанкціонованого доступу та, в разі аварійної ситуації, відновлювати дані.

ПЗ для бібліотек розвивається, розробники випускають нові версії програм з додатковими можливостями, що відповідають сучасним вимогам [6].

Аналізуючи процес впровадження інформатизації в найбільших бібліотеках ВНЗ України звернемось до фактів.

Ще з 1991 року в багатьох книгозбірнях закладів вищої освіти України, за рекомендацією Міністерства науки та освіти України, розпочалося запровадження електронних бібліотечних програм.

Наведемо приклади хронології застосування бібліотечних електронних програм в українських бібліотеках, які дали можливість створення інформаційного продукту, яким став насамперед електронний каталог бібліотек.

У 1991 році до створення електронного каталогу приступив колектив Центральної НБ Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; в 1998 – НБ ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка; в 1999 – бібліотека Київського національного торговельно-економічного університету; в 2000 – НБ Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, НБ Ужгородського національного університету та НБ Львівського на-

ціонального університету імені Івана Франка, в 2003 – НБ Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

У багатьох провідних бібліотеках закладів вищої освіти було встановлено електронну бібліотечну програму УФД/Бібліотека, яка є автоматизованою бібліотечною інформаційною системою (АБІС). Вона розроблена і підтримується ТОВ “Український фондвий дім” (Київ) з 1998 року. Система призначена для комплексної автоматизації бібліотеки, враховує всі основні виробничі цикли. На поточний момент здійснено понад 200 інсталяцій в Україні, переважно в університетах [7]. Її першим опробовувачем стала бібліотека Київського національного торговельно-економічного університету, в якій вперше в Україні розпочалось впровадження комп’ютеризації бібліотечних процесів, автоматизація всіх технологічних циклів на основі програмного забезпечення “УФД/Бібліотека”. Створено електронний каталог, введено автоматизоване довідково-інформаційне обслуговування, книговидача, обслуговування читачів, облік бібліотечних фондів.

У деяких бібліотеках вишів України було встановлено російську версію бібліотечної електронної програми ІРБІС. Це – інтегрована бібліотечно-інформаційна система автоматизації бібліотек, розробником якої виступає Державна публічна науково-технічна бібліотека Росії, її і досі використовують бібліотеки України, а саме Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна наукова медична бібліотека України, Національна історична бібліотека України та інші.

Деякі технічні виші самостійно розробляли власні електронні бібліотечні програми, які на жаль, розробники не змогли підтримувати, через що їх функціонування призупинено.

Словацькі виші, як і українські, ставили в пріоритет освоєння та запровадження інформатизації своїх бібліотек. Основою темпів комп’ютеризації бібліотек для кожної держави стали матеріальна база вишу та підтримка керівництвом освітнього закладу впровадження європейських стандартів освіти, які передбачали якісне забезпечення доступу до бібліотечних інформаційних продуктів.

Більшість вишівських бібліотек Словаччини користується сучасною словацькою інформаційною системою Dawinci, яка об’єднує найновіші елементи серверних додатків і систем баз даних. Цю програму

обрали: Технічний університет в м. Кошице (Technická univerzita v Košiciach); Тренчинський університет Александра Дубчека у м. Тренчин (Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne); Трнавський університет в м.Трнава (Trnavská univerzita v Trnave; Університет Костянтина Філософа у м. Нітра (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre); Університет св. Кирила та Мефодія у м.Трнава (Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave); Академія музичних мистецтв в м. Братислава (Vysoká škola múzických umení v Bratislave); Жилінський університет в м. Жиліна (Žilinská univerzita v Žiline).

Другою в рейтингу найбільш використовуваних бібліотечних програм у книгозбірнях Словацької Республіки є інформаційно-бібліотечна система Virtua, яка була розроблена корпорацією VTLIS (Virginia Technology Library System, США, Вірджинія) в бібліотеці Політехнічного університету США. Систему Virtua обрали в Університеті Коменського в Братиславі, де 13 факультетських бібліотек об'єднані мережею і розташовані в різних частинах міста і навіть в різних містах (наприклад: медичний факультет в місті Мартин, інші факультети в містах Кошице, Нітра, Модре). Систему адмініструє одна особа. Також цією програмою користується бібліотека Католицького університету у м. Ружомберк (Katólická univerzita v Ružomberku).

Заслуговує на увагу програмне забезпечення Alerph, яке було розроблене фірмою “EX Libris” при Єрусалимському університеті (Ізраїль). Це інтегрована бібліотечна програма, що підтримує багатомовність, має дуже гнучкий апарат адаптації до потреб конкретної бібліотеки і забезпечує комплексну автоматизацію всіх процесів бібліотечної технології. Її успішно використовують: Університет Павла Йосифа Шафарика в м. Кошице (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach); Пряшівський університет у м. Пряшів (Prešovská univerzita v Prešove) та Державна наукова бібліотека м.Кошице, (Štátna vedecká knižnica Košice).

Словацька економічна бібліотека Економічного університету (Slovenská ekonomická knižnica Ekonomickej univerzity) використовувала ПЗ Rapid Library з 1994 до 2003 року і перейшла на Unimark, а Академія художніх мистецтв у м. Братислава (Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave) продовжує використовувати програму Rapid Library.

Деякі освітні бібліотеки Словаччини успішно застосовують автоматизовану бібліотечну інформаційну систему “МАРК-SQL”. Це бібліотечна інформаційна система третього покоління, розробка якої продовжила процес впровадження та розвитку автоматизованих інформаційних бібліотечних систем під загальною назвою “МАРК” (MACHINE-Readable Cataloging), яка була розроблена Американською асоціацією бібліотек ще у 1965 році.

Можна задати питання про те, яка бібліотечна інформаційна система – найкраща. Однозначної відповіді ми не знайшли, оскільки, ознайомившись з роботою кількох словацьких бібліотек, стало зрозуміло, що всі вони надають однакові послуги й вирішують такі самі проблеми, як і українські книгозбірні. Функціональні можливості АБІС обох країн дуже подібні. Кількість розроблених модулів, програм у різних системах є різною, але основні з них – присутні у кожній. Спільною і актуальною проблемою для всіх книгозбірень залишається і брак ІТ фахівців. Технологічні зміни підвищили вимоги до фахового рівня бібліотекарів, які успішно опановують складні інформаційні системи.

Наслідком стрімкого розвитку технологій сьогодні стає постійне оновлення технічного обладнання, вартість якого надто висока для бібліотек як України, так і Словаччини, але за підтримки вишів та грантових програм університетські бібліотеки намагаються іти в ногу з часом. Адже саме на вишівські бібліотеки покладена місія інформаційної підтримки освіти та забезпечення доступу до інформаційних ресурсів.

Джерела та література:

1. Бібліотеки України. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8#%D0%92%D0%9D%D0%97
2. Університетська бібліотека в Братиславі. Сайт. URL: <https://www.ulib.sk/sk/o-kniznici/historia/historia.html>
3. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Власний сайт. URL: <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>

4. Сорокин И. Рок-н-ролл в библиотеке: блог об автоматизации библиотек, о библиотеках, читателях, о настоящем и будущем. URL: [http:// rook-n-roll-v-biblioteke.blogspot.com 2010_01_01.archive.html](http://rook-n-roll-v-biblioteke.blogspot.com/2010_01_01.archive.html)

5. Медведь М.М. Библиотека Ужгородського національного університету – складова сучасного інформаційного простору. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. ст. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. “Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності”, Ужгород-Кошице, 3 берез. 2016 року / редкол. : В.І. Смоланка (голова), І.В. Артьомов та ін. Ужгород : ДВНЗ “УжНУ”, 2016. Вип. 1(12). С. 183–188.

URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8298>

6. Українська бібліотечна енциклопедія. Програме забезпечення. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BD%D0%B5%20%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

7. УФД/Бібліотека . Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%A4%D0%94/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0>

UKRAINIAN AND SLOVAKIAN ACADEMIC LIBRARIES INFORMATIZATION

V. Vorobets,

ORCID 0000-0003-4102-9785

Deputy director of Scientific Library

Uzhghorod National University

In the article the implementation of informatization is being explored. The study is based on the experience of two neighbouring countries - Ukraine and Slovakia, and it characterizes the electronic library software used in the biggest academic libraries. It presents the main features and advantages of its implementation.

Key words: library, library informatization, electronic library programs, academic library, libraries of Slovakia.

Маріанна ЖУКОВСЬКА,
завідувачка сектора відділу
комплектування фондів,
Національна бібліотека Білорусі

Юлія ПЕРЕВЕРЗЄВА,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка відділу комплектування фондів,
Національна бібліотека Білорусі

ФОНД ВНУТРІШНЬОРЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ДОКУМЕНТООБМІНУ ТА ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ДОКУМЕНТІВ ЯК РЕСУРСНА БАЗА БЛАГОДІЙНОЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ БІЛОРУСІ З ПІДТРИМКИ ЧИТАННЯ

УДК 028+027.54(476–25)

У статті представлена характеристика фонду внутрішньореспубліканського документообміну та перерозподілу документів Національної бібліотеки Білорусі. Розкрито особливості організаційної діяльності з передачі документів з даного фонду бібліотекам-партнерам, у тому числі по лінії благодійності. Окреслено внутрішні та

зовнішні чинники, що впливають на внутрішньореспубліканський документообмін та перерозподіл документів, професійні завдання бібліотечних фахівців у цьому напрямку. Представлено благодійні проекти Національної бібліотеки Білорусі з підтримки читання, ресурсну основу яких складає фонд внутрішньореспубліканського документообміну та перерозподілу документів.

Ключові слова: Національна бібліотека Білорусі, внутрішньореспубліканський документообмін і перерозподіл документів, бібліотечний фонд, благодійність, проекти, читання.

Національна бібліотека Білорусі володіє найбільшим у країні фондом документів, призначених для внутрішньореспубліканського документообміну і перерозподілу [2, 3]. Його ресурси дозволяють комплектувати інші бібліотечні фонди документами універсальної тематики, розвиваючи тим самим сутнісні бібліотечні функції (меморіальну, кумулятивну, комунікативну) і сприяючи реалізації похідних функцій з підтримки наукової, освітньої, виробничої, досугової та іншої діяльності і бібліотечного персоналу, і користувачів. У цьому контексті, а також ставлячи собі за мету просування читання в суспільстві, бібліотека протягом декількох років реалізує благодійні проекти з поповнення фондів інших бібліотек творами друку.

Загалом, щорічно Національна бібліотека Білорусі інтегрує в білоруський інформаційний простір за допомогою передачі і перерозподілу бібліотекам-партнерам понад 90 тисяч примірників видань, які є надмірно дублетними і непрофільними по відношенню до її основного фонду. Це білоруські книги, газети, журнали, автореферати дисертацій, карти, ноти, образотворчі та аудіовізуальні матеріали, а також іноземні, що вийшли в світ у країнах ближнього і далекого зарубіжжя в кінці XIX – початку XXI ст.

Її партнери (республіканські галузеві бібліотеки, публічні бібліотеки, бібліотеки закладів освіти, а також бібліотеки, підвідомчі Міністерству внутрішніх справ Республіки Білорусь, Міністерству оборони Республіки Білорусь, Міністерству охорони здоров'я Республіки Білорусь, Міністерству праці та соціального захисту Республіки Білорусь) отримують можливість доукомплектувати фонди актуальними для них документами, заповнити ретроспективні лакуни в колекціях, перероз-

поділити зайву кількість видань, поширити книги місцевих авторів за межами своїх територій.

Системність діяльності Національної бібліотеки Білорусі з документообміну і перерозподілу документів, включаючи благодійні проекти, обумовлена низкою факторів. По-перше, внутрішнє середовище бібліотеки, що увібрало в себе комплекс кадрових, інформаційних, технологічних, технічних, фінансових ресурсів, дозволяє здійснювати необхідні функціональні дії з формування наборів видань і організації їх отримання адресатами: відбір, прийом, облік, розміщення, збереження до передачі партнеру. Сюди ж можемо додати організаційну структуру бібліотеки і систему управління нею, так як проведення документообмінних операцій передбачає тісну спільну роботу з іншими структурними підрозділами і оформлення відповідної документації (довідні записки, акти, списки переданих видань), яка затверджується на рівні керівництва бібліотеки. Названі складові створюють передумови для успішного здійснення даної діяльності, включаючи адаптацію до зовнішнього середовища і взаємодії в ній з колегами і партнерами.

По-друге, системність діяльності бібліотеки обумовлена і факторами зовнішнього середовища, що впливають на бібліотечну роботу з документообміну та перерозподілу документів. До них відносяться демографічні, економічні, технологічні, соціокультурні, галузеві, географічні. Вони можуть не мати прямого впливу на ту чи іншу ділянку роботи в певний момент часу. Але їх необхідно враховувати при плануванні діяльності, адже вони відображаються і на стані найбільш наближених до бібліотек видавничого та книготоргового ринків. До речі, в Республіці Білорусь відзначається скорочення випуску всіх видів друківаних видань за останні 10 років (за 2010–2019 роки – на 32,9%), домінування в книжковому потоці кількості малотиражних видань, питома вага яких коливається останні 5 років в межах 60%, переважування випуску навчальних видань, щорічне збільшення випуску перекладних видань [1].

Поряд з факторами окреслимо умови, що задають сенс, інтенсивність і складність роботи в рамках внутрішньореспубліканського документообміну і перерозподілу:

– розуміння бібліотечним персоналом важливості читання, отри-

мання та аналіз інформації з різних джерел, умінь її застосування в певних обставинах життєдіяльності;

– недостатня координація діяльності з питань комплектування фондів між бібліотеками різної відомчої належності; потреба формування компетенцій з питань управління фондами;

– документообіг між партнерами (вхідна і вихідна кореспонденція, що містить заявки і запити на передачу видань, акти прийому–передачі документів та ін.), комунікація по електронній пошті і телефону, особисті зустрічі (щорічно Національна бібліотека Білорусі перерозподіляє літературу більш ніж 180 бібліотекам, без обліку бібліотек, які отримують її в рамках благодійних проєктів);

– періодичність, цільове призначення, економічна і соціальна ефективність, культуротворча спрямованість і т. д.

Працівниками бібліотеки, що відповідають за функціонування фонду внутрішньореспубліканського документообміну та перерозподілу документів, вирішуються професійні завдання, спрямовані на:

– дотримання законодавчих норм, зафіксованих в кодексі Республіки Білорусь про культуру (глава 18 “Бібліотечна справа”);

– узагальнення відомостей, що стосуються видів, типів, жанрів, форм документів, які складають фонд, мови їх подання та країни; кількості назв і примірників кожного документа; вагогабаритних параметрів (формат документа);

– аналіз тематичного (галузевого) складу документів, що входять до нього, постійне проведення роботи з оновлення;

– вибудовування його оптимальної моделі з метою здійснення якісної логістики про приймання-передачу документів;

– визначення потенційних адресатів для передачі тих чи інших документів, комплектів видань;

– вивчення профілів (тематико-типологічних планів) формування фондів бібліотек-партнерів для здійснення організаційно-методичної та консультативної діяльності;

– розкриття складу фонду та забезпечення доступності цієї інформації (на порталі бібліотеки оперативно розміщуються тематичні списки і покажчик документів, пропонованих для перерозподілу: <https://www.nlb.by/content/bibliotekaryam>);

– дослідження і розбір потоків / мікропотоків документів, що над-

ходять за формальними ознаками і смисловим змістом, оцінка експлуатаційного стану документів;

– забезпечення фізичного збереження носіїв інформації, їх структуровання в межах фонду як об’єктів зберігання і подальшого розподілу відповідно до зовнішніх характеристик і по предметних областях;

– постійне підвищення кваліфікації, самоосвіта.

Розуміючи, що більшість невеликих бібліотек потребує ресурсної підтримки, в нашому випадку у вигляді джерел інформації, Національна бібліотека Білорусі, володіючи такими ресурсами, розширює межі співпраці з колегами шляхом благодійних починань і залучає нових партнерів до внутрішньореспубліканського документообміну і перерозподілу документів.

Першим благодійним проєктом стала підтримка Республіканської акції “Білоруську книгу – в регіони”, яка проходила в рамках Року книги в 2012 році. Національною бібліотекою Білорусі було передано більше 3000 екз. енциклопедичної, довідкової, наукової, навчальної та художньої літератури в бібліотеку Мінського обласного кадетського училища, бібліотеки військових частин і прикордонних застав Гродненської, Вітебської, Могильовської областей, бібліотеку агромістечка “Дворище” Дзержинського району Мінської області, публічним бібліотекам м. Полацка і Глубокського району Вітебської області.

У 2017 році – році національного святкування 500-річчя білоруського книгодрукування – Національна бібліотека Білорусі стала центром організації та проведення різноманітних та численних культурних, освітніх та наукових заходів, присвячених цій знаменній події. Співробітники бібліотеки ініціювали благодійну акцію “Книга – джерело мудрості, знань і науки”, щоб подарувати бібліотекам інтернатів, лікарень, будинків престарілих та інших соціальних установ друкованих видань для поповнення їх книжкових зборів. Назва заходу бере свій початок з глибини століть, з філософських міркувань нашого відомого першодрукаря Франциска Скарини, який визначив виняткову роль книги у розвитку людства. Його головні цілі – виховувати любов до книги та читання, популяризувати вітчизняних авторів та друковані твори і надавати моральну підтримку людям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Бібліотекам соціальних установ Гомельської, Мінської та Вітебської, Могильовської, Брестської та Гродненської об-

ластей було передано 14 500 примірників видань.

У 2018 році бібліотекою була організована благодійна акція “Гарна книга – найкращий друг у житті”. Вона була спрямована на передачу видань бібліотекам установ пенітенціарної системи. В її межах бібліотекам слідчих ізоляторів, виправних установ, в’язниць, лікувально-трудова профілакторіїв було передано 5 490 примірників документів.

У 2019 році реалізовано благодійний проєкт “Читання – простір для інформації та знань” щодо поповнення фондів бібліотек закладів середньої та середньої спеціальної освіти, мистецькими, науково-популярними, навчальними, довідковими, енциклопедичними та іншими виданнями, що мають культурне та інформаційне значення для вітчизняного освітнього середовища. Протягом року 20 196 примірників було передано 145 бібліотекам.

У 2020 році, не дивлячись на надзвичайно складний епідеміологічний стан у світі, закриття кордонів, відсутність поштового сполучення, почала реалізовуватися благодійна акція “Про Білорусь – білорусам зарубіжжя”.

Метою акції є сприяння поширенню знань про Республіку Білорусь, популяризація інформаційних ресурсів, що відображають багатство її історичної, культурної та природної спадщини, а також розширення інформаційного співробітництва з білоруськими діаспорами в зарубіжних країнах. На даний момент передано комплекти друкованих матеріалів з історії та культури Республіки Білорусь, її соціально-економічного та політичного життя національно-культурним організаціям та об’єднанням білорусів за кордоном: 50 організацій отримали 1250 примірників. Набори містять художню та науково-популярну літературу, фотоальбоми, енциклопедії, підручники, атласи, словники білоруських видавництв, електронні видання і т.д. Дипломатичними каналами відправлені книги білорусам України, Польщі, Молдови, Німеччини, Туреччини, Йорданії. Таким чином поповнилися фонди ряду бібліотек та громадських організацій: Англо-білоруське Товариство (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії); Новошімська районна дитяча бібліотека, Білоруський культурний центр “Радзіма” (Казахстан); Федеральна національно-культурна автономія “Білоруси Росії” (Росія); Центр білоруської культури (Латвія); Білоруський інформаційно-культурний центр (Естонія); Асоціація “Кри-

вія”, Товариство білоруської культури (Литва).

Треба відзначити, що наші проєкти знайшли підтримку з боку Міністерства культури Республіки Білорусь, Міністерства інформації Республіки Білорусь, Міністерства закордонних справ Республіки Білорусь, Президентської бібліотеки Республіки Білорусь, Брестської обласної бібліотеки імені М. Горького, Фундаментальної бібліотеки Білоруського державного університету, бібліотеки Білоруського державного університету культури і мистецтв, бібліотеки Білоруського державного економічного університету.

Благодійні проєкти як соціально відповідальна і ефективна форма внутрішньореспубліканського документообміну і перерозподілу документів охоплюють широкий спектр організацій, дозволяють економити фінансові кошти на комплектування в рамках країни, дбайливо ставитися до видавничої в Республіці документної продукції, що надходить в бібліотеки, надавати реальну професійну допомогу колегам, зацікавленим у співпраці.

Ця робота сприяє просуванню книги та формуванню культури читання, дбайливому і шанобливому ставленню до культурних цінностей як у середовищі професіоналів бібліотечної справи, так і читачів бібліотек.

Джерела та література:

1. Государственная программа “Массовая информация и книгоиздание” на 2021–2025 годы : утв. постановлением Совета Министров Республики Беларусь, 18 янв. 2021 г., № 21. *Національний правовий Інтернет-портал Республіки Беларусь*. URL : https://pravo.by/upload/docs/op/C22100021_1611176400.pdf. (дата доступу: 07.09.2021).

2. Жукоўская М.В., Пераверзева Ю.А. Унутрырэспубліканскі дакументаабмен і перапамеркаванне дакументаў: актуальныя пытанні практыкі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. *Бібліятэчны свет*. 2016. №4. С. 15–16.

3. Пераверзева Ю., Жукоўская М. Унутрырэспубліканскі дакументаабмен як кірунак эфектыўнай прафесійнай камунікацыі бібліятэкараў Беларусі. *Інформація, камунікацыя та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Міжнарод. наук. конф., м. Київ, 15 трав. 2018 р. Київ : Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2018. С. 171–173.

FUND OF INTRA- REPUBLICAN DOCUMENT

EXCHANGE AND REDISTRIBUTION OF DOCUMENTS AS A RESOURCE BASE OF CHARITABLE PROJECT ACTIVITIES OF THE NATIONAL LIBRARY OF BELARUS TO SUPPORT READING

Marianna Zhukovskaya,

National Library of Belarus

head of the sector of the fund acquisition department;

Julia Pereverzeva,

candidate of pedagogical sciences, associate professor

National Library of Belarus

head of the fund acquisition department

The article presents the characteristics of the collection of intra-republican document exchange and redistribution of documents of the National Library of Belarus. The features of organizational activities for the transfer of documents from this fund to partner libraries, including through charity, are disclosed. The internal and external factors influencing the intra-republican document exchange and redistribution of documents, the professional tasks of library specialists in this direction are indicated. Charitable projects of the National Library of Belarus to support reading are presented, the resource base of which is the fund for intra-republican document exchange and redistribution of documents.

Key words: *National Library of Belarus, intra-republican document exchange and redistribution of documents, library fund, charity, projects, reading.*

Мар'яна ІГНАТЮК,

ORCID 0000-0002-3192-7912

завідувачка відділу інформаційних

технологій та комп'ютерного забезпечення,

ДВНЗ “Ужгородський

національний університет

Ганна СМІРНОВА,

ORCID 0000-0002-5309-419X

завідувачка відділу наукометричного

аналізу, ДВНЗ “Ужгородський

національний університет

ВИЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 001.893:174:378.4(477.87-25)

У статті розглядається поняття академічної доброчесності, впровадження інституційної політики в Ужгородському національному університеті й Україні та приклади порушення принципів академічної етики та прозорості. Надається опис інтегрованої інституційної стратегії академічної доброчесності, її дотримання студентами та науково-педагогічними працівниками.

Ключові слова: *академічна доброчесність, інституційна політика, інтелектуальні правопорушення, плагіат, академічна грамотність.*

Комп'ютерні технології сьогодні розвиваються швидкими темпами. В мережі Інтернет є чимало сайтів, які надають послуги з індивідуального написання текстів: дипломних робіт, рефератів тощо. Розвиток Інтернету або цифрових технологій перетворив вищу освіту на більш доступну за допомогою онлайн-послуг. Цей прогрес має не тільки сприятливі аспекти, але й нові виклики та ризики, які суттєво впливають на майбутнє вищої освіти. Так, останніми роками в освітянській спільноті часто піднімається проблема академічної доброчесності, яка на сьогодні є надзвичайно актуальною. На сучасному етапі розвитку науки у вищих навчальних закладах практика запобігання інтелектуальних правопорушень і привласнення чужих ідей почала набувати чинності та особливої ваги.

У даному питанні важливим є розуміння поняття академічної доброчесності. Стаття 42 Закону України “Про освіту” визначає її як “сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень” [1]. За визначенням Міжнародного центру академічної доброчесності, академічна доброчесність – це дотримання п'яти фундаментальних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги до дій [2]. Природа академічної доброчесності не є однозначною: кожна дисципліна має свої особливості викладання матеріалу, від яких залежить питома вага співпадінь у тексті (нерідко природничі спеціальності мають більш питому вагу плагіату, ніж гуманітарні). У Проекті сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) зазначено, що “Прояви академічної НЕдоброчесності – такі як списування, плагіат, корупція – не можуть бути визначальними для всієї системи освіти, зокрема вищої, оскільки вони руйнують її, перетворюючи навчальний процес на імітацію” [3].

Досвід всесвітніх організацій з питань науки й освіти, а також українських та іноземних колег і науковців, які займаються проблемою інтелектуальної власності та академічним плагіатом, висвітлює існування нагальних потреб із запровадження й укорінення поняття доброчесності офіційно, на державному рівні, із застосуванням жорстких

санкцій у разі її порушень. Таким чином, доброчесність має бути необхідною складовою академічного етикету у навчальному процесі вищого навчального закладу.

У лютому 2017 року Вченою радою ДВНЗ “Ужгородський національний університет” затверджено Положення про академічну доброчесність в університеті. Згідно Положення, “науково-педагогічні, наукові працівники, здобувачі вищої освіти та інші співробітники “УжНУ” зобов’язані дотримуватися загально визначених норм етики, моралі, поважати гідність осіб, які працюють та навчаються в “УжНУ”, підтримувати систему демократичних відносин між представниками університетської спільноти, сприяти підвищенню морально-психологічного клімату в колективі, спрямовувати свої дії на зміцнення авторитету “УжНУ”” (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>) [4].

Із 2018 року в Ужгородському університеті використовується доступ до онлайн-сервісу пошуку плагіату Unicheck, яким активно користуються спеціалізовані вчені ради. Вже з лютого 2019 року для всіх кафедр університету також відкритий доступ до IT-інструменту Strikeplagiarism.com. Відповідні паролі до облікових записів для доступу до обох програм надіслані на корпоративні електронні адреси факультетів Університету. Варто зауважити, що обидва ресурси мають підписані угоди про співпрацю з Міністерством освіти і науки України.

В Ужгородському університеті встановлено чіткі та відповідні норми провадження і дотримання академічної доброчесності. За словами заступниці начальника навчальної частини, начальниці відділу моніторингу якості освіти Мар’яни Сабадош, “університет популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності” [5].

В університеті створена постійно діюча комісія з питань академічної доброчесності та етики, діяльність якої регулюється відповідним Положенням про комісію з питань академічної доброчесності та етики (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/26837>). Координатори та відповідальні особи з питань академічної доброчесності проходять щоквартальні онлайн-тренінги, а також навчання в м. Київ, отримують нові знання та практичні навички, які впроваджують у роботі.

Зараз такі структурні підрозділи як спеціалізовані вчені ради УжНУ, факультети та Наукова бібліотека можуть самостійно здійснювати перевірку наукових робіт студентів, монографічних та дисертаційних досліджень працівників.

У 2018 році Ужгородський національний університет долучився до проекту сприяння академічної доброчесності в Україні (SAIUP). Для студентів та старост перших курсів усіх факультетів відбувся круглий стіл під назвою “Чесність починається з тебе”.

Варто зазначити, що минулого року (2020) Ужгородський національний університет успішно пройшов у фінал відбіркового етапу проекту “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти”, який упроваджує організація “Американські Ради з міжнародної освіти” за підтримки Посольства США в Україні, Міністерства освіти та науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Організатори проекту опрацювали апікаційні форми від 153 закладів вищої освіти України. І на основі високих конкурсних балів УжНУ отримав можливість взяти участь у заходах проекту “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти”.

Як зазначає координаторка проекту в УжНУ Крістіна Товт, “це вже другий проект організації “Американські Ради з міжнародної освіти” до якого долучився УжНУ. Близько трьох років ми працювали над Проектом сприяння академічної доброчесності в Україні та формували нову академічну культуру, яка базується на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні та справжній науковій роботі. У процесі нашої діяльності ми проводили круглі столи, зустрічі, семінари для викладачів та студентів УжНУ” [6].

Проект “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти” (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ) має на меті об’єднати професійну спільноту освітян середньої та вищої освіти для обміну досвідом та співпраці задля підтримки академічної доброчесності та якості освіти. Проект упроваджується Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в Україні, Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Результатом діяльності проекту Academic IQ, співпраці українських та міжнародних експертів стане розвиток освітянського середовища задля відповідального запрова-

дження норм академічної доброчесності та посилення спроможностей освітньої системи України на засадах і принципах академічної доброчесності та якості [7].

Які методи використовуються для попередження академічного плагіату в ДВНЗ “Ужгородський національний університет”?

До пандемії COVID-19 відповідальні особи, так звані “агенти впливу”, їздили на профорієнтацію до шкіл області, де і популяризували академічну доброчесність, читаючи лекції учням. Зважаючи на те, що в Університеті навчається майже 15 тисяч студентів, зі старост перших курсів було сформовано групу (“агенти впливу”), яка займається популяризацією академічної доброчесності в УжНУ (проходили навчання у м. Київ). На сайті університету розміщено вебінари, онлайн-курси та інформаційні бюлетні з академічної доброчесності, методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності та сертифікати студентів “Академічна доброчесність в університеті” тощо.

Як уже було вище зазначено, Наукова бібліотека Ужгородського університету має доступ до антиплагіатних програм. Повноваження покладені на Центр наукометрії та інформаційної підтримки освіти та досліджень. У 2018 році Центром було оновлено сайт Бібліотеки УжНУ (<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>), де у відкритому доступі представлені онлайн-послуги установи, серед яких – “Перевірка на плагіат” (<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/53/show>). Усі студенти та науковці УжНУ мають можливість надсилати наукові роботи на вказану електронну адресу. Результати перевірки текстових запозичень від Центру надсилаються протягом доби у формі “Звіту подібності”.

Під час пандемії COVID-19 працівники Центру постійно були залучені до удосконалення професійних здібностей. Прослухали вебінари та онлайн-курси на вищезгадану тематику. З ініціативи викладачів взяли участь у II студентсько-викладацькому семінарі “Історична інформатика як лоція у морі історичної інформації” на платформі ZOOM, під час якого було обговорено проблематику бібліометричних технологій та наукометричних досліджень, існування яких залежить від дотримання академічної доброчесності. Захід ініціювали факультет історії та міжнародних відносин і студенське наукове товариство “Кліо”. Модератором виступив Сергій Ганус, старший викладач кафедри модерної історії України та зарубіжних країн.

Працівники Центру наукометрії взяли участь у підсумковій конференції за результатами проходження переддипломної практики на базі кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. Одним із завдань цієї практики була підготовка магістрів до виконання та захисту кваліфікаційної науково-дослідної роботи. Особлива увага зверталася на дотримання академічної доброчесності при підготовці магістерських робіт [8].

Наведемо декілька прикладів текстових запозичень зі звіту, отриманих в результаті перевірки програмою Unicheck:

1. Інтерактивний звіт текстових запозичень, за допомогою якого можна переглянути всі джерела з Інтернету та бібліотеки:

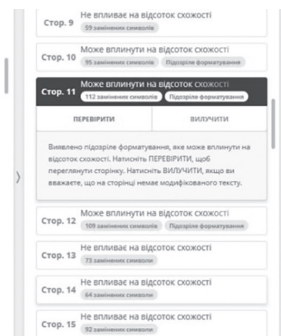
2. Заміна символів (транслітерування кириличних літер на латиничні):

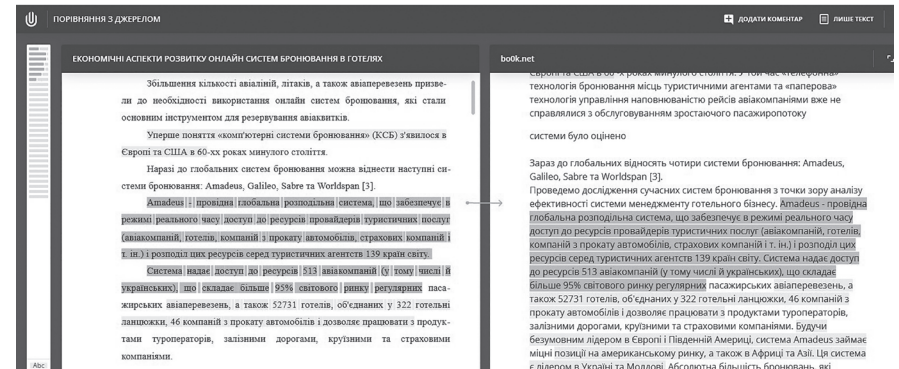
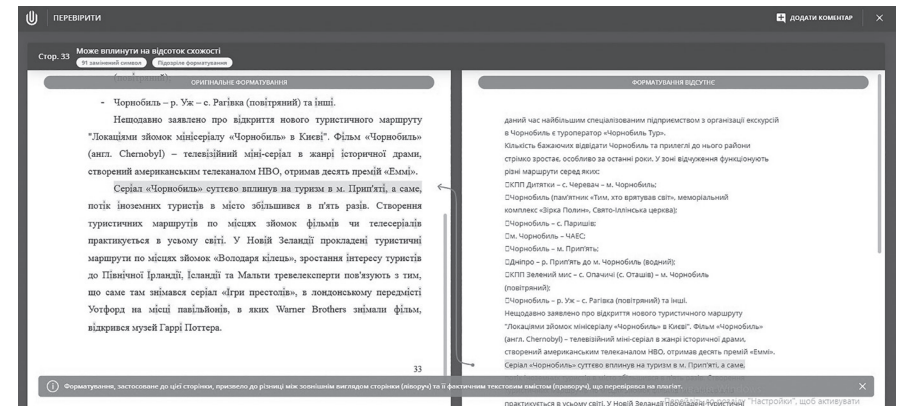
3. Перевірка підозрілого форматування:

1.2. [сторінко-культурні] основи розвитку темного туризму

Протягом [сторі] людства [снували р]зні] м]сяця і заходи як символи зв'язку туризму і смерті, наприклад бої гладіаторів у римському Колізеї, м]сяця скоєння публічної страти і катакомб. Окрім того, такими м]сяцями були В]аДолороса, гробниц] фараонів і лондонський Тауер. У 1839 р. у Великобританії була проведена перша запл]знична екскурсія в Корнуолл для в]дв]дування м]сяця проведення страти двох засуджених убивць. А вже в середині XIX ст. британським підприємцем Томасом Куком були влаштован] й проведен] перш] поїздки туристів на м]сяця боїв часів Громадянської війни в США. Через кілька років після закінчення Кримської війни під началом

4. Відсутнє посилання на цитату у тексті (позначене помаранчевим кольором). За допомогою функції “порівняти з джерелом” бачимо, з якого саме джерела взято частину тексту. Детальніше: Бібліотека-онлайн <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=1618&chapter=1>

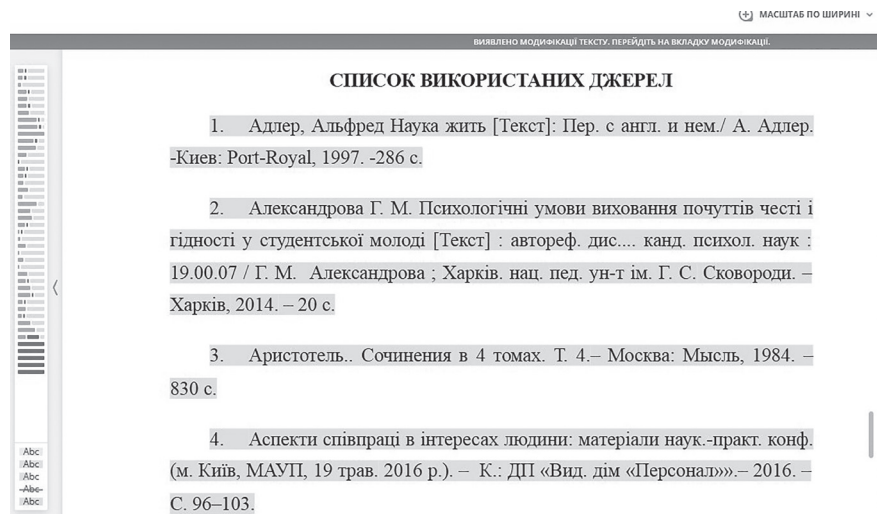

5. Правильно наведені посилання відображаються блакитним кольором:

6. Правильно оформлений перелік використаних джерел, відображається бузковим кольором:

У дослідженнях С. Пролеєва акцентовано увагу на думці, що «дух представляє собою особливу духовну форму засвоєння світу людиною й водночас форму саморозвитку самої людини». Продовжуючи думку автора, вважаємо, що форма саморозвитку тісно пов'язана з таким явищем, як самовираження внутрішніх духовних цінностей людини [72, с.98].

Поділяємо також переконання О. Климишин про те, що духовність – це «спосіб самотворення особистості, вибір нею власного образу, своєї долі й соціальної ролі, самотворення за зразками вищих абсолютів, віри у вищі абсолюти – добро, справедливість, людяність, любов, правду, милосердя тощо, спрямування усіх помислів і дій на них, бажання утверджувати їх у житті. Відсутність такого бажання, відсутність віри у ці ідеали є бездуховністю» [35, с.75].

Центр постійно слідкує за досвідом іноземних країн, вивчає його, знайомиться з публікаціями науковців, які займаються проблематикою академічного плагіату. Консультант із вищої освіти д-р Еріка Дж. Мор-

ріс зазначає: “Дуже важливо, щоб навчальні заклади ретельно розглядали те, як вони можуть інтегрувати і розширити свою інституційну стратегію або підхід по відношенню до всіх форм академічних порушень, включаючи передачу оцінки третім особам” [9]. Україна не відстає від цього курсу, і в реалізації цілісного підходу для інституційних змін приділяє велику увагу огляду політики та процедур в питаннях академічної доброчесності, імплементації інноваційних технологій у вищих навчальних закладах і пов'язаних з ними ресурсів і заходів. На цю тему працівниками Центру прослухано вебінар “The Unicheck educational community. Захід” – про цифровізацію освіти від провідних викладачів західноукраїнських університетів, під час якого спікери поділилися досягненнями у впровадженні інноваційних технологій в освіті [10].

Для оцінки впливу змін в управлінні на кампанії та ініціативи в області академічної доброчесності в довгостроковій перспективі важливо, щоб в установах було вжито заходів щодо реєстрації та моніторингу проблем академічної доброчесності. Агентство із забезпечення якості навчання закликає установи вести докладний облік неправомірних дій в навчанні, проводячи різницю між шахрайством й іншими ненавмисними формами, щоб установи мали змогу оцінювати ефективність впроваджених заходів. Ці теми були охоплені на онлайн-зустрічі “Як забезпечити академічну доброчесність у закладі вищої освіти?” (#школа_якості) з членом Національного агентства Артемом Артюховим та комерційним директором Unicheck Україна Андрієм Сідляренком [11].

Підсумовуючи, можна зазначити, що за останні роки заклади вищої освіти зосередилися на розробці політики у визначенні порушень академічної доброчесності та вдосконаленні практики викладання, навчання та оцінювання. Висвітлення важливості академічної доброчесності, її розробка та виконання мають продовжуватися і підтримуватися університетом, який забезпечує успішне партнерство студентів та науково-педагогічних працівників закладу, що працюють над спільними цілями та принципами.

Джерела та література:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017, №2145-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> .
2. Академічна доброчесність залежить від усіх учасників освітнього процесу. URL : <https://eo.gov.ua/akademichna-dobrochesnist-zalezhyt-vid-usikh-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu/> (дата звернення: 27.09.2021).
3. Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). URL : <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-spriannja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/> (дата звернення: 11.10.2021).
4. Положення про академічну доброчесність в “Ужгородському національному Університеті”. URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223> .
5. Представники ректорату провели зустріч-дискусію з магістрами спеціальностей “Освітні, педагогічні науки” та “Початкова освіта”. URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/predstavniki-rektoratu-proveli-zustrich-diskusiyu.htm>
6. УжНУ долучився до проєкту “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти”. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-doluchivsysya-do-pro-Initsiativa-akademichnoji-dobrochesnosti.htm>
7. Проєкт “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти”. URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/academic/> .
8. Як забезпечити відповідність умовам академічної доброчесності за допомогою програмного забезпечення Unichек вивчали магістри 1 курсу ОП “Початкова освіта”. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/yak-zabezpechiti-vidpovidnist-akadem-dobrochesnosti-pochatkovsvita.htm>
9. Policy works. Recommendations for reviewing policy to manage unacceptable academic practice in higher education. The Higher Education Academy JISC Academic Integrity Service. 2011. URL: https://www.heacademy.ac.uk/system/files/policy_works_0.pdf (дата звернення: 27.09.2021).
10. Unichек educational community. Захід” – про диджиталізацію освіти від провідних викладачів західноукраїнських університетів. URL : <https://www.facebook.com/sergey.semerikov.14/videos/2712729039038798/> .
11. Онлайн-зустрічі #школа_якості “Як забезпечити академічну доброчесність у закладі вищої освіти” з членом Національного агентства Артемом Артюховим та комерційним директором Unichек Україна Андрієм Сідляренко. URL: <https://www.facebook.com/nazyavo/videos/3651617978255824>

**DEFINITION OF ACADEMIC INTEGRITY
IN THE EVALUATION SYSTEM OF THE EDUCATIONAL
PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Smirnova A.,
ORCID 0000-0002-5309-419X
head of the department of scientometric analysis

Ihnatiuk M.,
ORCID 0000-0002-3192-7912
head of the department information
Technology and Computer

The article discusses the concept of academic integrity, the implementation of institutional policy at Uzhhorod National University and Ukraine and examples of violations of the principles of academic ethics and transparency. The integrated institutional strategy of academic integrity, its observance by students and teaching staff are provided.

Key words: *academic integrity, institutional policy, intellectual offenses, academic literacy.*

Оксана КЛИМЕНКО,
ORCID 0000-0003-4821-8503
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу наукових видань,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Олена СОКУР,
ORCID 0000-0001-9861-3283
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу науково-
методичної роботи,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БІБЛІОТЕКАРІВ НАУКОВИХ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 001.32(477):02-05:37.018.45:611.46

Висвітлено заходи, організовані для мережі бібліотек наукових установ Національної академії наук України у першому півріччі 2021 р., проаналізовано переваги і недоліки організації навчання у дистанційному режимі.

***Ключові слова:** академічна бібліотека, дистанційне навчання, підвищення кваліфікації, Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.*

Карантин, який запроваджено в Україні з березня 2020 р. для запобігання поширенню інфекційного захворювання, викликаного коронавірусною інфекцією COVID-19, змусив переорієнтувати систему підвищення кваліфікації бібліотекарів наукових установ Національної академії наук України (далі НАН України) на новий формат – дистанційний, та започаткувати практичні кроки до формування нових інформаційно-комунікаційних компетентностей фахівців мережі.

Згідно “Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти”, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115, “дистанційне навчання – організація з освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій”. У “Положенні про професійне навчання кадрів на виробництві”, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26.03.2001 р. № 127/151, регламентовано, що “підвищення кваліфікації керівних працівників та фахівців проводиться для вдосконалення знань, умінь та навиків за наявною спеціальністю, оволодіння функціональними обов’язками, основами менеджменту, маркетингу, вдосконалення навиків управління сучасним виробництвом, раціональної та ефективної організації праці тощо”.

Отже, ми трактуємо поняття “дистанційне підвищення кваліфікації” як форму навчання з використанням комп’ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію учасників за допомогою різних навчальних заходів (семінар, лекція, вебінар, курс, консультація тощо).

У першому півріччі 2021 р. для мережі бібліотек НАН України Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, яка є головним методичним центром, організовано два тематичних семінари, підготовлено лекцію, надано консультації, за допомогою е-пошти налагоджено інформування щодо заходів, які проходили на різних платформах, організовані іншими установами й організаціями.

Так, наприклад, учасники тематичного семінару “Сучасні тенденції виставкової діяльності бібліотек наукових установ Національної академії наук України”, який відбувся 2 березня, ознайомилися з перспективами запровадження електронних сервісів у бібліотеках мережі НАН України (<http://www.nbuv.gov.ua/node/5461>).

22 квітня для бібліотекарів мережі у межах підвищення кваліфікації проведено оглядову лекцію, мета котрої – ознайомлення з безкош-

товними навчальними курсами на вітчизняних освітніх платформах та огляд науково-комунікативних подій, які було заплановано провідними науковими бібліотеками України, іншими організаціями й установами (<http://www.nbuv.gov.ua/node/5512>).

16 червня відбувся тематичний семінар “Електронна виставка – нові можливості у цифрову епоху”, організований у змішаному форматі офлайнової та онлайнної зустрічі, на якому представлено технологію організації електронної виставки у науковій бібліотеці (<http://www.nbuv.gov.ua/node/5554>). Усі заходи проходили на платформі Zoom.

Отже, в умовах карантину для бібліотекарів мережі НАН України нами виокремлено такі переваги дистанційного підвищення кваліфікації:

- зручність (можливість приєднання до заходу з будь-якого гаджету – телефон, планшет, комп’ютер, ноутбук, який підключений до мережі Інтернет);
- актуальність (отримання професійно значущої інформації);
- оперативність (можливість негайного упровадження нових методичних розробок);
- модульність (подання матеріалу окремими функціонально завершеними темами);
- продуктивність (можливість перегляду інформації у зручний час);
- ефективність (одночасна участь у заході всієї мережі бібліотек наукових установ НАН України, у тому числі книгозбірень Львова, Харкова, Дніпра, Одеси та інших міст);
- інтерактивність (активне спілкування між бібліотекарами у вигляді дискусії, чату тощо, що значно посилює мотивацію до навчання, покращує розуміння та засвоєння матеріалу);
- набуття нових компетенцій, навичок і знань.

Серед недоліків організації дистанційного навчання бібліотекарів мережі НАН України у рамках підвищення кваліфікації виділимо такі:

- відсутність практичного досвіду та навичок у бібліотекарів щодо застосування цифрових технологій для дистанційного навчання;
- психологічні бар’єри (переважна більшість бібліотекарів – особи пенсійного та передпенсійного віку);
- цифрова нерівність (різний ступінь володіння інформаційно-комунікаційними технологіями);
- відсутність технічного обладнання для зв’язку.

Сьогодні у центрі уваги бібліотечної мережі НАН України є орієнтація на цифровізацію, розкриття і популяризація фондів бібліотек за допомогою дистанційних сервісів. Отже, щоб трансформувати недоліки дистанційного навчання в умовах карантину для бібліотек у нові можливості, потрібно моніторити результативні практики, обмінюватися досвідом, фіксувати і аналізувати проведені заходи задля створення якісного цифрового контенту з підвищення фахового рівня вітчизняних бібліотекарів.

Карантин обов’язково закінчиться, а професійний розвиток триватиме та потребуватиме гнучких та надійних моделей навчання, які дозволитимуть безперервно адаптуватися до різних етапів суспільного розвитку. COVID-19 прискорив цифрові тенденції, створивши природний експеримент, в якому перевіряються та впроваджуються численні новації. Тож будемо і надалі працювати, застосовуючи уміння і навички, набуті під час дистанційної роботи, адже це суттєво підвищує доступність навчання та розширює територію нових можливостей для кожного.

ORGANIZATION OF QUALIFICATION DEVELOPMENT OF LIBRARIANS OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE IN QUARANTINE: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

Oksana Klymenko,

ORCID 0000-0003-4821-8503

PhD (History), Associate Professor,

Head of the department of scientific publications,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

Olena Sokur,

ORCID 0000-0001-9861-3283,

PhD (Social Communications), Head of the department of scientific and methodical work,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

The events organized for the network of libraries of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine in the first half of 2021 are highlighted, the advantages and disadvantages of distance learning are analyzed.

Key words: *academic library, distance learning, advanced training, National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.*

Світлана КРИВОВА,
ORCID 0000-0002-2700-8649
завідувачка сектору наукової обробки
літератури, ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ТЕМАТИЧНИЙ ПОШУК ЗА КЛАСИФІКАЦІЄЮ УДК

УДК 027.7(477.87-25):025.4.05

У тезах розглядається діалог між користувачем та електронним каталогом бібліотеки. Аналізується та вивчається роль і функції систематизатора як основного спеціаліста в системі інтелектуального пошуку. Також розглядаються засоби тематичного підбору документів в електронному каталозі за допомогою класифікаційної системи УДК.

Ключові слова: *універсальна десяткова класифікація, бібліографічний опис, тематичний пошук, електронний каталог, змістовний пошук, якість обслуговування користувачів.*

Інформаційний масив без певної систематизації являє собою масу різноманітних документів. Кожний документ окремо являє цінність, але в загальному масиві губиться та його не бачить користувач.

Одне з головних завдань сучасної бібліотеки – надання тематичного доступу до інформаційного ресурсу, тобто забезпечення способу, що допомагає ідентифікувати, локалізувати й використовувати відомості, котрі відповідають навчальним, професійним та особистим потребам користувачів [1, 6]. Бібліотека має надавати необхідні засоби пошуку документів за змістом, результатом якого є отримання переліку бібліографічних записів певної тематики. Для організації пошуку за означеною темою чи галуззю бібліографічні записи документів мають містити тематично орієнтовані дані, завдяки яким користувач зможе

виокремити певні дисципліни чи предметні галузі в масиві сучасних публікацій, застосувати контрольовані терміни для тематичного пошуку, а також визначити тематично близькі твори, дістати додаткову інформацію.

Проблеми тематичного доступу за бібліотечними класифікаціями досліджували вітчизняні та зарубіжні фахівці, зокрема співробітники Національної бібліотеки України ім. І.В. Вернадського – спеціалісти відділу інформаційно-комунікаційних технологій, наукові співробітники І.В. Лобузін, Л.В. Коновал, І. Перенесієнко, С.В. Галицька, головний редактор таблиць ББК Е.Р. Сукіасян та багато інших.

Існує термін “пошуковий образ запиту”. Для отримання необхідної інформації він передбачає збіг пошукового запиту з пошуком, який формується спеціалістами-систематизаторами. Важливо й те, що класифікаційний індекс можна використовувати як пошуковий елемент у всіх видах пошуку (простому, розширеному, за каталогами чи бібліотечною ієрархією). З бібліографічного запису складно автоматично сформулювати перелік документів за індексом документа або тематичної групи, але для продовження тематичного пошуку зазначені індекси можна застосовувати як пошукові елементи [3].

Головне завдання наукової бібліотеки – надання тематичного доступу до інформаційного масиву, використовуючи різні допоміжні способи, які будуть відповідати навчальним, науковим та особистим потребам користувачів [1, с. 6]. Основну функцію при тематичному пошуку за допомогою електронного каталогу (далі – ЕК) виконує класифікація документів, тобто індекси універсальної десятикової класифікації (далі – УДК).

Наукові бібліотеки проводять щоденну роботу з систематизації документів, створюють активні умови доступу, тобто підтримують в актуальному стані найважливіші інструменти, що забезпечують упорядкування та взаємоузгодженість даних [2, с. 14].

ЕК Наукової бібліотеки УжНУ нараховує понад 1 000 000 електронних записів на книжковий фонд, періодичні видання, електронні ресурси: тобто книги, журнали, газети, диски, статті з журналів, газет, збірників статей та інше – все, що знаходиться у фондах Наукової бібліотеки. ЕК включає бібліографічний опис українською, російською,

угорською, словацькою, англійською, німецькою та іншими мовами країн світу. Слід враховувати, що наявність книг, відображених в ЕК, не завжди можна встановити в картковому каталозі.

Основні елементи бібліографічного опису встановлено програмою “УФД /Бібліотека”. Це перелік пошукових індексів та характеристика документа: автор, назва документа, дата видання, видавництво, обсяг, ISSN, ISBN та інше.

Наукова бібліотека УжНУ для ідентифікації (класифікації) нових надходжень та ретрофонду використовує таблиці УДК 2017 року видання та таблиці бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) (до 2017 року). При формуванні ЕК інформація про книжковий фонд створюється за певними правилами: правила внесення регламентуються “ДСТУ 2395-2000 (ГОСТ 30671-99) (ISO 5963:1985) Державний стандарт України. Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика” та форматом “УФД/Бібліотека” – програмною системою комплексної автоматизації бібліотеки (АБІС). Це значить, що пошук в ЕК значно відрізняється від пошуку в Інтернеті.

При виконанні того чи іншого запиту користувачу треба чітко визначити, якого роду йому потрібна інформація. Також слід зауважити, що для використання тематичного пошуку за класифікацією УДК або іншої класифікації, необхідно мати певні навички користування бібліотечною ієрархією, орієнтуватися в її структуруванні, або точно знати індекси [4]. Бажано використовувати обмеження та уточнення: вид документа, тип літератури, рік видання або період, мова документа.

Спробуємо розглянути окремі приклади тематичного пошуку. При виконанні пошукового запиту “Історія педагогіки Закарпаття” можна скористатися індексом УДК в параметрах програми “УФД/Бібліотека”: 37. Педагогіка. Далі – уточнюючий запит: країна, або область (477.87) – Закарпаття та (091) – історичний аспект. Заповнюючи запит треба обов’язково вказати вид документа. В розширений пошук вводимо обраний індекс: УДК 37(091)(477.87) і отримуємо 14 записів. Користувач може моделювати пошук, змінювати параметри пошуку в залежності від потреб наукової роботи.

Розглянемо ще один приклад: тематичний пошук наукової літератури з політології – “Політичні партії Закарпаття”. Скориставшись кла-

сифікатором УДК, в ЕК знаходимо розділ 32. Політологія, далі 329. Політичні партії, область (477.87) – Закарпатська область, мова українська. Всі параметри вводимо в розширений пошук. Отримуємо 49 записів.

У процесі тематичного пошуку за класифікаторами УДК логічно використовувати ключові слова. Це дає змогу розширити пошук, оскільки ключове слово відображає інформацію у різних сферах наукових досліджень.

Приведемо приклад тематичного запиту за ключовим словом “гендер”. У розширений пошук вводимо ключове слово, далі – вид документа, тип літератури, мова. Отримуємо 79 позицій, з них : 9 наукових праць, 2 підручника, 48 авторефератів та статей. За ключовим словом “гендер” інформація з тематичного запиту відображена за наступними індексами УДК: 316.47 – Соціологія, 343.33 – Кримінальне право, 37.047 – Педагогіка, 32-055 – Політологія та ін., тим самим звертаючи увагу користувача на суміжні галузі знань. Розширюючи або уточнюючи запит, користувач може обрати необхідну інформацію. Треба зауважити, що всі приклади тематичного пошуку виконані в ЕК Наукової бібліотеки УжНУ.

Якість пошукового запиту загалом залежить від компетенції, обізнаності та професійних навиків спеціалістів. У програмі “УФД/Бібліотека” УДК є одним із параметрів, який підлягає змінам та доповненням, згідно вимогам Консорціуму УДК та появою нових напрямків у науці та техніці, тобто створенню нових рубрик. Вони вносяться систематизаторами.

Зв’язок УДК з електронним каталогом надає повний, бажано точний тематичний пошук, а також зручність, можливість використовувати класифікаційні індекси як сукупність символів, які відображають зміст документа, що припускає використовувати всі фрагменти індексу як незалежні пошукові елементи.

Існують і недоліки тематичного пошуку за індексами класифікацій. Деякі питання змістовного (тематичного) пошуку в ЕК ще залишаються не вирішеними. Суттєво обмежені права і можливості користувача, пов’язані з ЕК. Для вирішення цієї проблеми необхідна взаємодія між розробниками систем, каталогізаторами та бібліографами, користувачами ЕК.

Практика роботи бібліотек свідчить, що тематичний пошук в ЕК за індексами УДК є недооціненим [5]. Це безпосередньо пов’язано з використанням Інтернет як джерела інформації, де класифікаційні індекси не використовуються взагалі.

Джерела та література:

1. Руководство по обеспечению тематического доступа в национальной библиографии ; Междунар. федерация библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА), Рос. нац. б-ка. Санкт-Петербург, 2017. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/series/45-ru.pdf>. (дата звернення : 12.09.21).
2. Лобузін К. В., Галицька С. В., Орешина Н. В. Удосконалення рубрикатора наукової бібліотеки як лінгвістичної основи пошукової інформаційно-комунікативної системи. *Наукові праці НБУВ*. 2016. Вип. 44. С. 448–460.
3. Галицька С. В. Тематичний пошук у каталогах національних бібліотек: досвід країн Балтії. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 5. С. 14–20. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlihttps://ntb.gpntb.ru/jour/article/view/550/0b/item/er-0003960quality user service>
4. Лобузін К. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах. Київ, 2010. 132 с.
5. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги. *Бібліотека*. 2003. № 2. С. 38–41 ; URL: http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=41 (11.03.11)/0/lib.urfu.ru/mod

THEME SEARCH BY CLASSIFICATION OF UDC

S. Kryvova

ORCID 0000-0002-2700-8649

Head of the Department Scientific Library
of Uzhghorod National University

The theses consider the dialogue between users and the electronic catalog. Analyzes the role and functions of the systematization methods of thematic search are considered.

Key words: *Classification of UDC, bibliographic description, thematic search, informative search, electronic catalog., quality service of the ridership.*

Маргарита КУЛИК,

ORCID: 0000-0001-8439-0971

кандидатка юридичних наук,
завідувачка сектора наукової бібліографії
інформаційно-бібліографічного відділу
(служба наукометрії та бібліоетрії)
Наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПУБЛІКАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ВЧЕНИХ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО: 5-РІЧНИЙ ДОСВІД УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ З НАУКОМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ

УДК 001.89: 004

Стаття присвячена досвіду роботи Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка була спрямована на підвищення видавничої активності науковців організації протягом останніх п'яти років (2015 – 2021).

***Ключові слова:** Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, кількісні показники, видавничі активності науковців, наукометрична діяльність, наукометрична грамотність, наукометрична освіта, профіль організації в Scopus, профіль організації у Web of Science, профіль автора в Scopus, профіль автора у Web of Science – Publons, OUCI, Dimensions.*

Публікаційна активність вчених вишів за сучасних вимог відслідковується з використанням таких основних міжнародних наукометричних систем, як Scopus, Web of Science та Google Scholar, що мають елементи аналітичних функцій. Сучасні інформаційні бази даних з елементами аналітичних функцій (бібліометричні інструменти) різні,

отримані на їх основі показники публікаційної активності не підлягають порівнянню між собою. Більш того, різні методики інформаційного пошуку в середині однієї бази даних часто призводять до різних результатів [21].

Питанням публікаційної активності були присвячені роботи авторів, що досліджували цю проблематику для різних галузей знань й у різних напрямках. Серед цих актуальних проблем можна назвати: а) підбір видань, що індексуються БД Scopus і Web of Science та мають імпакт-фактор, для визначення пріоритетних напрямків наукових досліджень з метою підвищення рейтингу закладу; б) розробка та використання методики оцінювання наукометричних показників публікаційної активності (Крючин А. А., Мініна Н. М., Овсієнко Л. М. [10]); в) організація моніторингу публікаційної активності та здійснення її обліку; г) прогнозування публікаційної активності; д) публікаційна активність як об'єкт оцінювання діяльності ЗВО (Козьменко С., Остапенко Л. [7]), як спосіб наукової комунікації (Діденко Ю.В., Радченко А. І. [5]) і роль бібліотеки у підвищенні публікаційної активності виша (Соколова Н. М. [20]) тощо.

З огляду на перелічені проблемні питання, які визначені у дослідженні публікаційної активності ЗВО, хочу звернути увагу на 5-річний досвід удосконалення роботи наукової бібліотеки з наукометричного аналізу публікаційної активності вчених Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Діяльність з моніторингу публікаційної активності науковців у Національному юридичному університеті (надалі – НЮУ) розпочалася із створення авторських профілів науковців Університету ORCID ID [28] та профілів науковців в системі Google Scholar у відповідності до розпорядження № 317 від 08.12.2016 р.

Проведена тривала і клопітка робота дозволила отримати уявлення про публікаційну діяльність науково-педагогічного складу Університету [15], кафедр [36] та вишу в цілому [37] на платформі Google Scholar, яка визначає основні наукові метрики: кількість публікацій, кількість цитувань та h-індекс. Цей продукт індексує видання, відкриті вебсегменти (розділи сайтів наукових і освітніх закладів, особисті сайти дослідників, онлайнві видавничі платформи, інші спеціалізовані вебресурси). Ця система не має рівних собі по географічному,

видовому, тематичному та мовному покриттю науково-інформаційних ресурсів [9, с. 111].

Для зручності пошуку авторських профілів вчених нашого ЗВО в системі Google Scholar, ідентифікаторів ORCID ID, авторських профілів в БД Scopus та WoS (Publons) на інформаційному вебпорталі Наукової бібліотеки адміністратором було створено ресурс “Бібліометричні профілі вчених Університету” [2].

З метою участі у вітчизняному рейтинговому оцінюванні публікаційної активності авторів вищу за індексом Гірша у Google Scholar на ресурсі “Бібліометрика української науки” [3] співробітники служби наукометричного аналізу Наукової бібліотеки проводять діяльність з відслідковування створених, але не включених авторських профілів на зазначеному ресурсі. Аналітичний інструментарій зазначеної системи передбачає широкий спектр показників для розкриття галузевої, відомчої і регіональної структури української науки та експертного оцінювання результативності дослідницької діяльності наукових закладів і вишів [9, с. 114].

Google Scholar (GS) стає все популярнішим в якості безкоштовного джерела наукової літератури, тому стає все більш важливим розуміти його якість і надійність з точки зору обсягу та змісту. Однак досліджуючи проблематику придатності Google Scholar як джерела наукової інформації і джерела даних для наукової оцінки, науковці зазначають, що якість проіндексованих ресурсів і загальна політика як і раніше залишаються відомими. При використанні GS для цитат і метрик слід дотримуватися обережності, головним чином тому, що ним легко маніпулювати, а якість його індексації все ще залишається проблемою [24].

На думку зарубіжних авторів, зазначена аналітична система має певні недоліки при користуванні:

- для Google Scholar є складним завданням, коли потрібно здійснити розширений пошук;
- Google Scholar не підтримує завантаження даних і тому її важко використовувати в якості єдиного бібліометричного джерела;
- у Google Scholar відсутній контроль якості і чіткі правила індексації.

З метою здійснення більш якісного наукометричного аналізу публікаційної активності вчених університету фахівці служби наукомерії та

бібліометрії Наукової бібліотеки стали використовувати міжнародні бази даних Scopus та Web of Science. Однак відслідковування індексації публікацій вчених у базах Scopus та Web of Science було ускладнено відсутністю у ЗВО вільного доступу до їх ресурсів. З метою отримання доступу до ресурсів платформи Web of Science Науковою бібліотекою була підписана Декларація про участь у консорціумі e-VERUM [8], який був створений на базі Національної бібліотеки імені Вернадського та проіснував до 01.01.2018 року.

Web of Science (до 2014 Web of Knowledge) – платформа, на якій розміщено бази наукової літератури і патентів, до 2016 року належала Thomson Reuters. У листопаді 2016 р. відділення IP & Science придбано інвестиційними фондами і функціонує як Clarivate Analytics.

Ресурси платформи Web of Science (WoS) дозволяли отримати вільний дистанційний доступ на півроку для пошукових запитів після авторизації користувача у виші, які мали доступ до WoS. На початку 2018 року, завдяки такій можливості та проведеній попередньої роботи співробітниками наукометричної служби для пошуку публікацій авторів Університету у WoS, на цій платформі був створений профіль організації, який дозволяє отримувати наукометричні показники публікаційної активності вишу загалом у WoS: кількість публікацій – 307, кількість цитувань – 190, h-індекс – 5 [32] (станом на 01.10.2021 р.).

Провідні установи в сучасному складному світі досліджень потребують високоякісних даних для визначення пріоритетів і забезпечення успіху місії. Scopus привносить критичну проникливість в процес прийняття стратегічних рішень в п’яти дослідницьких пріоритетах: стимулювання економічного розвитку, залучення кращих фахівців, отримання фінансування, формування міжгалузевих партнерських відносин і зміцнення репутації [31].

Наукометричні показники профілю організації в Scopus застосовуються для визначення місця закладу у міжнародних рейтингах. Для створення профілю організації у Scopus фахівці наукометричної служби Наукової бібліотеки (далі – НБ) наприкінці 2017 року підготували перелік попередніх назв вишу та відправили заявку представникам компанії Elsevier, що безкоштовно здійснювали таку послугу для ЗВО за домовленістю з МОН України. Це дозволило визначати наукометричні показники публікаційної активності установи в цілому: кіль-

кість публікацій – 415, кількість цитувань – 343, h-індекс – 8 [19] (станом на 01.10.2021 р.).

Інформаційно-консультативна діяльність з наукометричного просвітництва: рубрика на сайті НБ [11], googl-сайт “Наукометрія. Бібліометрія” [14], діяльність Scientometrics Club [30], створення груп в facebook “Наукометрична граматика” [12] (налічує 126 учасників), LinkedIn [25] (налічує 34 учасника), телеграм-каналі “Служба бібліометрії та наукометрії. Наукова бібліотека НЮУ імені Ярослава Мудрого” [33] (33 учасника), вайбері [13] (налічує 100 учасників) сприяють підвищенню публікаційної активності вчених НЮУ імені Ярослава Мудрого у МБД Scopus та WoS.

Цілеспрямована просвітницька діяльність з наукометричної грамотності науково-педагогічних кадрів вишу дозволяють визначити постійне збільшення кількості публікацій в профілях організації у БД Scopus та WoS щороку, починаючи з 2017 р. (станом на 01.10.2021 р.) :

- WoS: 2017 – 8, 2018 – 39, 2019 – 70, 2020 – 92, 2021 – 82 (без врахування публікацій, що проіндексовані в базі MedLine на платформі WoS);

- Scopus: 2017 – 26; 2018 - 37; 2019 – 109; 2020 – 129; 2021 - 86.

На конкурсній основі з вересня 2018 року Університет отримав безкоштовний доступ до ресурсів платформи Web of Science та Scopus. Це дозволило підтримувати профілі Університету в цих ресурсах в актуальному стані, відслідковуючи правильність написання офіційної назви установи англійською “Yaroslav Mudryi National Law University” у публікаціях, проіндексованих на цих ресурсах, а також здійснювати комунікаційну діяльність з службами технічної підтримки WoS і Scopus із запитами про доповнення профілю організації публікаціями, в яких вказана некоректна назва Університету англійською мовою.

Продовження безкоштовного доступу до МБД WoS з червня 2019 р. через Державну науково-технічну бібліотеку надало можливість активізувати створення авторських профілів ResearchID – Publons [28] для визначення наукометричних показників публікаційної активності науковців у WoS: кількості публікацій, кількості цитувань, h-індексу [34]. Аналізуючи зазначений перелік, треба відмітити, що в авторські профілі Publons потрапляють публікації: 1) які вже перестали індексуватися у WoS; 2) які недоступні на платформі WoS, бо архів

публікацій бази ESCI доступний тільки з 2015 р., тому такі публікації ще не потрапляють у профіль організації; 3) які проіндексовані у базі MedLine, та, на жаль, не зараховуються до загальної кількості публікацій автора на платформі WoS. Стосовно публікацій, що не можна знайти на платформі WoS через обмеження доступу до архіву публікацій бази з випробувальним терміном для журналів, які індексуються на платформі WoS (ESCI), хотілося б запропонувати МОН України оформити з компанією Clarivate передплату на доступ до платформи WoS з більш заглибленим доступом до архіву ESCI, починаючи хоча б з 2005 р.

Завдяки МОН України для підтримки наукометричної діяльності ЗВО було продовжено доступ до ресурсів БД Scopus з червня 2021 р., а спрямована діяльність, яка здійснювалася службою наукометрії та бібліометрії НБ НЮУ імені Ярослава Мудрого, сприяла значному підвищенню наукометричних показників публікаційної активності науково-педагогічного складу вишу за 5-річний проміжок часу у БД Scopus [19]. Аналізуючи зазначений перелік, хочеться звернути увагу на неможливість виокремити з нього авторів, які зараз вже не працюють в Університеті. Поки що компанія Elsevier не розробили певних зручних інструментів для цього.

Завдяки ретельному обліку публікацій науково-педагогічного складу Університету, проіндексованих у Scopus [17] та WoS [16], співробітниками служби наукометрії та бібліометрії НБ НЮУ імені Ярослава Мудрого здійснюється: 1) корекція авторських профілів у МБД Scopus; 2) щомісячне формування переліків “Публікації вчених НЮУ імені Ярослава Мудрого в міжнародних наукометричних базах” у розділі “Наукометрія. Бібліометрія” на сайті НБ [35], кожні півроку формуються Таблиці публікаційної активності вчених університету по кафедрах [6].

Розвиток сучасних цифрових та інформаційних технологій дав можливість вітчизняним розробникам створити та впровадити з 2020 року нову систему Open Ukrainian Citation Index (OUCI) [26]. Це пошукова система і база даних наукових цитувань, що надходять від усіх видань, які використовують сервіс Cited-by від Crossref і підтримують Initiative for Open Citations. Крім того, зазначена система доповнена сервісом альтернативних метрик Plumx, які використовуються також у авторських профілях у БД Scopus.

Альтернативні метрики Plumx були запропоновані компанією Plum Analytics для здійснення збору інформації про результати досліджень в інтернеті науковців за допомогою соціальних мереж. Вчені, які працюють з результатами досліджень в інтернеті, залишають електронні “сліди”. Компанія Plum Analytics збирає ці “сліди” і на основі зібраних даних, створює та класифікує альтернативні метрики для різних публікацій, відповідно до 5 категорій: 1) *sage* – вказує на те, хто читає, або якимсь іншим чином використовує дослідження; 2) *captures* – вказує на те, що хтось з користувачів планує повернутися до даної публікації; 3) *mentions* – кількість згадок про дослідження у новинних публікаціях, або в записах блогів; 4) *social media* – допомагає виміряти “балачки” та увагу в соціальних мережах; 5) *citations* – для збору традиційних цитувань і нових типів цитувань, що дозволяє краще оцінити впливовість публікації [1].

Пошукову систему OUCI також можна назвати альтернативним джерелом інформації про альтернативні показники публікацій авторів, які відображалися на веб-ресурсі Dimensions [4]. За назвою нашого університету “Yaroslav Mudryi National Law University” у OUCI за період 2012 – 2021 років (станом на 09.06.2020 р.) поки знайдено тільки 271 публікація, у тому числі, що індексуються БД Scopus (90) та Web of Science (60) [3].

Розробниками Dimension оновлено та розширено пошукові можливості цього ресурсу для підтримки різних груп в дослідницькій організації, від адміністраторів досліджень до студентів і наукових співробітників [22]. Для організацій Dimensions пропонує налаштування інтерактивного порталу, який ефективно демонструє знання і ресурси установи. Це також ідеальний канал для просування інновацій, розроблених університетами [23].

У підсумку треба зазначити, що усі проблемні напрямки, які визначають публікаційну активність будь-якого ЗВО чи організації, пов’язані між собою. Так, прогнозування публікаційної активності неможливе без організації її моніторингу й здійснення внутрішнього обліку кількості публікацій із використанням зручного програмного забезпечення, адаптованого під певні технічні вимоги і запити для звітних документів.

Подальше удосконалення роботи з питань наукометричного аналізу публікаційної активності науковців вимагає:

- від співробітників додаткового вивчення методик і критеріїв оцінювання та факторів, що впливають на її підвищення;
- від керівників вишів і наукових установ надання наукометричним службам додаткових можливостей для розширення й поглиблення діяльності у цьому напрямку, придбання сучасного програмного забезпечення.

Підтримується також думка Копаньової В. А., директорки Національної Академії управління персоналом культури та мистецтв (м. Київ), що діяльність наукової бібліотеки закладу / організації в галузі бібліометричного моніторингу інформаційних комунікацій і проведення наукометричних досліджень слід розглядати як властивий розвиток її діяльності зі створення наукоємких технологій [9, с. 115].

Джерела та література:

1. Альтернативні метрики Plumx тепер доступні користувачам OUCI [Електронний ресурс]. Державна науково-технічна бібліотека України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://dntb.gov.ua/news/plumx-ouci?fbclid=IwAR0aDjxH-7Q32AFfYtRyptIgPcrUTSXIVWO4LVvWrKTJS4QtmjFiJLSxODY> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.
2. Бібліометрика. Бібліометричні профілі науковців Університету [Електронний ресурс]. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://library.nlu.edu.ua/services/naukovtsyam/mizhnarodni-naukometriczni-bazi-danikh/item/2155-bibliometryka.html> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.
3. Бібліометрика української науки. Бібліометричний профіль вченого - декларація про наукову діяльність [Електронний ресурс]. Національна бібліотека України. ім. В. І. Вернадського. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/vrnu/> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.
4. Глобальна дослідницька платформа Dimensions [Електронний ресурс]. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://library.nlu.edu.ua/services/naukovtsyam/mizhnarodni-naukometriczni-bazi-danikh/item/2209-globalna-doslidnytska-platforma-dimensions.html> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

5. Діденко Ю. В., Радченко А. І. Публікаційна активність як спосіб наукової комунікації та гонитви за рейтингами. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 9. С. 82–98.

6. Кафедра адвокатури [Електронний ресурс] // Google Аккаунти. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1u3-lwgDN9mGK11xiIH2d2X-gauXJD2d4/edit#gid=183619620> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

7. Козьменко С., Остапенко Л. Публікаційна активність як об'єкт оцінювання діяльності закладів вищої освіти і наукових установ (огляд нормативно-законодавчої бази України) [Електронний ресурс]. *Journal's International Compliance Index*: Електрон. журн. – Режим доступу: <https://jicindex.com/news/news/42-174> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

8. Консорціум e-VERUM [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://everum.urau.ua/> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

9. Копанёва В. А. Становление наукометрии в библиотеке. *Наукометрия: методология, инструменты, практическое применение* : сб. науч. ст. Минск : Беларуская навука, 2018. С. 103–118.

10. Крючин А. А., Мініна Н. М., Овсієнко Л. М. Аналіз публікаційної активності вітчизняних науковців у галузі технічних наук. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Київ, 2017. Вип. 14. С. 87–92.

11. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]. *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*. [Харків, 2012–2021]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=101 (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

12. Наукометрична граматика [Електронний ресурс]. *Facebook*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/metrics.nlu> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

13. Наукометрия для ученого в Viber [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://invite.viber.com/?g2=AQAsOQN8snmDgUsWatdYfpricPAENnaUbHx77cux2IgnfM6S21m8zAB3hbO0txrs> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

14. Наукометрия. Бібліометрія [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://sites.google.com/nlu.edu.ua/science> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

15. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]. *Google Академія*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_org&hl=ru&og=1214326489486519525 (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

16. Облік публікацій WoS [Електронний ресурс]. *Наукометрия. Бібліометрія*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://sites.google.com/nlu.edu.ua/science/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85/web-of-science/%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA-wos> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

17. Облік публікацій в Scopus [Електронний ресурс]. *Наукометрия. Бібліометрія*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://sites.google.com/nlu.edu.ua/science/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85/scopus/%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA-scopus> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

18. Публікації вчених Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в міжнародних наукометричних базах [Електронний ресурс]. *Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://library.nlu.edu.ua/services/naukovtsyam/mizhnarodni-naukometrichni-bazi-danikh/item/2166-publikatsii-vchenykh-nyuu-imeni-yaroslava-mudroho-v-mizhnarodnykh-naukometrychnykh-bazakh.html> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

19. Совпадения организаций авторов для: “Yaroslav Mudryi National Law University” Идентификатор 60104393 [Електронний ресурс]. *Scopus*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?sort=count-f&affiliationId=60104393&src=al&sid=0084da3a3b7b70f45e00e98ddbaa6c0e&sot=al&sdt=al&sl=16&s=AF--ID%2860104393%29&st1=Yaroslav+Mudryi+National+Law+University&selectionPageSearch=al&reselectAuthor=false&activeFlag=true&showDocument=false&resultsPerPage=20&offset=1&jtp=false¤tPage=1&previousSelectionCount=0&tooManySelections=false&previousResultCount=0&authSubject=LFSC&authSubject=HLSC&authSubject=PHSC&authSubject=SOSC&exactAuthorSearch=false&showFullList=false&authorPreferredName=&origin=AffiliationProfile&txGid=2c975de80c485acdd8c1f95c711b972d> (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

20. Соколова Н. М. Роль библиотеки в повышении публикационной активности вуза: опыт СибГТУ [Електронний ресурс] : презентация. *Docplayer*. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://docplayer.com/37985089->

Rol-biblioteki-v-povyshenii-publikacionnoy-aktivnosti-vuza.html (дата обращения: 04.10.2021). – Название с экрана.

21. Цветкова В. А., Мохначева Ю. В. Библиометрические оценки научной деятельности: особенности использования основных инструментов. *Приборы и системы. Управление, контроль, диагностика*. 2019. Вып. 5. С. 25–36.

22. Academic Institutions [Electronic resource]. *Dimensions*. – Electronic data. – Mode of access: <https://www.dimensions.ai/who/academic-institutions/> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

23. Dimensions Profiles [Electronic resource]. *Dimensions*. – Electronic data. – Mode of access: <https://www.dimensions.ai/products/dimensions-profiles/> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

24. Halevi G., Moed H., Bar-Ilan J. Suitability of Google Scholar as a source of scientific information and as a source of data for scientific evaluation – Review of the Literature. *Journal of Informetrics*. 2017. Vol. 11, iss. 3. Pp. 823–834.

25. LinkedIn [Электронный ресурс]. – Электрон. текст. данные. – Режим доступа: <https://www.linkedin.com/groups/13977595/> (дата обращения: 04.10.2021). – Название с экрана.

26. Open Ukrainian Citation Index (OUCI) [Электронный ресурс]. *Державна науково-технічна бібліотека України*. – Электрон. текст. дані. – Режим доступа: [https://dntb.gov.ua/ru/B/open-ukrainian-citation-index-ouci-2#:~:text=Open%20Ukrainian%20Citation%20Index%20\(OUCI\)/](https://dntb.gov.ua/ru/B/open-ukrainian-citation-index-ouci-2#:~:text=Open%20Ukrainian%20Citation%20Index%20(OUCI)/) (дата звернення: 04.10.2021). – Назва з екрана.

27. ORCID: Connecting research and researchers [Electronic resource]. – Mode of access: www.orcid.org (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

28. Publons [Electronic resource]. – Electronic data. – Mode of access: <https://publons.com/> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

29. Researchers [Electronic resource]. *Publons*. – Electronic data. – Mode of access: https://publons.com/researcher/?institution=644981&is_core_collection=1&order_by=verified_reviews_performed_last_12_months (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

30. Scientometrics in the Information Society [Electronic resource]. *Scientometrics club NLU 2020*. – Electronic data. – Mode of access: <https://sites.google.com/nlu.edu.ua/scientometrics-nlu-2020> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

31. Scopus: Expertly curated abstract & citation database [Electronic resource]. *Elsevier*. – Electronic data. – Mode of access: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

32. Yaroslav Mudryi National Law University [Electronic resource]. *Web of Science*. – Electronic data. – Mode of access: <https://www.webofscience.com/wos/>

woscc/summary/1afd77a4-55c5-450f-a2fc-b4f2deecbadd-0b01f302/relevance/1 (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

33. Служба бібліометрії та наукометрії. Наукова бібліотека НЮУ імені Ярослава Мудрого [Electronic resource]. *Телеграм-канал* – Electronic data. – Mode of access: <https://web.tel.onl/> (Last accessed: 04.10.2021). – Screen title.

34. https://publons.com/researcher/?institution=644981&is_core_collection=1&order_by=num_publications

35. <https://library.nlu.edu.ua/services/naukovtsyam/mizhnarodni-naukometricchni-bazi-danikh/item/2166-publikatsii-vchenykh-nyuu-imeni-yaroslava-mudroho-v-mizhnarodnykh-naukometrychnykh-bazakh.html>

36. <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/GoogleScholar.pdf>

37. <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=gpggh7IMAAAAJ>

PUBLICATION ACTIVITY OF SCIENTISTS OF THE YAROSLAV MUDRYI NATIONAL LAW UNIVERSITY: 5 YEARS OF EXPERIENCE IN IMPROVING WORK ON SCIENTOMETRIC ANALYSIS

Margarita Kulyk,

ORCID: 0000-0001-8439-0971

PhD (Law), Head of Service

of Scientometrics, Scientific Library

of Yaroslav Mudryi National Law University

The article is devoted to the experience of the Scientific Library of the Yaroslav Mudryi National Law University, which was aimed at increasing the publication activity of scientists of the organization during the last five years (2015 - 2021).

Key words: *Yaroslav Mudryi National Law University, quantitative indicators, publication activity of scientists, scientometric activity, scientometric literacy, scientometric education, organization profile in Scopus, organization profile in Web of Science, author's profiles in Scopus, author's profiles in Web of Science – Publons, OUCI, Dimensions.*

E.V. KUTUZOVA,
bibliographer of the 1st category
Scientific Library
of the National University
“Odessa Academy of Law”

RESEARCH AND LEARNING SKILLS THROUGH THE PROFESSIONAL LIBRARY

УДК 027.7 (477.74) : 371.134:34

Graduate students are a significant segment in online instruction programs, yet little is known about how well they learn the necessary library research skills in this increasingly popular mode of distance learning. This pre- and posttest study and citation analysis examined learning and confidence among students in graduate education programs, comparing students studying online tutorials, delivered via a course management system, with students receiving hands-on classroom instruction. Results support online information literacy instruction as equivalent in terms of learning. Student feedback, however, showed a statistically significant difference between groups in student satisfaction, with the face-to-face group being more satisfied [1].

Actually, developing research skills is very vital in the approach to learning as it is central to preparing the answer to the definite assignment question. Research shows other people's perspectives, and helps to develop and clarify own thoughts and ideas. It is then possible to support the argument by integrating the work of others into the assignments. So, research is an important component of assignment preparation process.

On scientific research there are numerous scholarly books and articles and almost as many definition. Meaning and definition of Research: Research is an art of scientific investigation. It is regarded as a systematic efforts to gain new knowledge. The dictionary meaning of research is “a careful investigation or enquiry especially through search for new facts in any branch of knowledge”. Definition of Research comprises defining and redefining problems, formulating hypothesis or suggested solutions;

collecting, organizing and evaluating data; making deductions and reaching conclusions; and at last carefully testing the conclusions to determine whether they fit the formulating hypothesis. [2]

The 21st century learning skills are often called the 4 C's: critical thinking, creative thinking, communicating, and collaborating. These skills help students learn, and so they are vital to success in university and beyond.

According to the definition by Higgins S. – ‘Learning skills’ is a very broad term used to describe the various skills needed to acquire new skills and knowledge, particularly in a formal learning setting, such as school or university. The broad general category is often broken down into sub-categories which commonly include the following: information and communication skills: often including aspects of literacy or literacies thinking and problem-solving skills: particular the development of critical thinking interpersonal and self-management skills. The aim of developing learning skills or capabilities is therefore to improve subsequent learning, either by developing more effective study skills and habits, or by improving specific skills (for an aspect of literacy, such as comprehension or inference) which will be the basis or the prerequisite for further learning. The concept is therefore closely associated with learning to learn and the development of independent learning skills as well as the concept of transfer of learning across or between contexts. In terms of current policy initiatives, it has clear links with personalized learning and assessment for learning in the way that it focuses on the role of individual learners in improving their own performance [3].

In some undergraduate subjects, it is undertaken actual research involving, for example, surveys, psychological testing, and so on. A person would also be expected to undertake research in postgraduate research degrees but at a much more complex level involving ethics approval and so on. In most coursework assessments, however, research means collecting literature relevant to your topic, reading it, reflecting on it, and developing a line of argument to be supported (or written about!) Of course, students undertaking higher degree research will also need to be familiar with this.

Thus, researching and learning skills as well are the interlinked components of the whole complex that means the need to become familiar with the resources of the Library. For example, there are basically three main sources of information can be available online: Library catalogue

(UniLib UC), Digital library, Internet Searching for information from these three different sources therefore requires three different search strategies: Library catalogue (UniLib UC) search strategies, Digital library search strategies and Internet search strategies.

In addition it can be defined several categories of Library Research Skills, such as: Library Research Skills in Business. Library Research Skills in Engineering. Library Research Skills in Law. Library Research Skills in Science. Library Research Skills in Social Science. Library Research Skills in Social Science. Library Research Skills in Medicine.

So, it is vividly seen there are many ways to develop good library research skills, drawing on the definite subcategory. To get started the first one can be – to lead with librarians.

Unquestionably, librarians are the key to the success of assignments for students related to library research abilities. Utilize the opportunity to involve librarians by asking them for ideas for creating assignments. Librarians can also evaluate an assignment to determine its effectiveness and offer advice for making assignments more relevant. Also, contacting a librarian ahead of time regarding an assignment will alert them that students will be in the library doing a particular activity. Creating a partnership with the librarian will be beneficial for students who are dealing with multiple instructors while learning about skills with library research.

Definitely there is the second one – to establish concrete objectives. The first step for conducting solid library research is to set concrete objectives. Also, the student must understand what the skill is that they are implementing in an assignment. For example, the student might be learning how to write citations in a bibliography or how to research databases. However, if the assignment makes assumptions that the student already understands the reason for learning these research skills, it will not be as conducive. The assignment must include clear goals, along with supplemental information, such as how the particular skill relates to the library or other academic subjects.

Also there is an application of the skill. Learning about any particular research skill can be a tedious chore if the assignment is not made interesting for the student. Integrate a library research activity in with other assignments to create a meaningful connection. For instance, if introducing how to search for scholarly sources, an assignment could be a part of a research

project on a topic of interest to the student. Assignments that encourage students to put their new research skill into action have more staying power compared to a straightforward assignment that simply focuses on the skill.

Relevance is the key, there is no doubt. Making the research skill assignment relevant and exciting to the student is essential. When a new skill for library research is introduced, by incorporating it with other related activities, the student is more likely to recall the skill later on. For example, for an assignment that is focused on how to research primary resources, a trip to a museum or historical site would be highly relevant and interactive. The student would have the chance to see a skill put to use in the real world while learning how to conduct the appropriate steps for success.

Finally, it is necessary to underline the involving of the library support services.

Given that library research skills involve the library, it is only natural to incorporate support services at the library. Involve the library research department and applicable services when creating assignments that teach research skills. For example, a librarian could visit a classroom to teach the students how to look for scholarly reference sources on the Internet. Additionally, librarians may be willing to work with students in groups or individually to conduct research in the classrooms.

Instructors who are tasked to teach skills related to library research, such as the difference in primary and secondary sources or how to conduct scholarly research, have an important job. With preparation and planning, these assignments can be beneficial for students. The most important things to remember when creating these assignments are relevance and application. By creating a partnership with a library and its librarian, instructors are more capable of assisting students with library research.

In conclusion, all research and learning skills are the significant key points in the professional library to be applied further in the modern marketable aspects in the scientific field considering modern demands of society. Graduate students have unique needs with respect to library research, and it can be challenging for librarians to develop instruction programs to meet these needs.

References:

1. Shaffer, Barbara (2011). Graduate Student Library Research Skills: Is Online Instruction Effective?. *Journal of Library & Information Services in Distance Learning*. 5. 35-55. 10.1080/1533290X.2011.570546.
2. [http://www.hyperdictionary.com/dictionary/research ...](http://www.hyperdictionary.com/dictionary/research...)
3. Higgins S, Baumfield V, Hall E (2007) Learning skills and the development of learning capabilities. Technical Report. In: *Research Evidence in Education Library*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London. 5-6.

**ДОСЛІДНИЦЬКІ ТА НАВЧАЛЬНІ НАВИКИ
ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНУ БІБЛОТЕКУ**

Олена Кутузова,
бібліограф I категорії,
Наукова бібліотека
національного університету
“Одеська юридична академія”

Ірина ЛІСОВА,
ORCID: 0000-0002-0308-5965
провідна бібліотекарка,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого

**ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
БІБЛОТЕКАРІВ НА ДОПОМОГУ У ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ**

УДК 023.5:028

Підвищення кваліфікації – один із напрямів методичної роботи з промоції читання. Статтю підготовлено за матеріалами дослідження “Роль публічних бібліотек у промоції читання”, що проводилося співробітниками Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого у 2021 р.

Ключові слова: промоція читання, публічні бібліотеки, методична робота, підвищення кваліфікації, дистанційне навчання, семінари, тренінги, вебінар.

Сьогодні, коли діяльність публічних бібліотек потребує змін, а бібліотечні працівники перебувають у постійному пошуку нових форм та методів роботи, методичні центри приділяють значну увагу підвищенню професійної майстерності бібліотекарів та засвоєнню ними сучасних технологій заохочення користувачів до систематичного читання. З цією метою вони проводять семінари-тренінги, семінари-практикуми, круглі столи, майстер-класи, надають консультації тощо. Під час таких заходів працівники бібліотек різних рівнів діляться досвідом роботи з використання нових форм та методів популяризації книги та читання. Такі навчальні заходи, як правило, організують науково-

методичні відділи національних, державних чи обласних бібліотек. Заходи можуть бути загальноукраїнськими, регіональними, міжрегіональними, районними. Також часто проводяться виїзні семінари на базах районних та сільських бібліотек, бібліотек ОТГ.

Тематика навчальних заходів, спрямованих на вдосконалення рівня професійної компетенції бібліотечних фахівців з промоції читання та сучасним підходам залучення читачів до бібліотеки – різноманітна. Часто працівникам бібліотек у їхній роботі з промоції книги та читання не вистачає знань і вмінь з використання програм для створення якісних фото і відео, структурування ресурсу, користування графічними онлайн-редакторами для публікації статей про події та послуги на сторінках бібліотеки в соціальних мережах, розміщення готових промороликів, відеоанонсів та відеооглядів на каналі Youtube тощо.

Для навчання працівників бібліотек Рівненська ОУНБ провела ряд тренінгів з використання у своїй роботі технічних та технологічних інструментів, а саме: “Сервіси графічного дизайну Canva і Crello” (2020 р.), “Створення відеоанонсів для промоції бібліотечних подій” (2020 р.), “Як створити якісне фото для івенту” (2020 р.), “Ефективний Ютуб-канал бібліотеки” (2021 р.).

Обласні бібліотеки тісно співпрацюють з обласними навчально-методичними центрами підвищення кваліфікації працівників культурно-освітніх закладів та спільно з ними проводять заняття з промоції читання. Так, фахівці Житомирської ОУНБ у 2019 р. на інноваційних навчаннях для працівників культури Малинського району провели майстер-клас “Сучасна бібліотека: формуємо позитивну мотивацію до читання”, де розглядалися шляхи позитивної мотивації до читання, приклади взаємодії з читачами, активне використання сучасних технологій в роботі та ін. А на навчаннях для працівників бібліотек області був представлений мультимедійний тематичний журнал “Читай зі смаком: читач в епоху цифрових технологій”, на сторінках якого подано наукові висновки фахівців інших галузей (медиків, криміналістів, психологів) щодо читання в сучасному світі, змальовано психологічний портрет сучасного читача, його ставлення до читання, літературні смаки тощо [7].

Під час проведення навчань бібліотечних працівників, організованих обласними навчально-методичними центрами, обласні бібліотеки

діляться цікавим досвідом своєї роботи та досвідом зарубіжних бібліотек, знайомлять з методикою проведення різноманітних сучасних бібліотечних заходів. Активну участь у цих навчаннях беруть й обласні бібліотеки для дітей. Зокрема, Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка у 2019 р. започаткувала Школу професійного розвитку “Ідеї. Практика. Досвід” для працівників сільських бібліотек, що обслуговують дітей в об’єднаних територіальних громадах. Учасники навчань обговорювали актуальні питання діяльності закладів в умовах децентралізації, окреслювали нові підходи до якісного обслуговування читачів та трансформацію бібліотек відповідно до вимог сьогодення [2].

До участі у навчально-тематичному семінарі з підвищення кваліфікації завідувачів бібліотек-філій Харківської області та м. Харкова за назвою “Діяльність бібліотек-філій у соціокультурному просторі регіону: пошук нових форм та методів роботи” (2021 р.) долучилися фахівці Харківської обласної бібліотеки для дітей. Вони надали консультації щодо обслуговування юних користувачів за темами: “Основні напрямки діяльності дитячої бібліотеки в умовах адміністративно-територіальної реформи”, “Технології формування читацької активності: вітчизняний та світовий досвід промоції читання”, “Всеукраїнські, міжрегіональні та обласні конкурси у системі розвитку творчих здібностей дітей”, “Сучасна українська дитяча література у дзеркалі премій, рейтингів та конкурсів” [1].

Популярною та ефективною формою дистанційного інтерактивного навчання, що використовується останнім часом в системі додаткової професійної освіти, є вебінар. Онлайн-семінар не вимагає фізичної присутності всіх учасників заходу. Разом з тим, таке заняття максимально наближене до безпосередньої взаємодії, оскільки дозволяє вести діалог в режимі реального часу, що забезпечує зручність та доступність для бібліотечних працівників. Якщо вебінари у записках розміщені на сайтах бібліотек чи на відеохостингу YouTube, то фахівці можуть переглядати їх у зручний час. Працівники Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського розробили вебінар “Ефективні технології популяризації бібліотеки та залучення до книги” [4]; вебінари з методичними порадами для працівників бібліотек, що обслуговують

молодь – “Бібліотека як майданчик для творчості: обласні молодіжні конкурси”, “Сервісний підхід в обслуговуванні юнацтва”; “Методика створення віртуальної виставки” – пропонує Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва [6].

Беручи участь у заходах з підвищення кваліфікації, бібліотечні працівники обговорюють кращі вітчизняні практики залучення користувачів до читання, світові тенденції з промоції книги, інноваційні підходи в популяризації читання, обмінюються власним досвідом та поглиблюють свої знання та вміння для подальшого використання отриманої інформації у роботі з читачами.

Віртуальне середовище надає широкі можливості для самостійного підвищення кваліфікації. Завдяки розміщенню на сайтах бібліотек повнотекстових версій професійних видань, відеоархівів конференцій, семінарів тощо, працівники бібліотек усіх рівнів можуть без додаткових затрат бути в центрі професійних подій та брати участь у навчальних заходах, організованих бібліотеками не лише в Україні, а й за її межами.

Джерела та література:

1. Діяльність бібліотек-філій у соціокультурному просторі регіону: пошук нових форм та методів роботи ; Харків. обл. б-ка для дітей. URL : <http://bibl.kharkiv.ua/yarmarok-tvorchikh-idej/seminari-naradi> (дата звернення 17.09.2021).
2. Для працівників сільських бібліотек запрацювала школа професійного розвитку ; Хмельницька обл. б-ка для дітей імені Т. Г. Шевченка. URL : <https://www.adm-km.gov.ua/?p=60726> (дата звернення 16.09.2021).
3. Дубина Л. Сучасні форми та методи професійного навчання бібліотекарів. *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини* ; Комунальний заклад “Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського. Кропивницький, 2018. Вип. 10. С. 220–228.
4. Ефективні технології популяризації бібліотеки та залучення до книги ; Кіровоград. ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=9TnQQ7qln9k> (дата звернення 20.09.2021).
5. Луньова І. Науково-методична діяльність Дніпропетровської ОУНБ: нова концепція, аспекти модернізації, практичний досвід. *Бібліотечний форум України*. 2009. №4. С. 17–23.
6. Поради методиста ; Миколаїв. обл. б-ка для юнацтва. URL : <http://unbib.mk.ua/index.php/2009-06-11-15-23-30/63-2010-11-04-18-43-58.html> (дата звер-

нення 20.09.2021).

7. Сучасна бібліотека: формуємо позитивну мотивацію до читання ; Житомир. ОУНБ ім. О. Ольжича. URL : <http://lib.zt.ua/ua/newsua/node/7649> (дата звернення 22.09.2021).

IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF LIBRARIANS TO HELP IN THE PROMOTION OF READING

Iryna Lisova,

ORCID: 0000-0002-0308-5965

Leading librarian

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine

Professional development is one of the directions of methodological work to promote reading. The article is based on the materials of the study “The role of public libraries in promoting reading”, conducted by the staff of the Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine in 2021.

Key words: reading promotion, public libraries, methodological work, professional development, distance learning, seminars, trainings, webinars.

Ірина ЛОПІТ,
завідувачка відділу головного
абонементу Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ КНИЖКОВИХ ВИСТАВОК ЯК НОВОЇ ФОРМИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

УДК 027.7+021.4-021.131

У статті аналізуються сутність та види віртуальних книжкових виставок. Розглянуто процес організації та здійснення віртуальних книжкових виставок, а також визначено специфіку їх тематичних спрямувань, зокрема таких, як художні, краєзнавчі, наукові, науково-популярні та ін.

Ключові слова: бібліотека, віртуальна виставка, електронна бібліотека, електронний каталог, інформатизація бібліотеки, бібліотечні технології.

Актуальність теми. Бібліотечна справа у сфері віртуального інформаційного середовища прилаштувала свої традиційні послуги до нових умов суспільного розвитку. Віртуальні книжкові виставки вважаються новим явищем українського ринку бібліотечних послуг. У розумінні віртуальних книжкових виставок слід вважати презентацію книг в електронному форматі Power Point, електронні виставки повністю оцифрованих видань, цифрові авторські колекції творів та ін. Найбільш вдало і в основному використовується поняття “віртуальна книжкова виставка”, під яким розуміють виставку, розміщену на сайті бібліотеки. Її основною перевагою є те, що це не обмежений у часі та просторі захід, який здійснюється за рахунок інтернет-засо-

бів, у межах якого бібліотека має змогу розташувати текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення книг, що характеризують сутність та значення виставки. Застосування новітніх технологій дає можливість досягти не лише високої якості зображення, але й специфічного ефекту присутності. Віртуальна книжкова виставка вважається онлайн-сервісом для віддаленого читача, тобто читача, який не знаходиться у бібліотеці, а використовує надані послуги віддалено, отже має намір одержати інформаційний ресурс, не покидаючи комп’ютера.

Аналіз наукових публікацій. Сутність застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок у роботі відділу обслуговування досліджували ряд науковців, серед яких вагомий внесок у цій сфері зробили: О.В. Воскобойнікова-Гузєва, І.О. Давидова, К.Д. Лобузїна, Л.Д. Трачук, В.К. Степанов та інші. Хоча сьогодні залишається достатня кількість дискусійних питань, які є невизначеними у даній сфері і їх потрібно дослідити.

Метою даної статті є дослідження сутності та специфіки застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок в роботі відділу обслуговування. Основними **завданнями**, які ставимо перед собою є наступні: проаналізувати теоретичні підходи та позиції науковців щодо застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок в роботі відділу обслуговування; дослідити їх специфіку, а також розкрити особливості основних видів віртуальних книжкових виставок.

Виклад основного матеріалу. Бібліотечний фонд Ужгородського національного університету є сучасною динамічною організацією, що володіє ціннісними фондами та керує інноваційними проектами. Відділ обслуговування користувачів бібліотеки УжНУ використовує традиційні методи роботи, а також поетапно запроваджує комп’ютеризацію бібліотечного фонду.

Добре організована виставкова робота в УжНУ вважається головним інструментом комерційного і некомерційного маркетингу, оскільки відтворює як потреби читачів, так і ринок продукції для поповнення фонду. Віртуальна виставка вважається емоційною подією, що покращує прийняття користувачем рішення щодо вибору видання чи послуги. Значення книжкових виставок для бібліотеки повністю пов’язане з їх функціональністю, зокрема, через виставки можливим

є одночасно досягнути декількох маркетингових потреб, вирішити декілька завдань, що відносяться до різних елементів у сфері послуг.

Книжкові виставки завжди були найбільш розповсюдженою формою популяризації літератури. Бібліотечні заклади мають значний досвід виставкової діяльності, проте впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій потребує теоретичного осмислення та практичного використання у виставковій діяльності нових можливостей, у тому числі й мультимедійних.

На теперішній час у суспільстві створюється нова модель бібліотеки, яка передбачає певні зміни в організації бібліотечного простору, оптимізацію доступу користувачів до бібліотечних зібрань. Хороше оформлення та розміщення виставкового обладнання обумовлює збільшення площі відповідного структурного підрозділу. Віртуальну книжкову виставку можна вважати успішною, якщо читач сприйме її як свою, цікаву саме йому. Віртуальна книжкова виставка не дає можливості користувачеві фізично використовувати книгу, тому обмежує його можливість в отриманні змістовної інформації. В той же час віртуальна виставка надає можливість користувачеві у зручний для себе час знайомитися з наданими на виставках документами та висловлювати власну думку про них, а бібліотекареві спрямувати увагу читача на додаткові інформаційні ресурси, наявні в мережі, або запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки. Застосування у бібліотечній практиці віртуальних книжкових виставок надає можливість вирішити ряд проблем, які неможливо розв'язати традиційними методами. Серед них – забезпечення збереженості бібліотечного фонду; необмеженість терміну експонування документів; можливість перегляду змісту окремих документів, зокрема збірників наукових праць та ілюстрацій; розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації; можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час [3, с.12].

Відвідувачі віртуальної виставки можуть отримати повну та належну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень і витрат, супутніх традиційним виставкам, начебто ознайомитися з інформаційним ресурсом та отримати іншу додаткову інформацію. Це, безумовно, сприятиме зверненню користувачів до ресурсів бібліотеки, більш активному її відвідуванню [5, с.78].

Важливим є те, що віртуальні книжкові виставки, перш за все є ефективним засобом поширення інформації та реклами щодо функціонування бібліотек, у свою чергу вони сприяють вирішенню декількох важливих комерційних та некомерційних проблемних питань, до яких належать:

- 1) надання особі відповідної інформації щодо бібліотечних ресурсів і послуг, їх ознак та якості;
- 2) зосередження уваги користувачів на чітко визначених видах послуг бібліотечного фонду, ознайомлення громадськості з діяльністю бібліотеки як сучасного, професійного та потенційного сервісного закладу;
- 3) створення позитивної громадської думки;
- 4) створення належного образу під час проведення презентацій книжкових виставок;
- 5) стимулювання щодо застосування бібліотечно-інформаційних послуг, адже під час проведення виставок працівники бібліотеки обґрунтовують свою інформацію [1, с.105].

Головні етапи підготовки віртуальних книжкових виставок такі: відбір книжкового бібліотечного фонду, визначення структури, компонування матеріалу, оформлення текстів та ілюстрацій. Користування віртуальною книжковою виставкою повинно бути зручним та зрозумілим. Структурування книг не обов'язково має відповідати правилам компонування матеріалу, яке є прийнятне для традиційних виставок. Книги можуть бути розташовані не лише за розділами, а й за абеткою назв, хронологією, а також іншими ознаками, що, перш за все, спрощує специфіку організації віртуальної книжкової виставки. При організації віртуальних виставок значну увагу необхідно приділяти дизайнерському оформленню, тому що це є ефективним способом продемонструвати рівень заходу.

В. К. Степанов зазначає, що відкриття віртуальної книжкової виставки вважається подією, яка сприяє зустрічі адміністрації і працівників бібліотеки з її користувачами щодо вирішення їх наукових питань, надання освітнього досвіду та самовдосконалення [5, с.57].

У процесі діяльності віртуальної книжкової виставки задіяні майже всі структурні частини комунікації, відтворюється ефективна системна інформація щодо документообігу через демонстрування, консультації,

рекомендації, а також відгуки. Вважається, що виставки є складним засобом маркетингу, який надає можливість поєднувати телемаркетинг, рекламні оголошення, конкурси, свята, інші засоби популяризації документного фонду та послуг бібліотек. Процес проведення віртуальних книжкових виставок надає можливість досягти наступної комунікативної мети: забезпечити якісну та ефективну рекламу, покращити контакти із засобами масової інформації, налагодити зворотній зв'язок у процесі спілкування з користувачами. Знайомство користувачів з віртуальною книжковою виставкою, з бібліотекою можна перетворити на цікаве шоу, що у свою чергу покращуватиме налагодження і підтримку довгострокових взаємовідносин з громадськістю.

На думку Л. О. Трачука, саме віртуальна книжкова виставка є способом висвітлення інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відтворенням стилю бібліотеки і творчих можливостей персоналу. В сучасних умовах бібліотечна виставка стає активним помічником і читача, і бібліотекаря в організації читання; їй притаманні такі риси, як актуальність, динамізм, оперативність. Відсутність жорстких рамок в організації виставок сприяє розвитку творчості, збагаченню бібліотечного досвіду [4, с.23].

Віртуальна виставка вважається підставою для створення позитивного іміджу керівнику бібліотеки. Адже чим цікавіша перша особа в бібліотеці за своїми професійними і особистісними якостями, тим привабливішими для аудиторії є бібліотечні заходи. За допомогою віртуальної книжкової виставки формується імідж як бібліотеки, так і самого навчального закладу, до якого вона відноситься. Для віртуальних книжкових виставок також характерним є їх доповнення електронними шорт-листами, рекламними виданнями, нагадуваннями, світлинами, різними формами малої бібліографії, артефактами. До, під час та після функціонування віртуальної книжкової виставки для висвітлення основних фактів застосовуються різні методи роботи з пресою, зокрема, це може бути створення пресрелізу, проведення пресклубу, пресконференції та інтерв'ю з представниками ЗМІ.

Висновки. Сьогодні віртуальна книжкова виставка завдяки своїй оперативності, актуальності, сучасному дизайну є активним помічником-навігатором для читача/користувача у виборі літератури та організації читання. Віртуальна презентація найкращих зрізів книжкового

фонду бібліотеки вирішує ще одне важливе завдання – сприяє покращенню кваліфікації працівників бібліотек, адже під час організації та діяльності віртуальної виставки здійснюється ефективний та інтенсивний обмін досвідом. Компетентний персонал бібліотеки не лише підтримує коло постійних користувачів, але й залучає нових. Таким чином, віртуальні книжкові виставки вважаються підставою для покращення авторитету бібліотеки та її персоналу.

Джерела та література:

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академ-періодика, 2014. 362 с.
2. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія ; Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.
3. Лобузїна К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. Київ : НБУВ, 2012. 252 с.
4. Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 23–26. URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/1/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/vkp_2016_2_9.pdf
5. Степанов В. К. Применение Интернета в библиотечных процессах. Москва : Литера, 2013. 320 с.

THE ESSENCE AND FEATURES OF THE USE OF SOCIAL NETWORKS AND WEB TECHNOLOGIES AS MEANS OF COMMUNICATION IN THE PROCESSES OF LITERATURE STUDY

Iryna Lopit,
Head of the Department
of the Scientific Library
Uzhhorod National University

The article analyzes the nature and types of virtual book exhibitions. The process of application of information in the process of organization and implementation of virtual book exhibitions is considered, as well as the specifics of their thematic areas, in particular, such as artistic, local lore, scientific, popular income, etc.

Key words: *library, virtual exhibition, electronic library, electronic catalog, library information, library technologies.*

Валентина ЛОРЕНСОН,
завідувачка бібліотеки,
Чортківський фаховий
медичний коледж

Лілія ПОПІЛЬ,
бібліотекарка І категорії,
Чортківський фаховий
медичний коледж

Лідія ЧАЙКІВСЬКА,
бібліотекарка І категорії,
Чортківський фаховий
медичний коледж

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ

УДК 027.7:025.5

В статті розглядається роль бібліотеки у формуванні інформаційної грамотності користувачів, процес упровадження інноваційних бібліотечних процесів, представлено досвід роботи Чортківського медичного фахового коледжу.

Ключові слова: інформаційна культура користувачів, бібліотечні ресурси, інноваційні технології, флешмоб, соціальні мережі, популяризація читання.

Останнім часом у суспільстві стверджується погляд на бібліотеки як на значну частину його інформаційного середовища. До величезних інформаційних ресурсів книгозбірень додаються комп'ютери, програмні засоби, а можливість підключення до міжнародних комп'ютерних мереж збагачує їх ще й світовими інформаційними ресурсами. Формування інформаційної культури читачів, яка охоплювала б не тільки традиційну бібліотечно-бібліографічну культуру, а й вміння оперувати інформацією з використанням сучасних комп'ютерних засобів, тобто поєднання традиційного бібліографічного інструментарію з комп'ютерними засобами, є однією з головних функцій сучасної бібліотеки. Важливе місце в структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота, що є засобом розкриття інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відображаючи стиль бібліотеки і творчі можливості персоналу [1].

Формування інформаційної культури читачів бібліотеки Чортківського медичного фахового коледжу (далі – ЧМФК) передбачає диференційований підхід.

Провідне місце у структурі бібліотечної діяльності займає виставкова робота. Всі книжкові виставки завдяки різноманітності свого читацького призначення забезпечують оперативне і багатопланове інформування користувачів. Виставки експонуються як у залі бібліотеки, так і у вестибюлі коледжу. Щоб привернути більшу увагу, зацікавити читачів, бібліотекарі доповнюють виставки інсталяціями [3].

Інформацію про виставки та їх фотографії викладаються на сторінці “Бібліотека Чортківського медичного фахового коледжу” у мережі

Facebook. Таким чином, поєднуючи бібліотечно-бібліографічну культуру та сучасні комп'ютерні засоби бібліотекарі коледжу залучають до перегляду віддалених користувачів. Так, книжкові виставки “9 лютого – Міжнародний день стоматолога”, “Любов – Господня благодать” (до дня Святого Валентина), “Цукровий діабет: поінформованість – запобігання розвитку хвороби” та інші можна переглянути на Блозі бібліотеки (вхід: ЧМФК – студенту – бібліотека). Тематика виставок у бібліотеці відносно стабільна. Із року в рік відзначаються знаменні дати і події. Література з актуальних питань сучасності продовжує користуватися попитом і після закриття виставки з даної теми. Тому бібліотекарі фіксують результати своєї праці (складають списки літератури) і зберігають на Блозі бібліотеки найбільш цікаві і важливі виставки.

У сучасних умовах віртуальна бібліотечна виставка стає ефективним інструментом не тільки надання доступу до інформаційних ресурсів з різної тематики, а й ефективним засобом інформування віддалених користувачів про нові надходження. Віртуальна виставка дає змогу бібліотекареві направити увагу читача на додаткові інформаційні джерела, наявні в мережі, запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки, комплексно висвітлити визначену для розкриття через виставку тему. На сьогодні вже існують різні моделі віртуальних виставок, серед яких: фотовиставки; бібліобанер; виставки з аудіосупроводом, виставки-“листівки” за окремим невеликим літературним твором; виставки-“ілюстрації” з “багатим” мультимедійним контентом, у тому числі аудіо- та відеорядом; розгорнуті виставки – з розділами, цитатами, ілюстраціями, текстом, відео- та аудіоматеріалами; тематичні виставки [2].

Віртуальна виставка – це можливість у будь-який момент при наявності мережі Інтернет, вдень або вночі, не залишаючи домашнього затишного крісла, свого робочого місця, комп'ютерного класу або електронного читального залу, стати на час відвідувачем нашої віртуальної виставки.

До уваги користувачів бібліотекарі ЧМФК на Блозі бібліотеки пропонують такі віртуальні книжкові виставки: “Голодомор в Україні: говоримо сьогодні – пам'ятаємо завжди” та рекомендують для прочитання художню літературу про голодомор 1932-1933 років. А виставка “Любов і звитягу – Україні”, присвячена українським військовим, яки-

ми вони були протягом століть. Великий інтерес у читачів викликають виставки нових надходжень літератури:

- “Благодійний фонд “Бібліотечна країна””;
- бібліографічний анований огляд літератури “Нові надходження-2020”;
- “Періодичні видання з медицини” та інші.

Презентуються ці та інші віртуальні книжкові виставки у форматі PowerPoint, Calaméo та розміщуються на Блозі бібліотеки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що використання такої дистантної форми обслуговування, як віртуальна виставка в бібліотечній діяльності, дає змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства. Зокрема, істотно вдосконалити якість інформаційного обслуговування користувачів, ширше розкрити інформаційні ресурси бібліотек, надати доступ до наявного у їх фондах великого ресурсу культурних, духовно-ціннісних надбань попередніх поколінь українського народу.

Як ми вже зрозуміли, в умовах сьогодення, поняття “сучасна бібліотека” повинна змінити своє обличчя, тобто обдумати питання: “Як ми бачимо себе в безмежному інформаційному просторі”.

Основна тенденція останніх років – втрата виняткової ролі читання, відчуження студентів від книги. Нинішні студенти – це споживачі комп’ютерних продуктів, їм потрібно подати інформацію яскраво, динамічно, щоб у студентів виникло бажання взяти книгу у руки.

Під тегами #ЧДМК_читає, #день у бібліотеці, #студенти_рекомендують розпочали проєкт, який присвячено розвитку культури студентського читання, рекомендуючи до обговорення цікаві та актуальні книги. Так, працівники бібліотеки провели дискусію на тему: “Коли у житті настають труднощі” за допомогою книг, у яких піднімаються різні актуальні питання: як пережити самогубство кращого друга? Як не розміняти себе на людей, які тебе не цінують? (“Добре бути тишком” Стівена Чбоскі, “Убити пересмішника” Гарпер Лі, “50 днів до мого самогубства” Стейсі Крамер та ін.).

Цікаво та захопливо проходила бесіда за книгами категорії нон-фікшн. До прикладу, книги, які стимулюють до чогось, дають корисні поради – “Викинь мотлох із життя!” Марі Кондо, “Промови, що змінили світ” Саймона Себаг-Монтефіоре, “Щоденник слабака” Джефа

Кінні, “До біса все! Берись і роби” Річарда Бренсона, “7 звичок надзвичайно ефективних людей” Стівена Кові, “П’ять мов кохання” Гері Чепмена. Піднімаючи різні питання сьогодення теж спираємось на книги. Обговорювалися проблема сніду у суспільстві (С.Талан. “Коли ти поруч”), проблема наркоманії та роль чотириліпих друзів у нашому житті (Дж. Бовен. “Вуличний кіт на ім’я Боб”), проблеми трансплантології, родинних стосунків (Дж. Піколт. “Ангел для сестри”). Цікавою та захопливою була бесіда до дня щастя, основою якої стали книги: “Маленька книга хюге”, “Маленька книга люке. Секрети найщасливіших людей світу”, “Ікігай: японський секрет довгого і щасливого життя”.

Ще одним із методів просування читання є використання новітніх технологій – буктрейлера, буктюба. Роботи студентів можна переглянути на сторінці бібліотеки у ФБ (“Г. Марш. “Історії про життя, смерть та нейрохірургію” (<https://www.facebook.com/chdmu.library/videos/2974026399379382>), “Маленька книга люке”, Т. Геррітсон. “Хірург”).

В умовах карантину студенти взяли участь у проєкті до Всеукраїнського дня бібліотек #Читати_модно, #Читати_круто, презентуючи креативні фото та свої улюблені книги для прочитання (<https://www.facebook.com/media/set?vanity=chdmu.library&set=a.3126026130856880>).

Джерела та література:

1. Бібліотека в епоху цифрових технологій : бібліогр. покажч. літ. / уклад. Н. П. Банкова ; відп. за вип. Т. Є. Притуляк. Вінниця : НТБ ВНТУ, 2017. С. 6. URL: <http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/IR%20VNTU/Library%20in%20the%20digital%20age.pdf>. – Назва з екрану.
2. Просування читання та залучення читачів: сучасні підходи і можливості ; Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесь Гончара : вебсайт. URL : <https://cutt.ly/yuC2fzP> (дата звернення: 14.09.2021).
3. Тарадименко І. І. Можливості бібліотеки щодо просування читання у молодіжне середовище: сучасний підхід. На замітку методисту : інформдайджест. 2010. Вип. 5. С. 4–9. URL: <https://cutt.ly/yuC93E7> (дата звернення: 14.09.2021).

FORMATION OF THE INFORMATION CULTURE OF THE USERS

Valentyna Lorensen,
Head of the Library,
Chortkiv Medical Vocational College;

Liliia Popil,
category I librarian,
Chortkiv Medical Vocational College;

Lidiia Chaikivska,
category I librarian,
Chortkiv Medical Vocational College

The article analyzes the role of the library in the formation of information literacy of the users and the process of implementing innovative library processes, as well as presents the experience of the Chortkiv Medical Vocational College.

Key words: *information culture of users, library resources, innovative technologies, flash mob, social networks, popularization of reading.*

Оксана ЛЮТА,
ORCID: 0000-0002-0814-7643
завідувачка відділу центрального
книгосховища Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ВИЯВЛЕННЯ ОСОБЛИВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ВИДАНЬ ЗАВДЯКИ ЕЛЕКТРОННОМУ КАТАЛОГУ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРОГРАМИ “УФД/БІБЛІОТЕКА”

УДК 027.7(477.87-25):025.4.036:025.355:004

У публікації висвітлюється роль і значення комп'ютерних технологій, зокрема електронного каталогу бібліотеки як важливого засобу у виявленні книжкових знаків та автографів на книгах із колекції фонду ХІХ – поч. ХХ ст.; прижиттєвих видань; віднайденні та вивченні приватних колекцій, які свого часу були розпоршені бібліотечним фондом.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, електронний каталог, бібліотечні інновації, книжкові знаки, автографи, книжкові колекції, прижиттєві видання, рідкісна книга, онлайн-послуги.*

Щоб дати сучасному читачеві уявлення про багатства бібліотечно-го фонду книгозбірні УжНУ, команда працівників центрального книгосховища всебічно сприяє цьому важливому процесу, розкриваючи зміст фондів Наукової бібліотеки та готуючи і популяризуючи її інформаційні ресурси для ефективного використання всіма категоріями користувачів. Ми зробили ще один крок назустріч читачу – ще більше наблизили книжкові скарби до сучасного користувача, завершивши створення електронного каталогу (далі – ЕК) для книжкової колекції

“Книга ХІХ – поч. ХХ ст.” завдяки електронній бібліотечній програмі УФД/Бібліотека.

Книгозбірня цифрової епохи – це не тільки збір, обробка, використання електронних ресурсів, місце виходу у світову інформаційну мережу Інтернет. Поряд із цифровою інформаційною продукцією у бібліотеці зберігаються і матимуть попит рукописи, книги, газети, журнали та інші “постояльці” традиційних бібліотечних фондів [1, с. 3], адже ресурсне багатство бібліотеки визначається цінністю її фондів.

Досліджуючи історію відділу зберігання фондів та аналізуючи колекцію рідкісної книги “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.”, яка є однією із візитівок університетської книгозбірні, ми вкотре переконалися в доцільності компютеризації відділу. Адже наповнюючи інформаційну базу колекції, ми дали можливість сучасному користувачу отримати уявлення про зміст фондів книгозбірні Ужгородського національного університету, що зберігається на паперових та інших традиційних носіях.

Організація ЕК рідкісної книги була розпочата у 2017 році. На сьогоднішній книжковий фонд ХІХ – поч. ХХ ст. нараховує більше 21 000 примірників, хоча і надалі продовжується редагування бібліографічного опису електронних записів фонду цієї колекції. Цей процес включає в себе: уточнення, виявляє унікальність рідкісних видань та колекцій, які свого часу не були виділені окремо, а, на жаль, були розпорочені по всьому фонду рідкісної книги.

Інструкція, складена бібліотечною методичною радою, “Правила складання бібліографічного опису стародруків у програмі “УФД/Бібліотека” та взірці описів допомогли втіленню проєкту комп’ютеризації фонду “Книга ХІХ поч. ХХ ст.”. Кожен примірник колекції отримав детальний бібліографічний опис – каталожну картку, де відображена вся інформація про даний документ: автор, назва, тип документу, наявність автографів, печаток, поміток попередніх власників, дарчі надписи, формат, фізичний стан примірника тощо. Насамкінець, кожному документу привласнювалася відповідна адреса: місце збереження – “Книгосховище”, місце розподілу – “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.” (http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/ush/page_lib.php), за якою можна зробити вибірку документів із колекції рідкісної книги і з’ясувати кількість примірників, які зберігаються у цьому фонді. Деталізація бібліогра-

фічного опису також дала нам можливість віднайти декілька фактів із історії нашої книгозбірні, які були майже втрачені в минулому.

Ключовим питанням статті є матеріали досліджень про одну із приватних колекцій, прижиттєві видання та автографи видатних особистостей, цікаві книжкові знахідки, які траплялися бібліотекарям під час занесення в ЕК книжкового фонду ХІХ – поч. ХХ ст.

Створюючи ЕК, працівниками відділу книгосховища було виявлено одну з найбільших приватних колекцій, колись подаровану нашій книгозбірні за заповітом її власника професора Володимира Рахинського.

Прослідковуючи історію створення університетської бібліотеки переконуєшся, який неймовірно складний шлях пройшла наша “Скарбниця духовності” за 75 років, відчуваєш гордість, що ти також є частинкою цієї історії. Відділ книгозберігання фондів є одним із величезних розділів книги життя бібліотеки УжНУ, адже саме в цей підрозділ бібліотеки вливалися всі подарунки, які офірували збирачі, науковці, дослідники та любителі книг. Для прикладу наведемо дарунок від проф. В. І. Рахинського, який у 50-ті – 60-ті роки за рахунок своєї приватної книжкової колекції збагатив нашу книгозбірню [2, с. 67–69].

Все своє життя Рахинський колекціонував, зберігав і любив книги – в них була його ціль і зміст життя. Багато цінних видань було знайдено Рахинським у букіністичних магазинах, де він придбав навіть рукописи. Особливу увагу він приділяв місцевим говіркам та їх особливостям. Володимир Рахинський зібрав великий рукописний матеріал про особливості вимови слів і звуків, розшукуючи матеріал по різних містах і селах України. Будучи ще студентом самостійно вирушав у піші подорожі селами Західної України та Закарпаття. Рахинський збирався піти на пенсію, переїхати жити в Україну і опрацьовувати зібрані ним матеріали з діалектології української мови, але хвороба завадила здійсненню його задумів. Такий цінний дарунок не можна оминати увагою, адже багато матеріалів із цієї колекції неодноразово ставали в нагоді науковцям, студентам та бібліотекарям.

Отже, у 1953 р. бібліотека поповнила свої фонди цінними виданнями, отримавши велику кількість книг в дарунок від викладача Краснодарського педінституту В. І. Рахинського, адже його особиста бібліотека гуманітарного профілю – видання з літературознавства, мовознавства, фольклору, історії – складала декілька тисяч книг і жур-

налів. Від 20 квітня 1958 року складено акт на отримання дарунку за заповітом від старшого викладача педінституту В. І. Рахинського із м. Краснодар у кількості 4 252 книги та журнали. Тоді ж акт про отримання такої кількості книг був зафіксований, але, оскільки на той час в бібліотеці працювало всього шестеро бібліотекарів, в інвентарну книгу подаровані примірники записувались лише за порядковим інвентарним номером. Ніде не зроблено поміток, що це книги із колекції В. І. Рахинського, тож сьогодні було затрачено немало зусиль, щоб (маючи на руках тільки записку про дарунок) розшукати саме ті книги, які поповнили фонди нашої книгозбірні у далекі 50-ті роки. В процесі створення ЕК, до якого саме в цей час заносились фонди книги ХІХ – поч. ХХ ст., було знайдено невеличку працю самого В. Рахинського “Матеріали до діалектології Вінницької і суміжних округ” (Вінниця, 1929 р.). Це був перший крок до виявлення колекції. Наступною знахідкою стала помітка – чорнильна печатка “VR” у згадуваних фондах. Це наштовхнуло нас на думку, що власником цієї печатки також є проф. В. Рахинський. Вона одразу ж була занесена до бібліографічного опису кожного примірника, на якому вона знаходилась, та була відмічена у примітках. Відмітка унікальна тим, що складається з двох латинських літер, які позначають ім’я Володимир – “V” та прізвище Рахинський – “R”. Також біля інвентарних номерів на книгах знаходимо написані від руки ініціали “В. Р.”, з чого робимо висновок, що таким чином працівники бібліотеки все-таки позначали власні книги В. Рахинського.

Створюючи ЕК колекції “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.” ми зрозуміли, що книги з печатками “VR” та позначками “В. Р.” це і є той дарунок, який наша книгозбірня отримала від проф. В. Рахинського. Тут було виявлено багато цінних видань, якими сьогодні користуються науковці та студенти. Ось, наприклад, праці таких видатних мовознавців, дослідників історії України, етнографів та багатьох інших науковців, як: Михайло Возняк, Агатангел Кримський, Іван Свенціцький, Іван Верхратський, Є. Тимченко, П. Бузук та ін. А чого вартують видання Івана Франка (декотрі з них є прижиттєвими), наприклад: “Наши коляды” (Львів, 1890 р.), “Вибрані оповідання” (Київ, 1925 р.), “Борислав сміється” (Харків, Київ, 1926 р.) та ін.

Для вибірки книг із колекції проф. Рахинського створювався де-

тальний біопис кожного документа. Для цього в “Каталозі тем”, було вирішено створити опцію або ж спеціальну відмітку-посилання – “Колекція Володимира Рахинського”. Отже, в біописі документа у “Каталозі тем” вибирається відповідна рубрика, в даному випадку “Колекція Володимира Рахинського”, і за цим посиланням можна зробити вибірку колекції. У додаткових відомостях про видання в “Примітках” та в підполі “Загальні зауваження” інформацію ввели в поле “Значення”. В ньому відобразили всі відомості про фізичний стан книг (відсутні сторінки або обкладинка, пошкодження та ін.) Сюди вміщено відмітку з позначкою “VR” яка підтверджує належність даної книги до колекції приватної бібліотеки Володимира Рахинського. Наразі процес приєднання опції “Колекція Володимира Рахинського” ще триває з урахуванням того, щоб кожен примірник із цієї приватної колекції був відмічений.

Цікавим видається біопис в ЕК збірника “Извѣстія Императорской Академіи наукъ” (Т. 10, Вып. 1, 1861 р.). Під час опису видання в ньому було віднайдені два артефакти – лист та листівка, які адресовані о. Анатолію Кралицькому, відомому закарпатському письменнику, етнографу, історичу, священнику. Створюючи їх бібліографічний опис, документи були зафіксовані у “Примітках”. Також вони скріплені сургуною печаткою з ініціалами “AK” – Анатолій Кралицький, яка на сьогодні є справжньою музейною рідкістю у книгозборищі. Перший лист є відповіддю завідуючого складом видань Російської Академії Наук М. Яковлєва на лист Кралицького. У ньому він повідомляє, що не отримав один із томів “Известий”, де були опубліковані його матеріали. Інша листівка (німецькою мовою) свідчить про те, що відповідальний за пересилку “Известий” комісіонер Фосс приносить вибачення за незручності та інформує про відправлення бандеролі. Цей збірник містить декілька автографів Анатолія Кралицького, які розміщені на кожному із випусків збірника. Вони свідчать про те, що Кралицький був високоосвіченою людиною, яка цінувала книгу та друковане слово. Інформація відображена в бібліографічному описі книг в категорії “Примітки”. Тут також можна провести паралель із літературно-художнім збірником “Галичанин”, 1861 року видання. Цей примірник послуговував матеріалом для створення віртуальної виставки однієї книги: “Літературно-художній збірник “Галичанин”, присвяченої пам’яті

Анатолія Кралицького (<https://www.facebook.com/268066603662000/videos/552768592259906/>). Унікальність збірника також очевидна, адже на обкладинці та на кожному випуску підшивки знаходиться автограф Анатолія Кралицького і запис із попереднього місця зберігання – Мукачівського монастиря отців Василіян. Задавши у пошуку персоналію Анатолія Кралицького, ми отримуємо всі документи, де зафіксована ця видатна історична постать, і робимо висновок, що і збірник “Извѣстія Императорской Академіи наукъ”, і “Галичанин” були власністю о. Анатолія Кралицького. Цей приклад засвідчує значення ЕК для виявлення особливих характеристик видань.

Працюючи з ЕК фонду рідкісної книги працівники також натрапили на цікаве видання доктора технічних наук, професора, академіка АН УРСР Віктора Данилевського “Історія техніки” (1929 р.). Ця книжка супроводжується дарчим надписом автора, який знаходимо на внутрішній сторінці: “Моїй любій, моїй рідненькій дружиночці Сануночці на спогад нашої першої п’ятирічки (4/X – 1929 р.), на спогад нашого дружнього життя та спільної боротьби протягом тих днів й ночей, що їх віддали ми цій книзі. З глибокою пошаною від автора. 17/ХІІ-1929 р. м. Харків”. Запис носить особистий, дещо інтимний характер послання, бо підтверджує любов, ніжність, повагу і вдячність автора, з якою він звертається до своєї дружини. Прослідковуючи доробок академіка В. Данилевського через ЕК, знаходимо у фондах книги ХІХ – поч. ХХ ст. ще такі його праці: “Від Перуна до радіо” (1926); “Велетні будівельної техніки” (1929); “Золотороби. Навздогін за філософським каменем” (1929); “Од ломачи до машини” (1925); “У віки крилаті. Перемоги техніки ХХ століття” (1927); “Основи індустріальної техніки. Ч. I та II” (1930).

Працівники відділу книгозберігання мають широкі можливості для вивчення фонду колекції “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.” та очікування в подальшій роботі цікавих знахідок. Відрадно, що багато науковців УжНУ, викладачів, студентів, пересічних поціновувачів книги, неодноразово зверталися до ЕК колекції “Книга ХІХ – поч. ХХ ст.”. Результатом їх досліджень стають наукові статті, монографії, адже бібліотечний ресурс дає можливість усім користувачам якнайглибше використовувати якісну інформацію, яку книгозбірня надає за допомогою своїх електронних ресурсів.

Джерела та література:

1. Онищенко О. Адаптація бібліотек до “життя в цифрі”. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3–8.
2. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності : колект. монографія / редкол. : М. М. Медведь (голова редкол.), О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород : Вид-во Олександрів Гаркуші, 2021. С. 67–69.

ELICITING SPECIAL PECULIARITIES OF THE PUBLICATIONS WITH THE HELP OF THE LIBRARY PROGRAM “УФД/Бібліотека”

Oksana Lyuta,

ORCID:0000-0002-0814-7643

Head of the Central Book

Depository of the Scientific Library

Scientific Library of Uzhhorod National University

The article highlights the role and importance of computer technology, in particular the electronic catalogue of the library, as important means in detecting bookmarks and autographs on books from the collection of the fund of the 19th-early 20th century, lifetime publications; finding and studying private collections, which were once scattered by the library fund; attracting more users of the book collection thanks to the electronic catalogue.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, electronic catalogue, library innovations, book marks, autographs, book collections, lifetime publications, virtual exhibitions.*

Оксана МАТВІЙЧУК,
ORCID: 0000-0002-8555-3645
кандидатка педагогічних наук,
наукова співробітниця,
Державна науково-педагогічна
бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА ТА ПОПУЛЯРИЗАТОРСЬКА МІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

УДК 02:001

У статті аналізується місія наукового проекту під назвою “Українська бібліотечна енциклопедія” (УБЕ). Висвітлюється інформаційно-довідкова та популяризаторська роль енциклопедії як авторитетного джерела для консультацій та довідок з питань бібліотечної справи.

Ключові слова: місія, українська бібліотечна енциклопедія.

Роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації та знань постійно була визначальною. Бібліотечна справа як галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, яка спрямована на створення і розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності, постійно розвивається та трансформується. За останні десятиріччя бібліотечна справа України отримала інтенсивний розвиток і пережила фундаментальні зміни. Зокрема, проведено ґрунтовні дослідження з історії розвитку бібліотечної справи, повернено із незаслуженого забуття імена багатьох відомих діячів – бібліографознавців, бібліотекознавців та книгознав-

ців; оновлено теорію і практику бібліотечної справи, започатковано професійні бібліотечні об'єднання та товариства; широкий розвиток отримала бібліотечна освіта та періодична преса. Тому важливим завданням бібліотечної науки і практики було і залишається розкриття основних термінологічних дефініцій у форматі словників, енциклопедій. Енциклопедія – це видання, якому притаманні високий науковий рівень, рецензування статей, здійснення їх прискіпливого наукового та літературного редагування, залучення наукових консультантів, іншими словами, це – книга книг [7, с. 34–35]. Авторами енциклопедичних статей, зазвичай, є найвідоміші, найавторитетніші фахівці зі своєї галузі знань, що забезпечує енциклопедичному виданню довіру користувачів. Як зазначає дослідниця Г. І. Солоїденко, поява бібліотечних енциклопедій у Європі відноситься до кінця 50-х – початку 60-х років ХХ ст. Перше видання “Енциклопедії бібліотекознавства” вийшло під редакцією Т. Ландау в 1958 році. Згодом бібліотечні енциклопедії були видані у багатьох європейських країнах, зокрема, Польщі, Чехословаччині, Німеччині.

Ідея створення бібліотечної енциклопедії виникла серед українського професійного співтовариства ще на початку 20-х рр. ХХ ст. і належала Ю. Меженку [6]. За останнє століття розвитку бібліотечної справи повноцінного видання, яке б відображало всі основні здобутки і напрацювання української бібліотечної і бібліографічної науки й практики, являло б собою своєрідний систематизований звід концептуально організованих і апробованих відомостей, в Україні не було. За створення такого видання взялася Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого), розпочавши реалізацію наукового проекту під назвою “Українська бібліотечна енциклопедія” (УБЕ). У спеціалізованій енциклопедії, представленій електронною версією на сайті бібліотеки (<https://ube.nlu.org.ua/>), в узагальненому і упорядкованому вигляді подано основні відомості про бібліотечно-інформаційну сферу, її історичний, виробничий, інтелектуальний, матеріально-технічний, інформаційний, науковий, кадровий потенціал [1; 2].

Стратегічна мета цього проекту – створити “Українську бібліотечну енциклопедію” як зручний для використання, інформативний, максимально актуалізований науково-довідковий ресурс, адресований не

лише бібліотечним фахівцям, а й широкому загалу. На думку С. Зворського, УБЕ можна розглядати як один зі складників долучення України до процесів глобалізації та уніфікації бібліотечно-інформаційної сфери, а також свідченням зрілості бібліотек як соціокультурних інститутів, бібліотечної справи в державі і її виходу на якісно новий рівень розвитку [1].

Для здійснення проекту розроблено і видано “Методичні рекомендації для авторів “Української бібліотечної енциклопедії””, в яких викладено основні вимоги до написання статей. Зокрема, серед цих вимог є такі, як стислість викладу, концентрація фактичного матеріалу, його достовірність, науковий стиль, тобто те, що вирізняє статті для енциклопедій поміж інших інформаційних матеріалів [1].

Можна з впевненістю стверджувати, що ця енциклопедія викликає значне зацікавлення серед учених і стає об’єктом наукових досліджень. Фахівці НБУ ім. Ярослава Мудрого, долучені до укладання енциклопедії, неодноразово брали участь у конференціях, семінарах, круглих столах та курсах підвищення кваліфікації, зокрема шкільних бібліотекарів, представляли інформацію про енциклопедію на шпальтах бібліотечних видань та у збірниках конференцій [1; 2; 3; 4; 5].

Основні рубрики енциклопедії такі: Науки документно-комунікаційного циклу; Бібліотеки; Бібліотечні об’єднання і асоціації, з’їзди, конгреси; Бібліотечні фонди; Бібліотечне обслуговування; Соціокультурна діяльність бібліотек; Інформація. Інформаційна діяльність; Інформаційні технології в діяльності бібліотек; Науково-дослідна та методична діяльність бібліотек; Бібліографічна діяльність; Міжнародне співробітництво бібліотек; Проектна діяльність бібліотек; Управління бібліотечною справою; Бібліотечні кадри; Історія бібліотечної справи України; Фахові видання з питань бібліотечної справи; Персоналії.

Матеріали статей енциклопедії представлені різними формами, найчастіше статтями-оглядами, статтями-довідками із посиланням на ресурси та дотриманням вимог щодо стислості викладу, концентрації фактичного матеріалу, його достовірності, наукового стилю. Перевагою електронної версії енциклопедії перед паперовою є застосування зручного й багатоаспектного інтерфейсу, більш якісних ілюстрацій, внесення оперативних змін до статей, додавання нових статей, оновлення контенту УБЕ, застосування внутрішніх та зовнішніх гіперпо-

силань у тексті. Готуючи матеріали до цієї енциклопедії ми неодноразово відчували сприяння з боку фахівців сектору енциклопедичних досліджень у вирішенні питань, що постають при написанні статей, отримували їх професійну консультацію, толерантність у спілкуванні. Вважаємо, що важливим критерієм якісної підготовки матеріалів до енциклопедії є тісна співпраця фахівців НБУ ім. Ярослава Мудрого із науковими співробітниками провідних бібліотек України і, зокрема, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. У партнерстві та співпраці було підготовлено ряд публікацій, які стосуються шкільних бібліотек, фахових видань для шкільних бібліотек, соціокультурної діяльності бібліотек, персоналій. Робота з написання матеріалів до енциклопедії продовжується і сьогодні. Шкільні бібліотекарі досить активно користуються матеріалами енциклопедії при підготовці до бібліотечних уроків, масових заходів, фахових конкурсів, у процесі самоосвітньої діяльності.

Таким чином, вважаємо, що УБЕ є інформаційно-довідковим та популяризаторським виданням, визначеним необхідністю узагальнити значний потенціал накопиченого професійного знання та представлення його у концентрованому вигляді, воно сприяє поширенню якісно представленої інформації для широкої бібліотечної спільноти. Українська бібліотечна енциклопедія сповна реалізує місію та візію сучасної енциклопедії як соціального інституту, збирає знання, приводить їх у певну систему та передає не лише сучасникам, але й прийдешнім поколінням. Ця енциклопедія є авторитетним джерелом для консультацій та довідок з питань бібліотечної справи.

Джерела та література:

1. Зворський С. Українська бібліотечна енциклопедія – від задуму до практичної реалізації. *Енциклопедичний вісник України*. 2015. Вип. 6–7. С. 33–37.
2. Зворський С. Л., Любаренко Л. М. Українська бібліотечна енциклопедія: практичні аспекти реалізації. *Енциклопедичні видання в сучасному інформаційному просторі* : колективна монографія / за ред. А. М. Киридон. Київ : Держ. наук. установа “Енциклопед. вид-во”, 2017. С. 127–135.
3. Зворський С. Л. Украинская библиотечная энциклопедия: концепция, содержание, практическое воплощение. *Берковские чтения – 2019. Книжная культура в контексте международных контактов* : материалы V междунар.

науч. конф. / сост. : Л. А. Авгуль, Д. Н. Бакун ; Центр. науч. б-ка НАН Беларуси, ФГБУ науки, Науч. и издат. центр "Наука" РАН. 2019. С. 149–157.

4. Соколов В. Ю. Створення регіональних енциклопедичних видань з бібліотечної справи – важливий напрям розвитку бібліотечної політики регіонів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. № 3.

5. Соколов В. Ю. Регіональні енциклопедичні видання з бібліотечної справи – важливий фактор розвитку бібліотечної політики. *Енциклопедичні видання в сучасному інформаційному просторі* : колективна монографія / за ред. А. М. Киридон. Київ : Держ. наук. установа "Енциклопед. вид-во", 2017. С.135–148.

6. Солоіденко Г. І. Бібліотечне знання на сторінках фахових енциклопедій. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства. До 165-річчя національного університету "Львівська політехніка"* : матеріали наук.-практ. конф., 12 листоп. 2009 року, Львів ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львівська політехніка", Наук.-техн. б-ка ; [редкол. : О. В. Шишка, Н. Е. Кунанець, Д. О. Тарасов, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрусів]. Львів : Вид-во нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2009. С. 258–262.

7. Українські енциклопедії: типологія, стиль, функції : монографія / відп. ред. Я. Яцків ; Ін-т енциклопед. досліджень НАН України. Київ, 2018. 150 с.

INFORMATION-REFERENCE AND POPULARIZATION MISSION OF THE UKRAINIAN LIBRARY ENCYCLOPEDIA

Oksana Matviichuk,

ORCID: 0000-0002-8555-3645,

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences),

V.O. Sukhomlynskyi State Scientific

And Pedagogical Library Of Ukraine

The article analyzes the mission of a research project called "Ukrainian Library Encyclopedia" (UBE). The information-reference and popularizing role of the encyclopedia as an authoritative source for consultations and inquiries on library issues is covered.

Key words: mission, Ukrainian library encyclopedia.

Юлія МАТЕЛЕШКО,

ORCID: 0000-0002-6876-6534

завідувачка відділу рукописів,

стародруків та рідкісних книг

Наукової бібліотеки,

ДВНЗ "Ужгородський

національний університет"

Яна БЕРДАР,

ORCID: 0000-0002-4741-1638

завідувачка сектора

рукописів, стародруків

та рідкісних книг Наукової

бібліотеки, ДВНЗ "Ужгородський

національний університет"

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ СТАРОДРУКІВ : ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

УДК 025.355:004:094.4

У статті охарактеризовано функції та значення електронних каталогів у роботі сучасної бібліотеки, специфіка створення електронних каталогів стародруків та рідкісних видань. Аналізується досвід формування електронних каталогів книжкових пам'яток у провідних європейських книгозбірнях.

Ключові слова: електронний каталог, стародруки, рідкісні видання, світовий каталог WorldCat, Europeana, Баварська державна бібліотека, Gallica, Британська бібліотека.

Метою діяльності будь-якої бібліотеки є забезпечення доступності інформаційних ресурсів. Створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування неможливе без ведення, оновлення й удосконалення інформаційно-пошукового апарату. Важливу роль серед нових інформаційних підсистем бібліотеки відіграє електронний каталог, який забезпечує швидкий та якісний доступ до інформаційних ресурсів. Електронний каталог – підсистема автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, що складається з бібліографічних баз даних, інформаційного і лінгвістичного забезпечення у комплексі із системою керування базами даних і набором прикладних програм, призначена для організації доступу до баз даних бібліотеки [1, 9].

Електронний каталог (далі – ЕК) відкрив величезні можливості в роботі бібліотек, вплинув на все: читачів, бібліотекарів, форми, методи і якість обслуговування. На сьогодні він поступово замінює існуючу традиційну систему каталогів та картотек, оскільки на його основі комплексно здійснюється багатогранний пошук як за всіма елементами бібліографічного опису, так і за полями, що розкривають зміст документа. Серед переваг ЕК можна виділити наступні:

- призначений не тільки для внутрішніх, але й для зовнішніх користувачів;
- доступний в будь-який час і в будь-якому місці;
- повнота відображення даних на основі постійного оновлення;
- гнучкість доповнення відомостей про поточні надходження, виключення, виправлення, заміна, переміщення фондів тощо;
- врахування індивідуальних побажань користувачів;
- формат, який забезпечує повноту надання даних;
- багатогранність відображення змісту документів;
- низькі затрати на введення даних;
- компактність, портативність, мінімальна потреба площі;
- зниження дублювання роботи з опису книг в межах однієї бібліотеки і/або системи бібліотек (в національних та міжнародних масштабах);
- сумісність з каталогами інших бібліотек і можливість об'єднання зусиль по каталогізації з іншими бібліотеками та організаціями.

ЕК виконує функції усіх видів каталогів: фондівідображальну, інформаційно-пошукову, довідкову й пізнавальну. Він сприяє підвищенню

ню загальноосвітнього, професійного та культурного рівня користувачів, впливає на підвищення їхньої бібліографічної грамотності через інформацію, яку вони отримують.

Спектр пошуку за ЕК дуже широкий: з його допомогою можна легко знаходити джерело чи групу документальних джерел інформації з тематики, яка цікавить користувача, здійснити виконання будь-якої бібліографічної довідки, знайти документи за різними параметрами (видами документів, видавництвами, роком видання, серіями тощо). Каталог розрахований на всі категорії користувачів – студентів, науковців і бібліотекарів. Доступ до ЕК здійснюється як у бібліотеці, так і цілодобово за її межами, коли він знаходиться у мережі Інтернет.

Однак одна із найважливіших вимог – забезпечення надійності і збереження інформації, її контроль, довговічність, легкість відновлення – все ще залишається великою проблемою для електронного каталога.

Інформатизація бібліотек у світі досягла вражаючих масштабів: ЕК, електронні бібліотеки, електронна доставка документів, розроблення і наповнення вебсайтів, використання мультимедійних засобів у роботі бібліотек. Удосконалення техніки та програмних продуктів буде відбуватися і надалі, що дає можливість бібліотекам створювати ЕК та електронні копії також книжкових пам'яток, надбань світової цивілізації, які є невичерпним джерелом для досліджень вчених. Їх збереження і передача наступним поколінням є важливим завданням будь-якої бібліотеки. А сучасні інформаційні технології ще й дають можливість наблизити надбання світової цивілізації до читача. Здатність глобальних комп'ютерних мереж усувати відстані приводить також до зміни всієї ідеології каталогізаційної роботи бібліотек.

Створення ЕК стародруків має свою специфіку. Подібно тому, як видання ранніх періодів книгодрукування відрізняються від сучасних видань, різниться процес та продукт їх каталогізації. Стародруки відрізняються від сучасних видань відсутністю загальноприйнятих стандартів оформлення. Інформація, необхідна для опису, може міститися в різних частинах книги або, як часто буває, бути відсутньою взагалі. Ця особливість найбільш яскраво виражена в інкунабулах і поступово згладжується протягом всього часу аж до XIX століття. Крім того, заголовки, особливо європейських старовинних видань, можуть містити

несподівані фрагменти, як наприклад малюнки, що замінюють частину слів, або уривки мертвими мовами.

Вихідні дані книги є необхідним елементом бібліографічного опису. Описуючи книгу, в якій недостатньо інформації про вихідні дані, або вона відсутня, каталогізатор залучає всі доступні зовнішні джерела інформації (довідники, енциклопедії, інформаційні ресурси Інтернету) з метою встановити місце, рік видання, а також ім'я видавця чи назву типографії. Часом виникають труднощі із визначенням міста, де була надрукована книга. Рік видання також інколи не позбавлений двозначності, причиною чого є різниця у формах запису дати, особливості календарних систем, помилки у вихідних даних. У деяких випадках на титульних аркушах репринтних видань зберігалися дані про оригінальне видання.

У таких випадках програма електронної каталогізації не завжди відповідає потребам працівників бібліотеки. Тому для належного рівня обробки книг каталогізатору потрібна тісна співпраця з програмістами.

Під час створення ЕК стародруків найбільш продуктивним у складних випадках є порівняння книги, що є у розпорядженні каталогізатора, з іншими примірниками того ж видання. Тому значення зведених інтернет-каталогів, а також повнотекстових баз стародруків важко перебільшити. Доступ до цих типів ресурсів значно спрощує роботу каталогізатора та підвищує якість бібліографічних описів. Процес ручного друку приводив до відмінностей навіть серед примірників одного тиражу, тому розгляд книг в комплексі дає можливість виявити непомітні на перший погляд варіанти видання. Отже, запозичення готових записів з раніше підготовлених іншими організаціями або бібліографічними службами є найбільш перспективним способом як ретроспективної переробки карткових каталогів, так і обробки поточних надходжень для актуалізації ЕК бібліотек.

Інший прояв комплексного підходу пов'язаний із відображенням у ЕК відомостей про колекції. Стародруки цінні не тільки як носії інформації, але і як фізичні пам'ятки матеріальної культури. В бібліотечних фондах такі видання діляться на колекції, критерії яких можуть бути різноманітними (видавець, зміст (наприклад Біблії), хронологічні рамки (інкунабули, палеотипи), колекції визначних особистостей тощо).

Наведені вище особливості старовинних видань показують, що на-

віть короткий опис книги потребує від каталогізатора глибокого бібліографічного дослідження. Нестандартне оформлення об'єктів опису створює труднощі у нормуванні роботи, а неоднорідний зміст книги потребує від людини, яка працює над створенням каталогу, глибоких знань як у галузі філології, так і історії.

Також важливим є врахування міжнародних стандартів та форматів даних, що забезпечить входження бібліотечних інформаційних ресурсів в інтегровані корпоративні державні та міжнародні проекти. Для каталогів стародруків це важливо й тим, що уніфікований опис дає можливість облікувати кількість збережених примірників даного видання у світі. Цей варіант є на сьогодні більш бюджетним та доступним для книгозбірень України.

У бібліотеках світу зведені або розподілені ЕК починають створюватися у 90-х рр. ХХ століття. Це сприяє економії, оскільки одна бібліотека створює електронний запис, а інші запозичують, тому немає процесу багаторазової каталогізації одного документа. WorldCat – зведений світовий каталог, найвідоміший інтегрований бібліотечний ресурс, який створений та підтримується OCLC (Online Computer Library Center, Inc.) [8]. OCLC – це бібліотечний сервіс та науково-дослідницька організація, метою якої є розширення доступу до світової інформації та скорочення витрат на інформацію [6]. OCLC не тільки об'єднує світові бібліотеки, але, що найголовніше, скорочує шлях читачів до книг. WorldCat містить документи і матеріали в різних форматах (фізичному та електронному): бібліографічні описи книг, відео, періодичні видання, статті, книги, ноты, карти, культурні артефакти, цифрові об'єкти, вебсайти та багато іншого. Це найпопулярніші, рідкісні або оригінальні ресурси. За даними на 2011 рік WorldCat налічував вже понад 240 млн записів про всі види творів 470 мовами світу [6]. За даними на липень 2021 р. у WorldCat міститься 517 963 343 бібліографічні записи [6].

Завдяки підписаній між OCLC і Google угоді, будь-який завантажений у каталог бібліотечний запис з'являється як результат пошуку у Google з посиланням на список бібліотек, де можна знайти певну книгу. Таким чином, знімаються бар'єри між найширшою пошуковою системою Google та ЕК бібліотек, які там не відображаються. Також є можливість одержати інформацію про фізичне розміщення найближ-

чої бібліотеки, яка є власником знайденого матеріалу. WorldCat надає бібліотекам всі можливі варіанти інтеграції: передачу бібліографічних даних і цифрових об'єктів в єдиний каталог системи; підключення засобів збору метаданих із онлайн-каталогів з наступною переадресацією на сайт бібліотеки; представлення ресурсів серверів WorldCat для організації онлайн-бібліотечних ресурсів.

Вільний доступ до пошуку у цій базі даних став можливий з 2006 року.

Іншими багатомовними багатогалузевими цифровими архівами, де представлена велика кількість старовинних видань, є "NathiTrust", "Google Books" та на європейському просторі "Europeana".

Мільйони об'єктів культурної спадщини із майже 4000 установ по всій Європі доступні в Інтернеті на вебсайті Europeana [7]. Це європейська цифрова бібліотека, пріоритетними завданнями якої є оцифрування, збереження і надання відкритого доступу до інформації про об'єкти, що мають цінність в контексті процесів збереження і актуалізації культурної пам'яті. Цей проєкт почав розвиватися з 2008 року з ініціативи Європейської Комісії в межах Рамочної програми з конкурентоздатності та інновацій. На момент запуску Europeana надавала доступ до 4,5 млн цифрових об'єктів. Музеї, аудіовізуальні архіви та галереї приєдналися до бібліотек, створивши спільну точку доступу до культурної спадщини. За даними на початок 2020 року вебсайт Europeana надає доступ до 58 млн цифрових об'єктів зі складними інструментами пошуку і фільтрації, а також до багатьох тематичних колекцій, виставок, галерей і блогів [7]. Europeana розширює можливість сектора культурної спадщини в його цифровій трансформації.

Серед європейських бібліотек значних успіхів у створенні електронних бібліотек стародруків досягли Баварська державна бібліотека в Німеччині, Британська у Великій Британії, Національна бібліотека Франції, Австрійська національна бібліотека в Австрії тощо. Зупинимося на аналізі роботи окремих з них.

Баварська державна бібліотека (нім. Bayerische Staatsbibliothek) – центральна бібліотека федеральної землі Баварія, одна з найбільш значущих європейських універсальних бібліотек. За даними офіційного звіту книгозбірні за 2020 рік, розміщеного на офіційному сайті установи, загальний обсяг фонду становить 11 002 000 примірників [2].

Баварська бібліотека володіє одним із найважливіших у світі зібрань рукописів (141 000), найбільшою в Німеччині колекцією інкунабул (21 000), великою кількістю (920 000) стародруків XVI–XVIII ст. [2]. Оцифровувати фонди бібліотека почала ще з 1997 року. Основна мета всіх інфраструктур та заходів зберігання цифрових даних – це надати користувачам доступ до матеріалів, заархівованих у цифровій формі, якомога простіше, зручніше та швидше, як правило, безкоштовно та без прив'язки до місця. Обсяг даних Баварської державної бібліотеки, яка зберігається у системі суперкомп'ютерного центру Лейбніца з 2004 року, зростає з року в рік. Про темпи оцифрування документів та створення електронних записів свідчать такі дані. На грудень 2013 року кількість електронних записів перевищувала один мільйон. Найбільше оцифровано книг XIX століття (357 000), потім XVIII століття (273 000), XVII століття (130 000) та XVI століття (98 000) [2]. За даними офіційного звіту Баварської бібліотеки за 2020 рік загалом оцифровано 2 707 000 одиниць, за 2020 рік – 773 000 одиниць [2]. Інформація про поповнення ЕК Баварської бібліотеки оновлюється на офіційному сайті книгозбірні щодня. У квітні 2021 року електронні колекції були повністю оновлені завдяки сучасним та інноваційним технологіям, дизайну та широкій доступності.

Національна бібліотека Франції (фр. Bibliothèque Nationale de France) – найбільша бібліотека Франції та одна із найбільших у світі, одна з найстаріших у Європі, що має найбагатше зібрання франкомовної літератури, яке нараховує більше 14 млн книг.

Галліка (фр. Gallica) – це цифрова бібліотека Національної бібліотеки Франції та її партнерів. Вона працює з 1997 року, щотижня поповнюється тисячами нових функцій і на сьогодні пропонує доступ до декількох мільйонів документів. За даними офіційного сайту на 2021 рік вона нараховує 8 461 164 оцифрованих документи [4]. Усі матеріали бібліотеки перебувають у вільному доступі. Національна бібліотека Франції пропонує додаток Gallica для iOS и Android. Його можна безкоштовно завантажити на мобільний телефон, що забезпечує швидкий доступ до документів, розміщених у цифровій бібліотеці Gallica.

Оцифрування цінних та спеціалізованих документів (рукописів, карт та планів, гравюр, плакатів тощо) розпочалося 2010 року. За пері-

од з 2010 до 2014 року кількість оцифрованих документів піднялася із одного до трьох мільйонів [4].

Втілити у життя такий масштабний проект силами однієї Національної бібліотеки Франції було б неможливим без підтримки, зокрема матеріальної, уряду Франції, який відіграв важливу роль у розвитку “Галліки”.

Британська бібліотека (англ. the British Library) – національна бібліотека Великої Британії, одна з найбільших бібліотек світу, кількість одиниць зберігання якої перевищує 170 млн (із них – понад 14 млн книг) [3]. Ця величезна книгозбірня також активно оцифровує свої фонди та працює над створенням електронного каталогу. Електронні колекції містять широкий спектр матеріалів (серед них є каталог оправ, ілюстрованих рукописів, інкунабул тощо), до яких можна одержати доступ в Інтернеті, хоча деякі колекції доступні лише у бібліотеці. Британська бібліотека володіє однією з найбільших у світі збірок інкунабул (12 500). Incunabula Short Title Catalogue – це міжнародна база даних європейських видань XV ст., створена Британською бібліотекою за участі установ з усього світу. На серпень 2016 року вона нараховувала 30 518 видань, зокрема і деякі XVI ст., що раніше були віднесені до XV ст. [5]. Кожен документ містить інформацію про автора, короткі заголовки, мову тексту, видавців, місце і дату друку, формат, а також посилання на основні онлайн-каталоги інкунабул та цифрові копії видань. Пошук у каталозі можна здійснювати за різними параметрами: за автором, назві, роком видання, ключовим словам.

Українські бібліотеки також працюють над створенням ЕК стародруків. Досвід вітчизняних бібліотек – тема окремого дослідження. Зупинимося лише на результатах роботи відділу рукописів та стародруків Наукової бібліотеки УжНУ, який зберігає найбільшу колекцію старовинних видань на Закарпатті, що нараховує більше 10 тисяч одиниць зберігання (до 1800 року).

Комп’ютеризація відділу і початок створення електронного каталогу стародруків у автоматизованій бібліотечній програмі “УФД/Бібліотека” припадає на кінець 2018 року. Наповнення ЕК – це довгий і трудомісткий процес, особливо ретрокаталогізація фондів, тому робота рухається повільними темпами. Але за цей час вдалося розробити ме-

тодику опису кириличних стародруків, видань громадянського друку та іноземних стародруків у програмі УФД, до жовтня 2021 року в ЕК внесено 2546 примірників старовинних видань. Перевагою програми “УФД/Бібліотека” є те, що вона дозволяє, крім основних бібліографічних даних, приєднувати електронні копії книг із провідних європейських бібліотек, даючи таким чином можливість ідентифікувати видання. Але програма УФД не була спеціально розроблена для опису стародруків, тому не має окремих полів для опису індивідуальних особливостей примірників – оправ, відомостей про попередніх власників тощо.

Старовинні видання мають велику історико-культурну та інформаційну цінність, заслуговуючи найуважливішого ставлення до себе. В умовах сучасних інформаційних технологій з’явилися величезні можливості для того, щоб стародруки та рідкісні видання, що зберігаються у бібліотеках, були доступними для читачів без ризику їх пошкодження або втрати. На сьогодні багато бібліотек світу проводять активну роботу зі створення ЕК та забезпеченню вільного доступу користувачів до цих каталогів та електронних копій видань. Бібліотеки стають центрами з оцифрування унікальних документів, а робота зі створення ЕК рідкісних книг є наступним кроком уперед для організації нової бібліотечної системи, що відповідає потребам часу та активно використовує сучасні інформаційні технології.

Джерела та література:

1. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять: ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III. 41 с.
2. Bayerische Staatsbibliothek Jahresbericht. 2020. URL: https://www.bsb-muenchen.de/fileadmin/pdf/publikationen/jahresbericht/bsb_jb_2020.pdf.
3. The British Library. URL: <https://www.bl.uk>.
4. Gallica. URL: <https://gallica.bnf.fr>.
5. Incunabula Short Title Catalogue. URL: https://data.cerl.org/istc/_search.
6. OCLC (Online Computer Library Center, Inc.). URL: <https://www.oclc.org/en/worldcat/inside-worldcat.html>.
7. ProEuropeana : [site]. Hague (Netherlands), 2020. URL: <https://pro.europeana.eu/project/europeana-dsi-4>.
8. WorldCat.org: The World’s Largest Library Catalog // OCLC (Online

Computer Library Center, Inc.). URL: <https://www.worldcat.org>.

Y. Mateleshko,

ORCID: 0000-0002-6876-6534

Head of the Department of manuscripts,
rare books and special collections
of the Scientific Library,
Uzhgorod National University

Ya. Berdar,

ORCID: 0000-0002-4741-1638

Head of the Department of manuscripts,
rare books and special collections
of the Scientific Library,
Uzhgorod National University

The article describes the functions and significance of electronic catalogs in the work of a modern library, the specifics of creating electronic catalogs of old print books and rare editions. The experience of forming electronic catalogs of book memorabilia in the leading European libraries is analyzed.

Key words: *electronic catalog, old print books, rare editions, world catalog WorldCat, Europeana, the Bavarian State Library, Gallica, the British Library.*

Марія МЕДВЕДЬ,

ORCID: 0000-0001-8275-9026

кандидатка філологічних наук,
директорка Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

КОМУНІКАТИВНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ БІБЛОТЕКИ В ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ: ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.87-25) : 004.77 : 614.46

У статті аналізується робота бібліотеки Ужгородського національного університету в період карантинних обмежень, досліджується ефективність введення нових форм бібліотечних послуг, пов'язаних з дистанційним обслуговуванням користувачів. Також розглядаються методи організації віддаленої роботи бібліотечного колективу в умовах пандемії та адаптації бібліотечних працівників до нових форм комунікації з користувачами.

Ключові слова: *бібліотека Ужгородського університету, дистанційне обслуговування в бібліотеці, віддалена робота бібліотеки, управління бібліотекою, нові методи бібліотечного обслуговування.*

Період 2019–2021 рр. став кардинальним у переосмисленні не лише особистого життя людей, а й всіх сфер людської діяльності. Початкова недовіра до мультимедійного інформаційного потоку щодо вірусної небезпеки багатьма людьми вважалась надуманою, заангажованою і тому застерезливо відкидалась та вважалась “комунікативною агресією”. Та світ швидко відрізнив вигадку від дійсності, бо констатація факту поширення хвороби країнами і континентами не залишала часу

на довгі роздуми. Звичний ритм життя змінився суттєво, а свідомість того, що потрібно “врятуватись”, спрацювала беззаперечно. Дотримуючись медичних рекомендацій, першими прореагували освітні заклади, які складають значну ланку соціальної комунікації суспільства. Збереження життя майбутнього та старшого покоління стало прерогативою соціуму. Фізичне дистанціювання стало не просто термінологічним поняттям, а єдиним методом зниження ризику передачі вірусу від однієї людини до іншої.

Ужгородський національний університет, на виконання рішення Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 року “Щодо введення обмежувальних заходів для запобігання розповсюдження захворювання на коронавірус CODID-19” та рекомендаційного листа МОН України за № 1/9-154 від 11.03.2020 року, вводить в дію розпорядження за № 84-Р від 11.03.2020 року “Про проведення профілактичних заходів щодо запобігання коронавірусної інфекції”, за яким з 12 березня 2020 року традиційні форми навчання переходять на дистанційну. Великого значення набула можливість електронного навчання та віртуальна комунікація завдяки дистанційним засобам навчання на прикладі платформ Zoom та Moodle. Завдяки цьому читання лекцій та проведення іспитів онлайн стало звичною нормою навчання. Бібліотека як важливий структурний підрозділ університету, першочерговим завданням якого є підтримка навчального процесу вишу, зуміла протистояти виклику карантинних обмежень, завчасно успішно застосувати дистанційні методи обслуговування в свою роботу. Інноваційні запровадження бібліотека застосовувала ще з 2013 року, задовго до поточного спалаху CODID-19. Стрімке впровадження онлайн-сервісів як перспективного та альтернативного засобу розвитку бібліотечних послуг стало в нагоді під час умов невизначеності. Стратегія інноваційного спрямування давно вже стала головною метою бібліотеки. Найголовніше її значення полягало в розширенні рамок просторового та часового виміру для отримання інформації та швидкої комунікації з користувачами у цифровому форматі. Часткова відмова від традиційного обслуговування (“передача книги в руки”) та проведення культурно-масових заходів не призупинили користування бібліотекою. Акцент змістився в сторону дистанційних бібліотечних можливостей.

Основним критерієм в роботі з надання послуг стала віртуальна комунікація, саме вона розширила онлайн-формат бібліотечних пропозицій, які миттєво поглинались соціумом, зменшуючи негативний вплив пандемії на суспільство. Бібліотека без складності адаптувалась до дистанційної гнучкості, сміливо опираючись на використання інформаційних технологій.

Задовго до спалаху коронавірусної інфекції університетський бібліотечний колектив успішно освоїв нову форму роботи, яка відкрила користувачу не лише можливості електронного каталогу, а й розширила віртуальні повноваження бібліотеки. Керівництвом бібліотеки постійно проводились зібрання, тренінги, наради, консультації, які підвищували ІТ-навики бібліотекарів, знайомили їх із новими інформаційними методами роботи інтернет-середовища, електронної бібліотечної програми, університетського репозитарію, наукометричної аналітики, віртуального представлення бібліотечних фондів та ін. Керуючись викликами часу, бібліотека вчасно оновила власний сайт, завдяки якому представила користувачу значну кількість онлайн-послуг, основне завдання яких полягало у покращенні доступу до всіх можливих послуг бібліотеки. Ними стали:

- віртуальна бібліографічна довідка;
- електронна доставка документів;
- індексування УДК та авторський знак;
- тематичний підбір літератури;
- редагування бібліографічного опису за ДСТУ та міжнародними стандартами;
- перевірка на плагіат;
- консультація з набуття інформаційних компетентностей;
- електронне замовлення документу та ін.

Традиційний доступ до друкованих видань частково замінили їх електронні аналоги, якими стали власні оцифровані колекції бібліотеки. Книгозбірня, піднімаючи якість віртуального обслуговування, ефективно використала сайт, завдяки якому запропонувала своїм користувачам найбільш затребувану в період карантину рубрику “Електронні ресурси”. Наприклад, вільний доступ до публікацій науковців Ужгородського університету відкрито в електронній колекції “Науковий вісник Ужгородського університету”. Колекція включає в себе всі ви-

пуски серій: “Біологія”, “Економіка”, “Історія”, “Математика і інформатика”, “Медицина”, “Педагогіка. Соціальна робота”, “Політологія. Соціологія. Філософія”, “Фізика”, “Філологія. Соціальні комунікації”, “Хімія”, “Право”, “Географія”, “Карпатика”, “Міжнародні економічні відносини та світове господарство”, “Міжнародний науковий вісник”, “Міжнародні відносини”.

Окремим електронним ресурсом, який викликав значний інтерес у користувачів, стала електронна колекція “Наукові записки Ужгородського державного університету (1947-1963 рр.), до якої ввійшли електронні аналоги найперших наукових вісників (на той час “записки”).

Розширюють об’єм оцифрованих бібліотекою наукових видань вишу рубрики “Науковий збірник “Studia Slovakistika”, “Науковий збірник товариства “Просвіта” в Ужгороді”, “Мбсяцословь”, “Закарпатські філологічні студії”, “Видання бібліотеки УжНУ” та ін.

Бібліотека вчасно поповнила свій сайт новою рубрикою “Електронна бібліотека “Романі Яг”, що об’єднала в собі підрубрики “Ромська література” та “Ромські періодичні видання”.

Беззаперечним є факт, що в період карантинних обмежень суспільство отримало суттєву підтримку від бібліотек. Книгозбірня УжНУ, в свою чергу, теж відчула на собі підвищену увагу, яка підтверджувалась тенденцією росту активності використання користувачами сайту бібліотеки, що засвідчено аналітикою лічильника відвідуваності сайту.

Розширило віртуальне представлення корисних матеріалів і електронне сховище наукових напрацювань вчених УжНУ dspace.uzhnu.edu.ua, в якому розміщено близько 35 тисяч робіт науковців, серед яких близько тисячі підручників та монографій, понад 27 тисяч наукових статей, 335 патентів та ін. В поповненні репозитарію УжНУ значний відсоток (55%) завантажень публікацій зроблено працівниками бібліотеки закладу вищої освіти [1].

Вагомий внесок у популяризацію науки в університеті внесла бібліотека, створивши на своєму сайті окрему рубрику “Науковцям”, яка концентрує в собі рекомендаційні матеріали під назвою “На допомогу науковцям”. Рубрика стала своєрідним консультативним ресурсом, надаючи відповіді на питання, пропонуючи поради та послуги: навіть публікуватись, які критерії вибору журналу, які бувають варіанти публікації; інформує про видання з відкритим доступом; ознайомлює

з основними правилами оформлення рукопису, наголошує на значенні ISBN, ISSN, Штрих-код, DOI; допомагає в оформленні дисертаційних робіт; представляє послуги “Транслітерація”, оформлення бібліографічного посилання і списку літератури в науковій роботі та ін.

Під час тривалого періоду карантинних обмежень Наукова бібліотека УжНУ активно оприлюднювала наукометричні дослідження вчених вишу, відслідковуючи їх публікаційну активність. На основі досліджень вона запропонувала своїм користувачам власний інформаційний продукт, яким стала електронна база даних “Бібліометричні профілі вчених Університету”. Аналітична інформація готувалась на основі даних міжнародних наукометричних електронних баз: Scopus, Web of Science, Google Scholar. Ще однією власною бібліометричною електронною базою “Бібліометрика науки ДВНЗ “УжНУ” бібліотека представила рейтингову аналітику вчених університету. Представлена наукометрична інформація користується великою популярністю, має велику кількість переглядів, що підтверджує її актуальність та затребуваність науковцями.

Робота Наукової бібліотеки УжНУ під час карантинного періоду показала її правильну зорганізованість керівництвом. Відчуття команди сприяло у продукуванні віртуальних інструментів та створенні електронних ресурсів, які розширювали асортимент онлайн-послуг. У загальній бібліотечній команді значну роль відіграли найсильніші ланки, якими стали декілька відділів книгозбірні: Центр наукометрії та інформаційної підтримки освіти та досліджень, Відділ інформаційних технологій та комп’ютерного забезпечення, Відділ наукової обробки документів, Інформаційно-бібліографічний відділ, Головний абонемент бібліотеки та Абонемент медичної літератури. Працівники саме цих підрозділів бібліотеки продукували ідеї, які застосовувались для найбільшого охоплення користувачької аудиторії, як викладацької, так і студентської. До переліку застосувань можна віднести: надання електронної послуги з визначення УДК на наукове дослідження, наукометричну аналітику, реєстрацію та корегування наукових профілей вчених УжНУ, присвоєння ідентифікаторів ORCID та ResearchID, організаційний та технічний супровід проведення онлайн-конференції, ведення сторінок бібліотеки в соціальних мережах, створення віртуальних виставок та ін.

Колектив працівників Центру наукометрії – приклад успішної роботи у віддаленому режимі за період карантинних обмежень в 2020 році. Центром наукометрії було здійснено перевірку текстів на запозичення – 486 наукових праць; надано 140 редакційних консультацій (вивірення наукометричної публікаційної відповідності вимог до публікацій членів редакційної колегії Наукових вісників УжНУ); надано 129 довідок про наукові напрацювання викладачів УжНУ для конкурсних справ; здійснено 1664 корегування завантажених публікацій науковців УжНУ; проведено аналітичні дослідження рейтингів науковців УжНУ по факультетах та кафедрах (відображається на сайті бібліотеки).

У період епідемії COVID-19 у 2020 році бібліотекою були представлені такі матеріали:

- нові надходження – 4;
- книжкові виставки – 96;
- тематичні дописи – 70;
- наукометричні рекомендації.

У період карантинних обмежень цікавою ініціативою стала бібліотечна послуга “читання онлайн”, якою книгозбірня презентувала кращі твори сучасної української літератури. Читання розпочали з творів Марини Гримич “Клавка” та “Юра”, які напередодні книгозбірня отримала в свої фонди.

У соціальних мережах (Facebook, Twitter, Instagram) бібліотека постійно пропагувала та представляла свої послуги, створені під час карантину, акцентуючи увагу на тих, які підтримували інтернет-зв’язки з університетською спільнотою. Кожен з підрозділів бібліотеки представляв власні інформаційні продукти, зацікавленість якими характеризувала кількість переглядів в мережі.

Інформаційно-бібліографічний відділ за період локдауну відредагував списки використаних джерел до 10 дисертаційних досліджень. Редагування проходило в режимі онлайн, із застосуванням міжнародних бібліографічних посилань за різними міжнародними стилями.

Керівництвом бібліотеки було проведено відповідний аналіз роботи віддалених команд, який відображений в таблиці 1.

Таблиця 1. Активність роботи відділів бібліотеки за карантинний період 2020 року.
Віртуальні виставки та дописи

№ п/п	Назва відділу (абонемент)	К-ть виставок	К-ть переглядів	К-ть книг	Дописи	К-ть переглядів	К-ть книг	Загалом		
								Прест. онлайн	Перегляди	Книги
1.	Головний абонемент	27	5431	163	64	15594	248	91	21025	411
2.	Відділ медичної літератури	12	14985	85				91	14985	85
3.	Відділ зберігання фондів	7	1605	52	4	339	2	8	6197	68
4.	Відділ гуманітарної літератури	6	4311	144				6	4311	144
5.	Головна Читальна зала	10	3898	324				10	3898	324
6.	Відділ фізико-хімічної літератури	4	1281	52				10	1281	52
7.	Філія № 1	7	1200	174				7	1200	174
8.	Відділ літератури іноземними мовами	3	991	64				3	991	64
9.	Абонемент угорської літератури	2	873	11				2	873	11
10.	Абонемент інженерно-технічної літератури	2	481	26	2	339	2	4	820	28
11.	Відділ комплектування	4	752	35				4	752	35
12.	Бібліотека фак-ту історії та міжнар. відносин	1	363	12				1	363	12
13.	Відділ красназвочної літератури “Карпатика”	2	292	63				2	292	63
14.	Інформаційно-бібліографічний відділ	1	290	58				1	290	58
15.	Відділ рукописів, стародруків та рідкісних книг	1	268	6				1	268	6
16.	Абонемент економічної літератури	1	112	6				1	112	6
17.	Вікторія Воробель (Звіт)	1	758					1	758	
18.	Марія Медвель (Звіт)	1	500					1	500	
	Загалом :	96	38240	1267	70	16272	252	244	58961	1541

Представлений аналіз роботи НБ УжНУ за період карантину 2020 р. засвідчує, що пандемія не вплинула на роботу бібліотеки в інтернет-застосуванні, а навпаки, вивела її “з тіні” активності в користуванні. Парадоксально, саме ці умови дистанціювання в соціумі звернули активну увагу на бібліотеки не лише як на центри зберігання, а й активного поширення інформації. Статистика роботи бібліотеки зафіксувала темпи інтернет-звернень і отримання онлайн-послуг, як от: індексування УДК: з них в онлайн-режимі – 228, в телефонному режимі (смс, вайбер) – 164; бібліотека виконала 105 електронних замовлень тематичних матеріалів; електронною доставкою документів скористались 109 замовників, для цього бібліотекою було відскановано 1270 сторінок копій статей та фрагментів тексту. Виконуючи всі онлайн-замовлення бібліотека не надавала перевагу в обслуговуванні користувачам свого вузу, а пропонувала ці послугу всім бажаючим.

Особливою популярності набули онлайн-представлення на сайті та сторінках соціальних мереж віртуальних виставок. Протягом 2020 р. бібліотека спродувала 96 віртуальних виставок, серед яких і особлива бібліотечна серія “Науковці – гордість Ужгородського університету”. Серія викликала значний інтерес глядацької аудиторії, а деякі, як ось “Професор Андрій Головацький”, лише за перші дні її представлення в мережі Інтернет, зібрала понад 6 тисяч переглядів. Загалом, протягом цього ж року зафіксовано 58 961 переглядів віртуальних виставок, на яких було прорекламовано 1541 взірць книг із фондів бібліотеки УжНУ.

Одним із завдань бібліотеки на період роботи колективу у віддаленому режимі, на який книгозбірня вимушена була перевести своїх працівників у період локдауну, стала підготовка матеріалів до участі в онлайн-заходах, якими стали дві міжнародні науково-практичні конференції, в одній з яких НБ УжНУ стала співorganizатором. Під час проведення онлайн-конференції “Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновації”, яка відбулася 15-19 червня 2020 р., на сайті бібліотеки УжНУ доповідачами виступили 39 учасників. Від колективу бібліотеки УжНУ були представлені 24 доповіді. Загалом учасниками конференції виступили 69 фахівців бібліотечної справи з усієї України та ще 29 учасників

долучилися до обговорення. Наступною онлайн-конференцією стала Міжнародна науково-практична конференція “Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства” 19-20 травня 2021 року, співorganizаторами якої стали Національна наукова медична бібліотека України (м. Київ), Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації та Ужгородський національний університет. Результатом обговорення головних питань онлайн-зібрання став збірник матеріалів конференції, який вмістив в себе 30 доповідей провідних фахівців бібліотечної справи України та Польщі.

Окремо хочеться наголосити на дослідницькому напрямі роботи бібліотеки в період карантинних обмежень, результатом якого стало колективне монографічне видання працівників бібліотеки, у якому досліджується історія виникнення та становлення найбільшої книгозбірні Закарпаття – бібліотеки Ужгородського національного університету. До авторського колективу монографії “Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності” увійшло 24 бібліотечних фахівців колективу. Загальним упорядником видання стала завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу книгозбірні Л. Мельник.

Підсумовуючи питання комунікативного перезавантаження бібліотеки в період карантинних обмежень, можна впевнено констатувати: бібліотека отримала новий поштовх для розвитку своїх технологій. Найпотужніший крок у цьому напрямі зробили “прогресивні бібліотекарі”, які з легкістю освоїли і запровадили інноваційні методи роботи, пов’язаної зі створенням та поширенням інформації. Саме доступ до таких інформаційних ресурсів є першою умовою забезпечення запиту сучасних користувачів.

Окремо хочеться наголосити – бібліотеки володіють унікальними можливостями для поширення перевіреної інформації. Саме достовірні інформативні продукти завжди будуть ставитись в прерогативу інформаційного пошуку і слугувати основою будь-яких досліджень. Отримуючи бібліотечні послуги, користувач, без сумніву, буде впевнений, що кожна отримана ним від бібліотеки інформація – прорецензована, апробована і захищена авторським правом. Систематизація та класифікація бібліотек стоять на варті правильного тематичного під-

бору. Ні одна інша інституція не має таких переваг, якими опираючись на друковані аналоги, володіє будь-яка книгозбірня. Розширення віртуальних повноважень є важливою комунікативною організацією бібліотек і, як показав період дистанційної роботи, книгозбірня Ужгородського університету до цього формату готова.

Джерела та література:

1. Електронний репозитарій ДВНЗ “УжНУ”: Головна сторінка. URL: <http://uzhnu.edu.ua/jspui/password-login;jsessionid=9277E1C9888A10D32466830DB8AC9A93> (дата доступу 08.09.2021)

**COMMUNICATIVE REHABILITATION
OF THE LIBRARY DURING QUARANTINE
LIMITATIONS: THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC
LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL NATIONALITY**

Mariia Medved

ORCID: 0000-0001-8275-9026

PhD (Philology), Directress
of the Scientific Library,
State Higher Educational Establishment
Uzhgorod National University Scientific Library

The article analyzes the activity of Uzhgorod National University library during the quarantine period, examines the effectiveness of the introduction of new forms of library services touching upon the remote customer service. The methods of organizing remote activity of the library staff in a pandemic period as well as the adaptation of librarians to new forms of communication have been considered.

Key words: *The library of Uzhgorod University, library remote service, remote activity of the library, library management, new methods of library service.*

Марина МЕДВІДЬ-ЧІРІБАН,

ORCID: 0000-0002-9252-0622

завідувачка сектора
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

**ІНФОРМАТИЗАЦІЯ БІБЛОТЕКИ –
ВПЕВНЕНИЙ КРОК В МАЙБУТНЄ**

УДК 027.7 (477.87-25) : 025.4.036 : 004.78

У статті розкривається значення інформатизації бібліотеки як важливого важеля її інноваційного розвитку. Розглядається питання довіри до джерел інформації та їх відповідності бібліотечним ресурсам в межах інформаційного поля бібліотеки Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *бібліотека Ужгородського національного університету, інформаційні технології, електронна база, інформатизація бібліотеки, бібліотечні технології.*

Сучасний стан інформатизації суспільства став викликом часу. Володіння технічними навиками доступу до електронних інформаційних ресурсів, що підтримуються світовою мережею, стало соціальною нормою. Людство з впевненістю вступило в еру онлайн-комунікацій, нових електронних можливостей, високих технологій та стрімкого технічного прогресу. Та все ж є частина суспільства, яка в силу об'єктивних причин, залишається за межею користувацьких потреб щодо інформації.

За твердженням відомої дослідниці нейролінгвістики та психології, яка також спеціалізується на питаннях теорії розуму, Тетяни Чернігівської “... цифрова реальність є умовою відбору в соціум... пород-

жує “новий вид” людини, яку можна назвати “людина розгублена”, бо велика маса інформації вносить недовіру до конкретного інформаційного джерела [1].

На питання, чому похитнулася довіра до маси інформації, можна скористатись уявним прикладом багатого ярмарку, до якого звідусіль стікається люд. Скільки гомону чути навкруги, кожен торговець пропонує свій товар, вихваляє, виставляє кращі взірці. Розгублений покупець, у якого розбігаються очі від різноманіття, стискає гаманець і крокує далі і далі, бо спантеличений від пропозицій... Пірнувши в уяву, розумієш почуття відповідальності за складність прийняття рішення. Якщо провести паралель від цієї уяви до сучасного дня, то розумієш, що саме на достовірності ґрунтується відбір інформації із її щоденного потоку.

Основними ознаками, які характеризують інформацію, є: адекватність, вірогідність, актуальність, повнота та об’єктивність.

- Адекватність – відповідність створюваного (за допомогою отриманої інформації) образу реального об’єкта, явища або процесу.

- Вірогідність (достовірність). Інформація достовірна, якщо вона віддзеркалює дійсність.

- Актуальність – важливість на даний момент часу, бо коли вживається поняття “вчорашній день”, мається на увазі, що дані вже застарілі.

- Об’єктивність – неупередженість, незалежність інформації від думки, волі та бажань людини.

- Повнота. Інформацію можна вважати повною, якщо її достатньо для розуміння та прийняття рішення [2].

Перейдемо до паралелі між інформацією та її збереженням, відповідальність за яку покладено в основу роботи будь-якої книгозбірні.

Уява сучасного користувача про бібліотеку передбачає його запити, тому вважається, що це найнадійніша інституція збереження інформації. Дійсно, бібліотека сьогодні – це велике сховище друкованих та електронних джерел. Електронні джерела, являють собою електронні ресурси, які можуть нести характер ідентичності до друкованого видання, або ж бути самостійним електронним продуктом, створеним з метою електронного розповсюдження. Електронне середовище установи може бути своєрідним зібранням інформації і слугувати окремою

базою, як, до прикладу, інституційний чи державний репозитарій наукових текстів.

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету володіє всіма видами інформаційних джерел, бо включає в себе понад 1,5 млн друкованих видань та електронний репозитарій (dspace.uzhnu.edu.ua), з 35 тисячами наукових публікацій вчених УжНУ (інформація наведена за станом на 01.09.2021 р.) та значних ресурсів електронних колекцій. Щодо електронних зібрань, то університетська бібліотека володіє електронними колекціями, до яких передплачує доступ, як ось, до електронних бібліотек навчальної літератури чи безкоштовний – для вишу; тимчасово відкритий доступ до міжнародних наукометричних електронних баз, таких, як Scopus та Wos. Також бібліотека самостійно оцифровує власні друковані колекції, в першу чергу краєзнавчого характеру та наукові вісники УжНУ.

Своєрідним інформаційним продуктом є єдиний електронний каталог (ЄЕК), який трансформував у себе:

- понад 249 тис. бібліографічних описів книг та брошур;

- 330 тисяч бібліотечних описів періодичних видань (з фондів Наукової бібліотеки УжНУ);

- понад 90 тисяч описів статей (з них: 31 827 бібліографічних описів статей з наукових вісників УжНУ);

- 954 бібліографічні описи дисертаційних досліджень науковців Ужгородського університету.

Загальне наповнення ЄЕК Наукової бібліотеки УжНУ – 748 271 запис (аналітичні дані взято з показників “Каталог бібліотеки” електронної бібліотечної програми УФД/Бібліотека станом на 13.09.2021р).

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету своїм головним завданням ставить підтримку навчального процесу у виші. Саме для виконання цього завдання бібліотека пропонує своїм користувачам ряд послуг, які базуються на можливостях вільного доступу до електронних навчальних ресурсів, авторами яких стали викладачі університету.

Електронний освітній (навчальний) ресурс (ЕОР) – це навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі і представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп’ютерних мережах, які відтворюються за допомогою

електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами. ЕОР є важливим інструментом навчально-виховного процесу, має навчально-методичне призначення та використовується для забезпечення навчальної діяльності вихованців, учнів, студентів і вважається одним із головних елементів інформаційно-освітнього середовища [3].

Відслідкуємо наповнення електронними освітніми (навчальними) ресурсами сайту бібліотеки Ужгородського університету, станом на вересень 2021 року, що відкриває доступ до університетського репозитарію, який в свою чергу пропонує вільний доступ до електронних навчальних ресурсів (назв). Серед них:

- 473 навчальні електронні підручники;
- 471 електронний варіант монографій;
- 866 електронних методичних посібників;
- 236 електронних варіантів курсів лекцій.

Споглядаючи інформаційне поле найбільшої книгозбірні Закарпаття, можна впевнено констатувати, що база інформаційних пропозицій бібліотеки – досить суттєва. Темпи її наповнення проходять активно. Для кожного, хто має відношення в своїй професії до бібліотечної справи, зрозуміло те, що створення такого потужного електронного каталогу потребувало залучення чималої кількості працівників колективу, які б досконало володіли навиками створення бібліографічних описів всіх категорій, від бібліографічного опису серійних до раритетних видань, від описів електронних ресурсів, якими володіє бібліотека, до віртуальних файлових складових.

Інноваційна політика Наукової бібліотеки УжНУ передбачала успішне освоєння колективом можливостей електронної бібліотечної програми, незалежно від вікової категорії та специфіки відділу професійних обов'язків та місця роботи в бібліотеці. Саме ця вимога стала основним критерієм комп'ютеризації книгозбірні. Лише за період з 2013 р. до електронної бібліотечної бази увійшло понад 300 тисяч навчальних видань, кожне з яких отримало ідентифікаційний супровід у вигляді штрих-кодування, яке пришвидшило як видачу, так і повернення підручників до фонду бібліотеки.

Станом на вересень 2021 року, до електронної бази УФД/Бібліотека увійшло 99 941 уніфікованих записів одиниць збереження фонду книгозбірні. Відповідно до типу літератури кількість примірників складає:

- наукова – 333 443;
- навчальна – 301 313;
- методична – 5659;
- науково-популярна – 99 114;
- суспільно-політична – 95 593;
- довідкова – 26 774
- художня – 75 632
- інша – 61 893.

Аналіз інформаційного представлення університетської бібліотеки запитам на її віртуальне використання підтверджує її важливе значення для розширення можливостей поширення інформації, яка продукується або самою книгозбіркою, або ж викладацьким колективом університету. Саме це слугує задоволенню запитів сучасних користувачів і сприяє освоєнню ними нової комунікаційної моделі між бібліотекою і користувацькою аудиторією. Цей зворотній зв'язок між двома комунікативними ланками (поширювач та отримувач інформації) опирається на критерій довіри щодо достовірності інформації, її адекватності та об'єктивності. Кожен з представлених бібліотекою електронних матеріалів є дослідницьким результатом, який отримав рецензійну характеристику та рекомендаційну підтримку Вченої ради вузу перед тим, як був оприлюднений. Рецензійна та рекомендаційна характеристики виступають в ролі наукового важеля і стають запорукою компетентності напрацювання. З огляду на етапи редакційних характеристик видання чи його електронного аналогу, бібліотека з повною відповідальністю стоїть на варті захисту авторського права дослідника і дотримання правил академічної доброчесності. Норми дотримання академічної доброчесності передбачають:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

- об'єктивне оцінювання результатів навчання [4].

Бібліотека УжНУ зуміла з відповідальністю зорганізувати баланс інформаційних пропозицій і його забезпечення. Насамперед ця рівновага в запиті і використанні полягає в доступі до бібліотечного контенту, його можливостей розширення в інформаційній системі книгозбірні. Велике значення для поширення інформаційних ресурсів отримало впровадження цифрових послуг бібліотеки, які книгозбірня УжНУ представляє в рубриці “онлайн-послуги”. Така комунікація стала креативним рішенням, бо набула значення особливого сервісу бібліотеки з доступом до поширення інноваційних бібліотечних послуг, які вишли за рамки графіку роботи книгозбірні.

У підсумку дослідження впевнено стверджуємо: інформатизація бібліотек стала рушієм її прогресу. Доступ до інформації – першочергова вимога часу, на яку опирається користувачський інтерес до книгозбірні як до інституції збереження надбань людства. Бібліотеки отримали унікальну можливість відповідати за інформаційну достовірність та активне поширення джерел дослідження, які опираються на рецензійну думку науковців.

Джерела та література:

1. URL:<https://nesnilos.com/ljudi/v-mire-ruhnulo-srazu-vsjo-tatjana-chernigovskaja-o-tom-kak-vyzhivat-v-sovremennom>
2. URL:<https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/441>
3. URL:uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_освітній_ресурс
4. URL:Академічна доброчесність: проблеми реалізації та відповідальність. WikiLegalAid.

**LIBRARY INFORMATIZATION –
A CONFIDENT STEP IN THE FUTURE**

M. Medvid-Chiriban

ORCID: 0000-0002-9252-0622

Head of the Department of the Scientific Library

Scientific Library of Uzhhorod National University

The article reviews the importance of the informatization of the library as an important lever of its innovative development. The issue of confidence in library information resources is analyzed from the perspective of the information technology domain of the library of Uzhhorod National University.

Key words: library of Uzhhorod National University, information technologies, electronic database, library informatization, library technologies

Юлія НОВАЛЬСЬКА,
ORCID: 0000-0001-5257-1559
головна бібліотекарка
науково-дослідного відділу,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого

БІБЛІОТЕЧНИЙ КВЕСТ – КРЕАТИВНА ФОРМА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЧИТАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

УДК 021.4:028.5

Розглянуто бібліотечний квест як креативну форму популяризації читання в бібліотеках серед дітей та молоді. Наведено успішні приклади апробованих видів бібліотечних квестів з вітчизняної бібліотечної практики.

***Ключові слова:** бібліотечний квест, читання, бібліотека.*

Останнім часом в бібліотеках України, на жаль, спостерігається зниження інтересу до читання серед дітей та молоді – це одна з основних проблем бібліотек. Головне завдання, яке стоїть сьогодні перед бібліотекарями – повернути читача до бібліотек, до читання, зробити так, щоб книга посіла гідне місце в організації їх дозвілля. Задля цього українські бібліотеки широко впроваджують в практику своєї діяльності, поряд з традиційними, інноваційні, креативні форми масової роботи, що є запорукою більшого залучення до бібліотек нових користувачів. Однією з форм промоції читання, яка користується широкою популярністю у дітей та молоді – квести. Це ігрова форма організації дозвілля та інформування користувача, яка трансформується відповідно до його вікової категорії та має позитивні варіанти представлення.

Квест – (від англ. guest – “пошук”), різновид активних інтелектуально-логічних ігор, синонім активного відпочинку. Бібліотечний

квест – командне змагання, що відбувається в будівлі або на території бібліотеки, побудоване на основі виконання ланцюга завдань з використанням бібліотечних ресурсів. Бібліотечний квест дає можливість учасникам познайомитися з відділами бібліотеки, довідково-пошуковим апаратом, набути навичок пошуку інформації, краще познайомитися з діяльністю бібліотеки, її фондами, послугами [9].

Мета гри – “розшифрувати” певне місце на обумовленій території, виконати на цьому місці певні дії або одержати підказку (інструкцію, код), до виконання наступного завдання [8].

Мета бібліотечного квесту – промоція (просування) книги і читання в молодіжному середовищі інноваційними, креативними засобами.

Гра може проходити у формі театрального дійства, екскурсії, маршруту (в цьому випадку складається маршрутний лист або карта) або об’єднувати всі названі варіанти. Сюжет квесту (легенда) об’єднує завдання, героїв, оформлення. Підсумком гри може бути складання карти, пазла, фрази, накопичення балів або артефактів. Завдання можуть бути різноплановими, в залежності від центральної, об’єднуючої гри, легенди:

- інтелектуальні (знання тексту певного твору, розгадування кросворду, головоломки, ребуса, детективного завдання, шифру);
- орієнтовні (знайти підказку, вихід, маршрут на карті, місце в книзі);
- технічні (зібрати що-небудь, наприклад, макет, лист);
- спортивні (дострибнути до чого-небудь, потрапити в ціль, пройти крізь “охоронні промені”, не зачепивши їх);
- творчі (скласти колаж персонажа, епохи, намалювати книжкову обкладинку).

Квест може бути інтерактивним або виконуватися дома окремо кожним учасником, реальним або віртуальним, рухливим або статичним.

У бібліотеках проводяться літературні квести, вебквести (віртуальний квест), квест-екскурсії, традиційні квести, фотоквести та ін.

Літературний квест (літературна квест-гра) – це один з варіантів гри-пошуку, дуже популярної в наш час в молодіжному середовищі. Маршрут літературної квест-гри пов’язаний з сюжетом і героями запропонованих для читання книг. Ця гра не тільки знайомить учасників з новими цікавими книгами, а й розвиває пам’ять, увагу, кмітливість, уяву, вміння логічно мислити, розвиває ораторські здібності. Ігрові за-

вдання викликають масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяють розвитку комунікації учасників.

Справжнім випробуванням ерудованості, начитаності та інтелектуальних здібностей став літературний квест “Слідами Івана Котляревського”, який проводила Волинська обласна бібліотека для юнацтва. Учасникам задля отримання перемоги потрібно було пройти 7 локацій. На кожній з локацій учасники, виконуючи завдання, отримували зашифровану підказку для визначення розташування наступної локації. Юнаки та дівчата розшукували конверти із завданнями, розгадували ключові слова кросвордів та заключні ребуси, у які були зашифровані основні твори Івана Котляревського [3].

Великою популярністю серед читачів користується вебквест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють читачі, виконуючи те чи інше завдання. Розробляються такі вебквести для максимальної інтеграції Інтернету в культурно-дозвіллевий або освітній простір користувача. Вони охоплюють окрему проблему, область знання (наприклад, астрономію), книгу, серію книг або об’єднують кілька напрямків.

Наприклад, Херсонська обласна бібліотека для юнацтва ім. Б. А. Лавренюва підготувала і розмістила на своєму сайті вебквест “Літературне русло Херсонщини” з нагоди 60-річчя заснування Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України.

Зазвичай віртуальний квест розрахований на індивідуальне дистанційне виконання, але бібліографи книгозбірні вирішили випробувати на практиці саме командне онлайн-змагання в бібліотеці, аби познайомити школярів з творчістю письменників Херсонщини. Це перший веб-квест, який проводився у книгозбірні саме у такому форматі. Чотири команди, які були запрошені до різних відділів бібліотеки, протягом однієї години мали виконати на комп’ютерах усі завдання.

Учасникам квесту необхідно було пройти три етапи гри. На першому та другому етапах вони склали слова після кожного виконаного завдання, а на третьому – розгадували десять прізвищ майстрів слова, прихованих у нетрах онлайн-кросворду “Письменники Херсонщини”. Учні дізнались про письменників-краян Анатолія Кичинського, Василя Загороднюка, Таїсію Щербу, Миколу Братана, Олега Олексюка, Леоніда Марченка, Василя Мелешенка, Анатолія Марущака, Валерія Кулика та інших. А ще ознайомились з інформаційними ресурсами

бібліотек міста та оволоділи знаннями і навичками роботи з електронними каталогами.

Гравці успішно впоралися із запропонованими завданнями і результати відповідей під своїм нікнеймом надіслали на електронну адресу інформаційно-бібліографічного відділу книгозбірні [1],[2].

Також популярністю користується квест-екскурсія – це екскурсія без традиційних гідів, занурення в атмосферу часу, можлива комбінація екскурсії та пошуку пригод, яка знайомить користувачів з діяльністю бібліотеки та її фондами, а також популяризує її послуги тощо [4].

Прикладом може бути квест під назвою “Лабіринтами бібліотеки для дітей” (2018р.), що організували та провели співробітники Київської обласної бібліотеки для дітей, розкрили її можливості в наданні інформаційних послуг.

Перед початком змагань учасники розділилися на дві команди. Кожна команда отримала мапу квестової зони, на якій були позначені зупинки. Вони проходили через відділи бібліотеки. На цих зупинках учасників чекали спеціальні “агенти” із завданнями для команд. Юні літературознавці з величезним азартом поринули в пошукові лабіринти. Обидві команди мали пройти одні й ті ж зупинки, але рухалися різними маршрутами. Для кращої орієнтації в пошукових лабіринтах команди супроводжували координатори. Ними були бібліотекарі.

Здійснюючи зупинки на маршруті, учасники давали відповіді на запитання і отримували своєрідні ключі – підказки для подальшого маршруту.

Таким чином, бібліотекарі розкрили своїм користувачам діяльність Київської обласної бібліотеки для дітей, при цьому було поєднано активний відпочинок з набуттям нових знань, а саме: шлях книги до бібліотеки, інвентарна книга, види каталогів, виявлення за допомогою інтернету потрібної інформації, використання електронного каталогу, збереження літератури у відділі естетичного виховання, розстановка книг на полицях, виставки у відділах обслуговування, познайомились з мультимедійними продуктами, створеними бібліотечними працівниками тощо [6].

Фотоквест підійде для залучення людей різних вікових категорій тривалістю від кількох годин до кількох тижнів, може пропагувати діяльність бібліотеки, конкретні послуги, залучати нових користувачів.

Традиційний квест – розрахований на молодіжну цільову аудиторію, ефективний для залучення нових користувачів, реклами бібліотеки [5].

На сьогодні квести – одна з найпопулярніших розважально-ігрових форм проведення вільного часу. Захопливі реалістичні ігри здобули велику кількість прихильників. Кожен, незалежно від віку, має потребу в отриманні нових емоцій, інтелектуальному навантаженні, у відчутті задоволення від досягнення певної мети – все це, і навіть більше, людина здатна отримати під час участі у квесті. Саме під час цікавої гри людина відпочиває з користю, активно співпрацює та спілкується в колі друзів чи знайомих.

Апробація проведення квестів в бібліотеці довела, що ця форма роботи цікава користувачам, викликає інтерес та азарт, дозволяє отримати нові знання, формує лідерські якості та командний дух. Завдяки організації та проведенню таких заходів бібліотека стає популярним місцем, де завжди цікаво, водночас руйнуючи стереотипи сприйняття книгозбірні виключно як місце для читання. У відвідувачів неодмінно залишаються гарні спогади та бажання відвідати бібліотеку знову [7].

Джерела та література:

1. Веб-квест “Літературне русло Херсонщини” створили у Лавренівці. URL: <https://www.facebook.com/oblradaks/posts/773904189706241/> (дата звернення: 29. 09.2021).
2. Веб-квест “Літературне русло Херсонщини” створили у Лавренівці. URL: <https://kultura.visitkherson.gov.ua/novini-kulturi/veb-kvest-literaturne-ruslo-xersonshhini-stvorili-u-lavrenovci/> (дата звернення: 28. 09.2021).
3. Волинська обласна бібліотека для юнацтва. URL: <https://huhu.facebook.com/Volyn.Youth.Library/posts/2957641737674300/> (дата звернення: 28. 09.2021).
4. Квест-екскурсія як інноваційна форма екскурсійної діяльності. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/piskunova.htm/ (дата звернення: 28. 09.2021).
5. Ковальчук Ю. О. Організація квестів у бібліотеці: метод. матеріали / ред. : Л. Г. Сахнюк ; відп. за вип. В. П. Ярошук ; Рівнен. держ. обл. б-ка. Рівне, 2012. 17 с.
6. Літературний квест “Лабіринтами бібліотеки для дітей”. URL: <https://child-library.kiev.ua/index.php/arkhiv/1298-literaturnij-kvest-labirintami-biblioteki-dlya-ditej/> (дата звернення: 28. 09.2021).
7. Олейніченко Ю. Бібліотечний квест-простір для ідей. *Бібліотечний форум*. 2019. №1(15). С. 25–27.

8. Осокіна А. Квест в бібліотеці: цікаво, пізнавально, інтерактивно. *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини* : зб. ст. / упоряд. В. А. Козлова. Кропивницький : КЗ “Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського”, 2017. Вип. 9. С. 51.

9. Технологія бібліотечних квестів у контексті сучасного освітнього простору : метод. рек. / уклад. : Козаченко О. О., Попова Н. О. ; за заг. ред. Колеснік І. М. ; Херсон. обл. б-ка для юнацтва ім. Б. А. Лавренюва, КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”. Херсон, 2020. 51 с.

LIBRARY QUEST – CREATIVE FORM OF POPULARIZATION READING IN LIBRARIES AMONG CHILDREN AND YOUTH

Yulia Novalska,
ORCID: 0000-0001-5257-1559
Chief Librarian of the Research Department,
Wise National Library of Ukraine,
National Library of Ukraine
of the Yaroslav Mudryi

The library quest is considered as a creative form of popularizing reading in libraries among children and well done. Successful examples of tested types of library quests from domestic library practice are given.

Key words: *library quest, reading, library.*

Надія ПАСМОР,

ORCID: 0000-0001-5347-4005

кандидатка педагогічних наук,
директорка Наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Ольга САМОФАЛ,

завідувачка інформаційно-
бібліографічного відділу
Наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

**БІБЛІОТЕКА СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ЗМІНА ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБРАЗУ**

УДК 027.7:004

У статті розглянуто окремі аспекти трансформації бібліотеки сучасного університету, надано короткий аналіз таких глобальних трендів, як цифровізація, відкритість, нові методики навчання, трансфер інновацій, що впливають на зміну інформаційного образу бібліотеки. Підтверджено, що формування у сучасному університеті інноваційного середовища, інформаційних ресурсів і Workplace сприяє створенню атмосфери відкритості, втіленню нових ідей,

стимулює до використання новаторських, креативних підходів при вирішенні завдань бібліотечно-інформаційного забезпечення освітньо-наукового процесу вишу.

Ключові слова: компетентність, інноваційна бібліотека, Workplace, фасилітатор, наукометричне просвітництво, Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

За сучасних умов на трансформацію бібліотеки закладу вищої освіти впливають глобальні тренди, які, крім іншого, виступають технологічними та суспільними драйверами розвитку. Серед них передусім слід зазначити такі, як: цифровізація життя; відкритість (відкрита наука, відкрита освіта); нові методики навчання (змішане та мобільне навчання, відкриті освітні ресурси); відкрита наука (наукові дослідження, трансфер інновацій) та ін.

З огляду на це серед завдань сучасного університету є зміна інформаційного образу бібліотеки, що вважається вимогою часу. Як наслідок, виникає необхідність трансформувати професійні компетенції бібліотекаря і лідера бібліотеки, оскільки вони мають володіти навичками діяти на випередження задля забезпечення “операційної стійкості, багатоканальної взаємодії та своєчасного реагування на відновлення” [1]. Для цього, на переконання глобальних інноваторів світу, “потрібно швидше впроваджувати інновації”, засновані на передових технологіях, вводити в практику новітні digital-проекти [2].

Більш того, чим серйозніші трансформації в суспільстві, вищій освіті й науці, тим гострішою стає потреба в оновленні інформаційного образу бібліотеки, підвищенні кваліфікації, безперервному навчанні бібліотечних фахівців. Згідно із стратегічними прогнозами розвитку професій Міжнародного кадрового порталу Head Hunter Україна та британської дослідницької групи The Future Laboratory для того, щоб успішно діяти в майбутньому, інформаційний фахівець має відповідати таким вимогам: 1) навчатися впродовж життя; 2) вміти працювати віддалено; 3) бути крос-функціональним, працювати на стику професій; 4) удосконалювати знання з ІТ-технологій; 5) вміти керувати потужними цифровими архівами; 6) бути фахівцем у big date, тобто вміти аналізувати і розподіляти великі обсяги інформації; 7) вміти са-

мостійно навчатися; 8) бути універсальним, вміти творчо мислити, цілеспрямовано досягати цілей; 9) володіти не лише комп'ютерною, а й мережевою грамотністю; 10) володіти кількома мовами [3, с. 13].

Беручи все сказане до уваги, а також прагнучи проводити діяльність відповідно до визначених університетом пріоритетів і прийнятих стратегій як своєї адженди (порядку денного) сталого розвитку, бібліотеки мають перетворюватися на *Supporte* (підтримка) структур, які через функціональні дії, інформаційні ресурси, інноваційні рішення впливають безпосередньо на інтеграцію вишу в міжнародний освітній та науковий простір. Таким чином, бібліотека університету, пам'ятаючи про тотальну інформатизацію й поширення дистанційної форми навчання, впевнено рухається у бік автоматизації, створення *Digital Workplace* (цифрове робоче місце, простір), використовуючи у діяльності нововведення, переносючи інформаційно-бібліотечні процеси у цифрове середовище, об'єднуючи різні сервіси на консолідованій цифровій платформі [4]. При цьому саме інновації, створення цифрового робочого місця бібліотечного фахівця спрощують комунікації, створюють атмосферу відкритості, сприяють втіленню нових ідей, стимулюють формування новаторського, креативного мислення бібліотекарів, що, у свою чергу, дозволяє оперативним чином задовольнити інформаційні запити, навіть надскладні, університетської спільноти. Вказане вкрай важливо, бо зв'язок "бібліотека→викладач→студент" вказує на вплив інформаційного середовища на освітній і науковий процес у виші, а це, звісно, зумовлює включення у процес обслуговування користувачів наступних дидактичних принципів: спрямованість (послідовність), свідомість, активність, доступність, зворотній зв'язок тощо.

Усе наведене вище дозволяє стверджувати, що в інноваційному просторі сучасного ЗВО бібліотека – це інтелектуальна, комунікаційна, інформаційна відкрита платформа; надійний партнер університетської та фахової спільноти у розвитку освітньо-наукового середовища й надання цифрових знань. З огляду на це діяльність бібліотеки стає більш процесно-орієнтованою, багатогранною, різноманітною і фундаментальною, що, власне, й відповідає місії вишу, його стратегічним пріоритетам, інноваційним підходам до інформаційного забезпечення

освітнього процесу і наукової діяльності.

Під час виконання складних професійних завдань бібліотекарем, крім суто бібліотечних знань, необхідно володіти і мати сучасні компетентнісні підходи, він має бути здатним аналізувати, оцінювати, порівнювати, структурувати інформацію, логічно мислити, вміти працювати в команді, вирішувати проблеми різного ступеня складності, комунікувати з користувачами, проявляти ініціативу, творчі здібності, креативність, а також постійно підвищувати свій освітній рівень, виявляти готовність до нової професійної ролі в тій чи іншій сфері діяльності, зміни власного інформаційного образу. Вважається, що чим складніше завдання може вирішувати певний спеціаліст, тим вищою компетентністю він володіє, тим коротше шлях до досягнення цілей сталого розвитку, що дозволяє задовольнити науково-освітні інформаційні потреби здобувачів вищої освіти.

До прикладу, у Науковій бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (НЮУ ім. Ярослава Мудрого) компетентний бібліотекар майстерно володіє знаннями, вміннями й навичками, які відповідають вимогам підготовки сучасного юриста. Професійні компетенції бібліотекарів включають знання документів і каналів наукової комунікації, навик роботи з бібліографічними даними й аналітико-синтетичної обробки інформації, володіння методами пошуку в інформаційно-пошукових системах і БД. Крім вузькопрофесійних знань у межах бібліотечної професії, він обізнаний у суміжних галузях і сферах діяльності, а саме: ІТ, правознавство, культурологія, психологія, соціологія, педагогіка тощо.

Останнім часом для представників бібліотечної професії надзвичайно важливим є вдосконалення знань про БД і наукометричні платформи, проведення інформаційних заходів із наукометричного просвітництва молодих вчених, формування у них цифрових знань, досвіду працювати у Scopus і Web of Science тощо. Зокрема, на сайті бібліотеки [5] для учених, аспірантів, викладачів розташовані інформаційно-бібліографічні ресурси, які містять відомості щодо науково-дослідної діяльності, питань атестації наукових кадрів, порядку присвоєння вчених звань науково-педагогічним працівникам, оформлення дисертаційних досліджень тощо ("На допомогу організації науково-дослідної роботи", "Успішний аспірант", "Визначити індекс УДК са-

мостійно”, “Як надіслати статтю до eNLAUIR”, “Професійний нетворкінг: як розширити мережу наукових контактів!” та ін.); містять інформацію стосовно наукометричних баз, інструкції з реєстрації у БД і корегування авторських профілів, наукометричних показників та інструментів, рейтингу університету тощо (“Наукометрія. Бібліометрія”, “Облік публікацій вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в Scopus та Web of Science за кафедрами університету”, “Публікації вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в міжнародних наукометричних базах, проіндексовані за місяць”, “Бібліометричні профілі науковців університету” та ін.).

Інноваційним аспектом діяльності бібліотеки як інформаційного центру надання нових знань стала наукометрична аналітика, практика використання БД наукового цитування, у тому числі: з пошуку публікацій авторів; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації у публікаціях автора; визначення індексу цитованості та індексу Хірша автора, а також визначення імпаکت-фактора журналів, у яких публікується автор, реєстрації авторських профілів Publons, ORCID, Google Scholar і наповнення їх публікаціями, тематичного пошуку інформації та підбору публікацій у Scopus і Web of Science, можливостей систематизації знайдених публікацій у Scopus і Web of Science за допомогою референс-менеджерів ENDNOTE і Mendeley тощо.

Спираючись на це, і задля наукометричного просвітництва науковців і формування цифрової грамотності студентів, у бібліотеці створено та функціонують клуб “Scientometrics Club” та міні-студія “#Cyfra_Library”. У межах їх діяльності проводяться різноманітні онлайн та офлайн інформаційно-бібліографічні заходи: тренінги, презентації, дискусії, майстер-класи, дні інформації, дні науки, інтерактивні лекції та ін.

До цього варто додати, що ще одним важливим напрямком діяльності бібліотеки є представлення інноваційного образу та її ресурсів у соціальних мережах Facebook (2573 підписчика), Instagram (1592), LinkedIn (1009), Telegram (453). Щоденна фахова, творча робота бібліотекарів у соціальних мережах привертає увагу користувачів до бібліотечних фондів, ресурсів, цікавих заходів; сторінка бібліотеки в соціальних мережах є необхідним, привабливим, мобільним додатком, завдяки

якому з’являється можливість отримати якісний цифровий контент. Для комунікації з науково-педагогічними працівниками університету з питань наукометричного просвітництва існують закриті групи у Facebook “Наукометрична граматики” (122 учасника), Viber “Наукометрія для науковця” (100) та Telegram “Служба наукометрії та бібліометрії” (33).

Підсумовуючи зазначимо, що у сучасних умовах прагнення до інноваційності, змістовності, ефективності діяльності, змінюється інформаційний образ бібліотеки університету, а фахівець бібліотечної справи стає фасілітатором (Facilitation) – людиною, яка забезпечує успішну групову комунікацію у середовищі сучасного університету, допомагає вирішувати проблеми різної складності. Крім того, у процесі бібліотечної діяльності інноваційною характеристикою її інформаційного образу виступає менторство, або менторінг, – процес передачі знань, навичок, вмінь, а ментор як досвідчений професіонал стає експертом у своїй галузі, передає практичний досвід, ділиться своїми знаннями, надихає, підтримує, стимулює до нововведень. Крім того, існуючий досвід бібліотек з формування професійного Workplace і модерного інформаційного освітньо-наукового середовища університету сприяє створенню атмосфери відкритості, доступності, інноваційності, розкриває інформаційний образ бібліотеки як сучасного структурно-функціонального центру ЗВО.

Джерела та література:

1. Top 100 Global Innovators 2021. 10-year anniversary edition. *Clarivate*. URL: https://clarivate.com/wp-content/uploads/dlm_uploads/2021/02/Top_100_Global_Innovators_2021.pdf (Last accessed: 28.09.2021).
2. Гартнер: цифровые тренды 2021. Центр международной торговли. URL: <https://corp.wtcmoscow.ru/services/international-partnership/actual/gartner-tsifrovye-trendy-2021/> (дата обращения: 28.09.2021).
3. Коржик Н. Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. С. 12–14.
4. Digital Workplace меняет привычное понимание рабочего места. *Digital Design*. URL: <https://digdes.ru/products/digital-workplace> (last accessed: 28.09.2021).
5. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого : офіц. сайт. URL: <http://library.nlu.edu.ua> (дата звернення: 28.09.2021).

LIBRARY OF THE MODERN UNIVERSITY: THE CHANGE OF INFORMATION IMAGE

Nadija Pasmor,

ORCID: 0000-0001-5347-4005

PhD (Pedagogy), Directress of the Scientific Library,
Yaroslav Mudryi National Law, Scientific Library

Olga Samofal,

Chief of the Information and Bibliographic Department,
Yaroslav Mudryi National Law, Scientific Library

The article considers some aspects of library transformation of the modern university, provides a brief analysis of global trends such as digitalization, openness, new teaching methods, transfer of innovations that affect the change of the information image of library. It is confirmed that the formation of an innovative environment, information resources and workplace in a modern university creates an atmosphere of openness to new ideas, stimulates an innovative, creative attitude to solving problems of library-information support of the educational-scientific process of Higher Education Institution.

Keywords: *competence, innovative library, Workplace, facilitator, scientometric education, Scientific Library of the Yaroslav Mudryi National Law University.*

Зінаїда ПОНОМАРЕНКО,

ORCID 0000-0002-1782-8985

молодша наукова співробітниця
сектора з охорони інтелектуальної власності,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ЄВРОПЕЙСЬКІ БІБЛОТЕКИ ТА ВІДКРИТІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ

УДК 027.54 (436) : 021.1

Розглянуто досвід європейських бібліотек у впровадженні відкритої освіти та відкритих освітніх ресурсів.

Ключові слова: *відкрита наука, відкрита освіта, відкриті освітні ресурси, бібліотека.*

Відповідно до прийнятого на 40-й Генеральній конференції ЮНЕСКО плану в кінці 2019 року було утворено партнерство з відкритої науки (Open Science, OS), яке об'єднало академії, університети, бібліотеки, науковців, дослідників та видавців у всьому світі. Організація доручила Консультативному комітету підготувати міжнародний нормативний акт у сфері відкритої науки у формі Рекомендацій з OS. Вони доповнять Рекомендації 2017 року про науку і наукові дослідження, а також будуть спиратися на Стратегію ЮНЕСКО з відкритого доступу до наукової інформації та досліджень і Рекомендацію ЮНЕСКО про відкриті освітні ресурси. Відповідний консенсус щодо проєкту документу вже був досягнутий в ході міжурядової наради експертів, яка проходила з 6 до 11 травня 2021 року, і він буде представлений для прийняття Генеральною конференцією ЮНЕСКО на сесії в листопаді 2021 року. Комітет одностайно прийняв ухвалу щодо визначення: “відкрита наука – це інклюзивна конструкція, яка об'єднує різну діяльність і практику,

спрямовані на те, щоб зробити багатомовні наукові знання відкритими і повторно використовуваними всіма для розширення наукового співробітництва та обміну інформацією на благо науки і суспільства, а також для відкриття процесів створення наукових знань, оцінки та комунікації з громадськими діячами за межами традиційного наукового співтовариства. Вона включає в себе всі наукові дисципліни та заснована на наступних основних принципах: відкритий доступ до наукових знань, відкрита наукова інфраструктура, відкрите наукове спілкування, відкрита участь соціальних суб'єктів і відкритий діалог з іншими системами знань". У підготовленому проєкті Рекомендацій далі визначаються її цілі, рамки загальних цінностей і принципів, наводиться аналіз роботи, яку необхідно виконати.

Загалом рекомендації спрямовують суспільство на сприяння широкому поширенню наукових знань, розширення співпраці у сфері науки, стимулювання міжнародного наукового співробітництва з урахуванням регіональних та дисциплінарних відмінностей. Основним завданням OS вбачається відкриття дослідницького і освітнього процесу, покращення доступності та можливості повторного використання результатів досліджень.

Відкрита освіта (Open Education, OE) стає все більш важливою частиною стратегії OS у вирішенні глобальних задач людства. Протягом останнього десятиліття формат відкритої освіти, як один з найефективніших, вже успішно запроваджується та працює в країнах Європи, а стратегії OE успішно розширюють можливості отримання освіти всіма і всюди в будь-який час. Особливо важливе значення в розвитку цих процесів надається відкритим освітнім ресурсам (Open Educational Resources, OER) як основі розширеного всебічного доступу до наукових знань.

У Рекомендаціях ЮНЕСКО про відкриті освітні ресурси (Recommendation on Open Educational Resources), які були ратифіковані в кінці 2019 року, визначається: "Відкриті освітні ресурси (OER) – це навчальні, методичні та дослідницькі матеріали будь-якого формату і на будь-якому носії, які знаходяться в громадському доступі або підлягають охороні авторським правом, але мають відкриту ліцензію, що дозволяє безкоштовний доступ до них, їх повторне використання, переробку, адаптацію і вторинне поширення іншими особами. Від-

крита ліцензія являє собою ліцензію, яка визнає права інтелектуальної власності власника авторського права і надає обмежений дозвіл, що є підставою для отримання громадськістю права на доступ, повторне використання, переробку, адаптацію та вторинне поширення освітніх матеріалів".

Бібліотеки як природні партнери закладів освіти знаходяться у виключному становищі щодо OE і мають всі можливості підтримувати, активно впливати як на процес поширення формату, так і створення відкритого контенту для забезпечення процесу навчання. Прикладом тому є діяльність європейських бібліотек, які за останні роки зіграли провідну роль в просуванні цих ідей та взяли на себе практичні задачі відкритих освітніх ресурсів.

Політика OE знайшла широкий відгук та викликала справжню хвилю заходів щодо її втілення. Так, сформована у 2018 році Європейська мережа бібліотекарів відкритої освіти (European Network of Open Education Librarians, ENOEL), яка сьогодні вже нараховує 80 бібліотек з 23 країн, допомагає реалізувати стратегії ЮНЕСКО про відкриті освітні ресурси. Трирічний план ENOEL опублікований у травні цього року. Документ заснований на положеннях Рекомендацій ЮНЕСКО по OER і розглядає бібліотекарів як одну з ключових зацікавлених сторін, що беруть участь в реалізації проєкту. Він має сприяти підвищенню обізнаності про відкриту освіту, стимулювати культуру OE і забезпечувати додаткову підтримку для впровадження OE у вищих навчальних закладах.

ENOEL для допомоги бібліотекарям зосереджує свої зусилля на пріоритетних напрямках: виступає за більш оптимальну політику і законодавство на підтримку відкритого ліцензування, відкритих освітніх ресурсів і відкритої освіти; допомагає бібліотекарям бути в курсі актуальних подій на міжнародному рівні, співпраці з ЮНЕСКО, ЄС, ІФЛА, SPARC Europe та іншими мережами; допомагає у пошуку відповідних законодавчих документів; обмінюватися досвідом та кращими практиками з просування відкритої освіти; допомагає працювати над стандартизованими підходами до ліцензування та управління версіями для підтримки спільного використання OER; ділитися навчальними матеріалами, підтримувати розвиток репозиторіїв OER шляхом обміну передовим досвідом, спільної інфраструктури, роботи над за-

гальними стандартами метаданих; підтримувати створення OER, надаючи інформацію та приклади по платформах інтерактивного контенту; допомагає навчати бібліотекарів, як стати фахівцями-бібліотекарями з OER.

На базі комплексних рекомендацій платформи Open Science Policy Platform (OSPP) та практичного досвіду своїх 450 членів (національних, університетських та інших бібліотек) Асоціація європейських дослідницьких бібліотек (Ligue des Bibliothèques Europeennes de Recherche, LIBER) підготувала та навесні 2018 року представила свою дорожню карту відкритої науки – Стратегію на 2018–2022 роки (Research Libraries. Powering. Sustainable. Knowledge in the Digital Age. LIBER Europe. Strategy 2018–2022), де викладені конкретні заходи, які бібліотеки можуть здійснювати для захисту OS на місцевому та міжнародному рівнях, підтримки OS за допомогою інструментів та послуг, розширення впливу своєї роботи за рахунок співпраці та партнерства (як всередині, так і за межами своїх власних установ). У цій дорожній карті описується, як і чому вони повинні це робити, наводяться конкретні приклади, як бібліотеки можуть активно сприяти розвитку OS шляхом підвищення обізнаності, забезпечення навчання відкриттям своїх колекцій інноваційним методам дослідження і розробки нової допоміжної інфраструктури OS та інших інструментів.

У кінці 2019 – початку 2020 року SPARC Europe (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition in Europe, Коаліція європейських науково-видавничих та академічних ресурсів, що являє собою міжнародний альянс академічних і дослідницьких бібліотек, які працюють над виправленням дисбалансу в системі наукових публікацій) спільно з ENOEL провела дослідження, як бібліотеки системи вищої освіти підтримують OE та OER, щоб отримати інформацію про реальну політику і практику в академічних бібліотеках Європи щодо цього питання. Це перше в своєму роді таке опитування і до нього долучилось 29 країн (146 бібліотек). Основні результати дослідження показують наскільки респонденти дотримуються політики OE, де і наскільки вони були залучені до її започаткування на практиці. В документі окреслюються позиція та роль бібліотек в управлінні OE та OER, визначається, чи присутні необхідні навички для їх впровадження. Отримана інформація порівнюється з поточною пропозицією послуг. Висвітлюються

основні проблеми і ключові можливості при підтримці OE.

Коротко розглянемо виявлені у опитуванні виклики та можливості європейських бібліотек у впровадженні OE та OER.

Головне питання фінансування відкритої освітньої роботи залишається нерозв'язаним. Для всіх опитаних бібліотек воно виявилось все ще обмеженим, а це свідчить про те, що бібліотеки ніколи не отримували початкового фінансування, не запроваджували програми грантів та не виділяли бюджетів на OE.

Дані досліджень свідчать про низьку державницьку політику стосовно OE та OER в кожній країні як загальної європейської тенденції та відмічають чіткі можливості для впливу бібліотек на законодавчому рівні щодо підтримки своєї роботи та покращення доступу до освіти.

Половина опитаних бібліотек займає провідну позицію щодо OE та OER у своїх установах, 18 – повідомляють про те, що саме вони очолюють зусилля свого закладу із OER. Незважаючи на те, що ця кількість поки ще – не велика, але вона яскраво демонструє позитивну тенденцію, коли деякі бібліотеки вже є фасилітаторами (фасилітатор (від англ. *facilitation* – допомога, полегшення, сприяння) – незалежний організатор-керівник процесу колективного розв'язання складних проблем, який не зацікавлений у підсумках обговорення, не представляє інтереси жодної з груп-учасників і не бере участі в обговоренні, але несе відповідальність за якісне виконання завдань та забезпечує успішну групову комунікацію) і беруть участь у широких державницьких зусиллях для об'єднання кола зацікавлених сторін з підтримки та просування OE.

Що стосується організації OE у самій бібліотеці, то відділ навчання та підтримки навчання є найпоширенішим, що очолює зусилля з OER, а другим – відділ з наукових комунікацій.

Бібліотеки виступають за OE, використовуючи цілий ряд різноманітних засобів, серед яких презентації, вебсайти, соціальні мережі, дещо в меншій мірі вони використовують такі канали, як бібліотечні спільноти, семінари з викладачами, співпраця з проєктами OER. Більше залучення бібліотек до пропаганди, спрямованої на керівництво, викладацький склад та співробітників ІКТ, з великою ймовірністю спричинить швидше прийняття OE. Чотири найпоширеніші сфери, в яких бібліотеки надають послуги OE/OER, включають інформацій-

ну грамотність (95%), консультації щодо авторського права та ліцензування (91%), навчання (84%). Вже більше десяти років бібліотеки навчають дослідників, викладачів та студентів концепції та практиці “відкритого” (відкритого доступу, відкритої науки та стипендій, а тепер відкритої освіти), допомагаючи викладачам зрозуміти авторські права та відкрите ліцензування. Останнім часом бібліотеки розширюють портфоліо своїх завдань, оскільки вони все більше залучаються до створення та керування OER, таких, як спільне створення відкритих підручників. До того ж через співпрацю у них зміцнюються відносини з викладачами. Все це свідчить про те, що бібліотеки однозначно здійснюють керівництво та підтримують практику OE.

У звіті було визначено три ключові сфери, які є викликами для впровадження OE та OER. Перша – брак фінансування, незважаючи на низьку вартість OE для кінцевого споживача та нову природу OE/OER і ресурсів для їх створення. Друга – брак навиків та знань з OE. Тут очевидно, що для навчання бібліотекарів можна зробити дуже багато (мінімальний рівень кваліфікації вони продемонстрували в областях: збирання даних, спільне проєктування, технічна підтримка, надання пакетів курсів, обмін знаннями, поради щодо авторського права та надання списків для читання). Можливості в цій сфері переважають виклики. Третя ключова сфера – відсутність відповідної координації на державному рівні. Керівники бібліотек, які займаються OER, часто стикаються з неузгодженими діями державних управлінців з цих питань, бо їм важче орієнтуватися в цьому новому для них просторі.

Загалом опитування показало, що академічні бібліотеки відіграють важливу роль у просуванні відкритої освіти в Європі, а зібрані факти свідчать про те, що бібліотеки у межах своїх можливостей відіграють роль менеджерів, фасилітаторів та розповсюджувачів відкритої інформації та знань. Крім того, деякі бібліотеки є прихильниками відкритих досліджень та відкритої освіти, і вони забезпечують істотну підтримку навчального процесу, інформаційної грамотності та авторського права і ліцензування. Крім того, бібліотеки могли б зробити більше для підтримки спільної творчості та інших заходів, спрямованих на створення знань, що належать до OE.

Очевидно, що бібліотеки підпорядковані бюрократичному державному механізму. Для того, щоб подолати цей виклик, необхідна підви-

щена обізнаність та пропаганда OE. Бібліотеки, які успішно впроваджують OE та OER, мають далі демонструвати свої можливості подолання цих викликів. Вони також мають потенціал, щоб взяти на себе керівну роль у вивченні збільшення зобов'язань своєї установи щодо OE через інституційну політику, особливо за відсутності національної політики OE. Наступний життєво важливий крок – співпраця бібліотек для створення більш відкритого, творчого, юридично і технічно обґрунтованого та поінформованого освітнього середовища для полегшення доступу до навчальних матеріалів.

З огляду на викладене слід зазначити, що бібліотекарі є одними з найпалкіших прихильників відкритої освіти, тому що отримання інформації – це найважливіший, базовий принцип їх професії. Заохочуючи більш тісний зв'язок науки з потребами суспільства, просуваючи рівні можливості для всіх, OS має всі шанси кардинально скоротити розрив у науці, технологіях та інноваціях між країнами і всередині країн, в задоволенні права людини на знання.

Джерела та література:

1. Drafttext of the UNESCO Recommendation on Open Science. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378381.locale=en>.
2. Records of the General Conference, 40th session, Paris, 12 November-27 November 2019, volume 1: Resolutions. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372579>.
3. Research Libraries. Powering. Sustainable. Knowledge in the Digital Age. LIBER Europe. Strategy 2018-2022. URL: <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2020/10/LIBER-Strategy-2018-2022.pdf>.
4. Open Education in European Libraries of Higher Education. URL: <https://zenodo.org/record/3903175#.YVSkHppByUk>.

EUROPEAN LIBRARIES AND OPEN EDUCATIONAL RESOURCES

Zinaida Ponomarenko,
ORCID 0000-0002-1782-8985,
Junior Research Fellow,
Intellectual Property Protection Sector,
V. Vernadsky National Library of Ukraine

The experience of European libraries in the implementation of open education and open educational resources is considered.

Key words: *open science, open education, open educational resources, library.*

Олена ПРОХНЕНКО,
ORCID: 0000-0002-2349-4387
завідувачка сектора
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

Мирослава ЯЦЬКІВ,
ORCID: 0000-0001-9224-494X
бібліотекарка І категорії
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

З ДОСВІДУ АТРИБУЦІЇ ДЕФЕКТНИХ ПРИМІРНИКІВ ФОНДУ “КНИГА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.” НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.87-25):002.2“18/19“-047.27:025.4036:044.738.5

У публікації розглянуто процес та результати атрибуції окремих видань ХІХ – початку ХХ ст. з фондів Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, атрибуція, бібліографічний опис, дефектні примірники.*

На сьогоднішній день у фондах Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету (НБ УжНУ) нараховується понад 1,5 мільйона документів. Серед них більше 20 тисяч примірників видань XIX – початку XX ст. Значна частина цього фонду збереглася без титульних сторінок, обкладинок, у вигляді фрагментів чи частин різних праць, зшитих в один блок або мають інші сліди руйнації. У фаховій літературі їх класифікують як дефектні (неповні або пошкоджені). Їх стан зумовив необхідність проведення для них атрибуції. Під цим доволі широким у своєму визначенні терміном розуміємо відновлення вихідних відомостей (автора, назви, місця й часу видання) дефектних примірників або видань, що мають неправдиві вихідні дані [2, с. 9]. Щоб відновити інформацію, працівники в часи відсутності мережі Інтернет, як правило, залучали ресурси власної книгозбірні: бібліографічні покажчики, каталоги, енциклопедії і т. д. Це зумовлювало не тільки високу часову втрату в процесі пошуку, але і призводило до значної кількості помилок, хибних визначень або взагалі існування позбавлених ідентифікації книг та журналів.

Ситуація суттєво змінилася з початком використання мережі Інтернет. Доступ до електронних каталогів (ЕК) і цифрових ресурсів світових бібліотек допомагає якісніше виконувати бібліографічну роботу, а часом дає єдиний спосіб перевірити чи встановити необхідні бібліографічні дані, особливо коли виникає потреба в атрибуції дефектного примірника [4, с. 108].

Дотримуючись думки, що книга без обкладинки подібна до людини без паспорту, ми чітко усвідомлюємо своє завдання – знайти максимально можливі документовані дані для кожного пошкодженого примірника. У ході розв’язання конкретних завдань, які в теоретичній площині виглядали легко здійсненними, виникла ціла низка проблем, подолання кожної з яких вимагало індивідуального і часто творчого підходу.

У бібліотеках України працюють цілі колективи висококваліфікованих кадрів з даної проблематики, які здатні відновити вихідні дані документів за шрифтом, художнім оформленням, текстом, дарчими надписами тощо. У процесі наповнення ЕК, працівники НБ УжНУ також набувають досвіду та вміння атрибуції. Наукове відновлення вихідних даних видань здійснюється ними в основному за допомогою мережі

Інтернет, при перегляді ЕК українських, російських баз даних наукових, публічних, національних бібліотек та іноді – букіністичних сайтів. Це дає змогу співставити, ретельно перевірити дані і зробити, наскільки це можливо, повний бібліографічний опис. Виправлення помилок кваліфікованих спеціалістів “доінтернетного” періоду не суперечить принципам професійної етики. Використання новітніх технологій з часом покаже огріхи і в нашій роботі, якщо вони будуть наявні.

Повністю погоджуємося з думкою Ю. К. Рудакової, що універсальних схем атрибуції немає. Певну методикку щодо відновлення інформації про дефектні примірники бібліограф напруцьовує завдяки досвіду роботи з відповідними виданнями [4, с. 115]. З особистого досвіду можемо запропонувати апробовані нами етапи атрибуції:

- виокремлення видання або тому видання (зшиток, конволют);
- дослідження складових документа (шмуцтитул, колонтитул, заголовки, підзаголовки, передмова, дарчі та власницькі написи та ін.);
- пошук за допомогою електронних ресурсів (ЕК, бази даних, букіністичні сайти тощо);
- вивіряння результатів пошуку.

Звернемося до практичної складової, результат якої – позбавлені обкладинок, аркушів, розчленовані, пошматовані екземпляри мають отримати свою максимально можливу комплектність і, відповідно, друге життя. Щоб правильно відновити вихідні дані того чи іншого дефектного документа, бібліотекар повинен впевнитись, що він має справу з окремим виданням або окремим томом видання. Доволі часто стародруки та рідкісні книги зберігалися в конволютах або зшитках. Тому фахівці, приступаючи до атрибуції, повинні вивчити весь блок документа, паралельно встановивши в загальних рисах формулу пагінації чи фоліації примірника для проведення детальнішої звірки на наступному етапі роботи [4, с. 108]. Здебільшого відновити вихідні дані документа можна безпосередньо за самим джерелом, уважно його дослідивши: за верхніми і нижніми колонтитулами, шмуцтитулами, за дарчими надписами, за інформацією на корінці тощо. Зустрічаються випадки, коли частково бібліографічні відомості містяться у вступній статті документа або на останній сторінці.

Відзначимо випадок, коли два дублетних примірники, через відсутність у одного з них обкладинки і титульного аркуша, мали різних

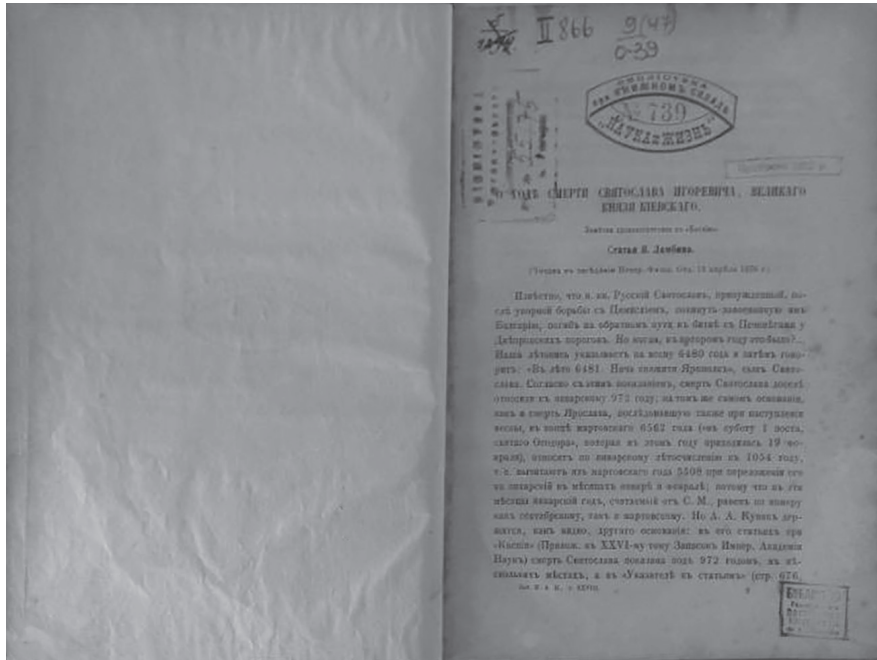

Рис. 1.

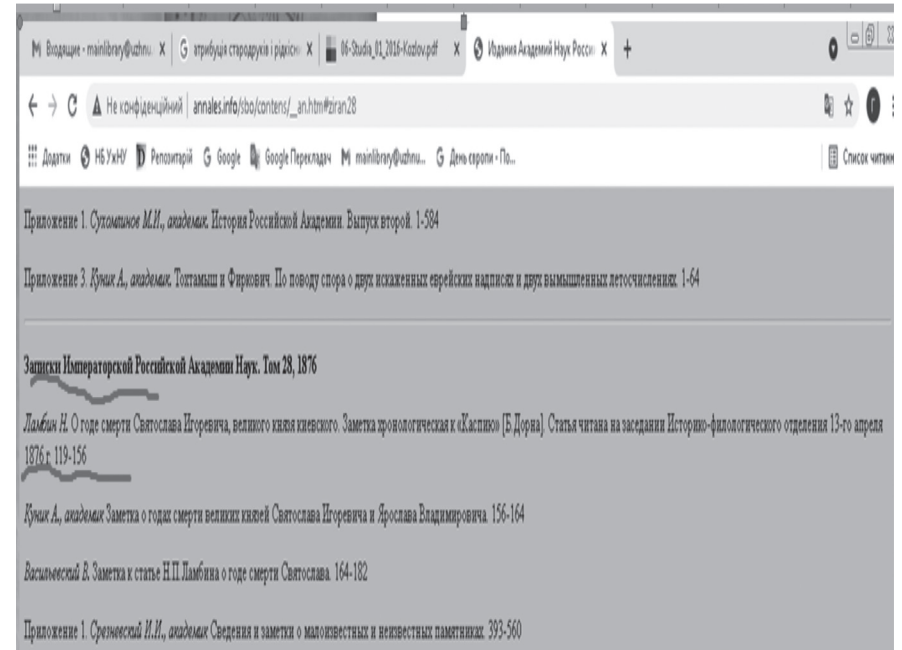

Рис. 2.

авторів і назви, і як наслідок – окреме розташування у фонді. Інформацію про такі документи вдалося відновити, порівнюючи їх. Відновлена інформація у бібліографічному описі подається у квадратних дужках.

Так, у процесі роботи були виявлені два ідентичні документи, у яких – відсутні титульні сторінки і обкладинки (рис. 1): “О годъ смерти Святослава Игоревича, Великаго князя Киевскаго / хронологическіе разысканія Н. Ламбина, А. Куника, В. Васильевского. – [Санктпетербургъ]: [Типографія Императорской Академіи Наукъ], [1876]. – С. 120 – 182 с. Вивчаючи документ, працівники виявили, що це не окреме видання, а частина “Записок Императорской Академии Наук” (Т. 28, 1876 р.). Вихідні дані про документ були відтворені за допомогою записів на нижньому колонтитулі першого аркуша кожного зошита блоку: “Зап. И.А.Н. Т. XXVIII”. Для достовірності інформацію перевірили за допомогою Інтернету. Повнотекстового екземпляра для порівняння ми не знайшли, тому важко з впевненістю стверджувати,

що це саме “Записки...” Т. 28. Також було виявлено запис у ЕК на сайті “Академии Наук России / СССР” (рис. 2) [1]. В результаті атрибування бібліографічний опис документу має такий вигляд: “Записки Императорской Академіи Наукъ. Т. XXVIII. – [Санктпетербургъ]: [Типографія Императорской Академіи Наукъ], [1876]. – С. 120 - 182 с. – Экз. деф.: отсутствуют тит. л., страницы 1–118, 183 –? – На странице 119 присутствует печать “Библиотека при книжном складе “Наука и жизнь”. № 739”.

Подібним шляхом була відновлена інформація і про такий документ: “Смолічев Петро. Археологічні розкопки на терені Дніпрельстану, в с. Кічкасі Запорізької округи у вересні – жовтні 1927” (рис. 3).

Досліджуючи його, ми зрозуміли, що це не окрема праця, а стаття, яка була опублікована у першому томі збірника Дніпропетровського краювого історико-археологічного музею. Дані про документ знайдені у бібліографічному покажчику, присвяченому Смолічеву П. на сайті

“Сіверянський літопис. Всеукраїнський науковий журнал” (рис. 4) [5]. Але і ця інформація нас не переконує, позаяк на першій сторінці даної роботи присутній дарчий надпис (рис. 5) Сумніваємося, що автор міг підписати примірник у середині збірника.

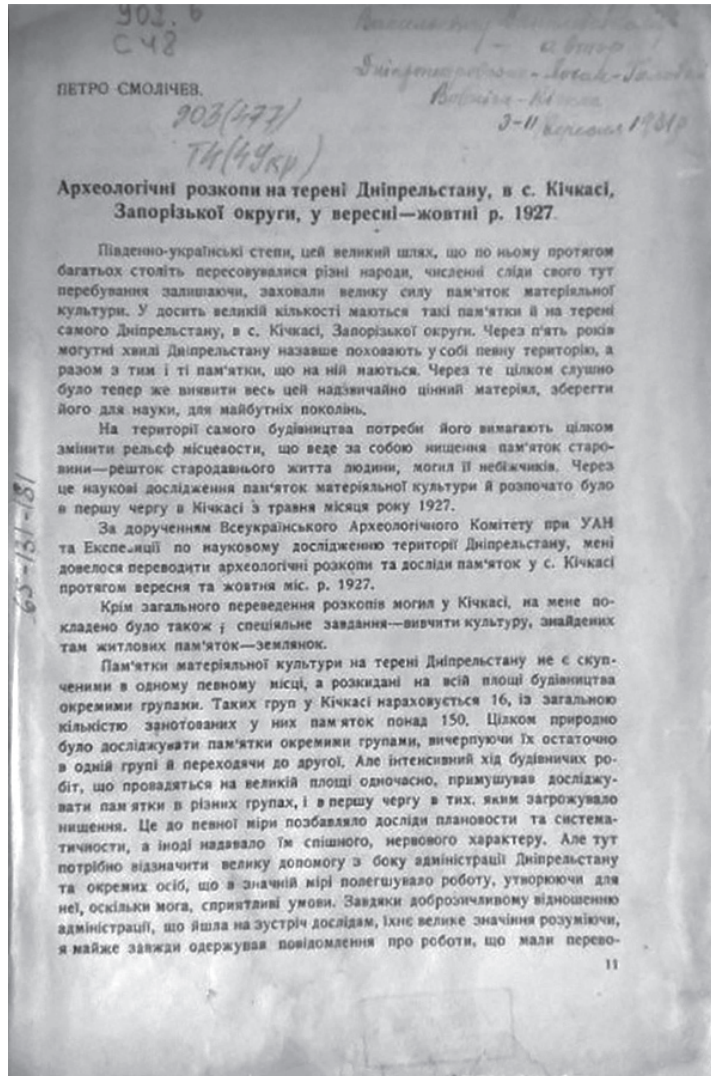

Рис. 3

ПРАЦІ П.І. СМОЛІЧЕВА

1. РЕДКОЕ открытіе //Красное знамя (Чернигов). - 1924.-17февр. Повідомлення про обстеження склепів Воскресенської церкви у Седневі.
2. РОЗКОПКИ сіверянських могил в с. Шестовиці на Чернігівщині влітку 1925 р. //Україна. -1926. - № 1. - С. 178-180.
3. АРХЕОЛОГІЧНІ досліди в околицях містечка Златополя на Черкащині року 1926 //Коротке звітання ВУАК за 1926 рік. - К., 1927. - С154 - 166.
4. "СКАРБ" палеолітичної доби (кремінне начиння, сховане в кістці мамута) з Мезинської палеолітичної стадії //Чернігів і Північне Лівобережжя: Огляди. Розвідки. Матеріали /Під ред. М.С.Грушевського. - К., 1928. - С.36-41.
5. ЧЕРНИГІВ та його околиці за часів великокнязівських //Чернігів і Північне Лівобережжя: Огляди. Розвідки. Матеріали /Під ред. М.С.Грушевського. -К., 1928.-С.118-146.
6. ДО ІСТОРІЇ порцелянового виробництва на Чернігівщині //Ювілейний збірник на пошану академіка М.С. Грушевського.-К., 1928.-Т. 1.-С.92-97.
7. АРХЕОЛОГІЧНІ розкопки на терені Дніпрельстану, в с. Кічкасі Запорізької округи у вересні - жовтні 1927 р. //Збірник [Дніпропетровського красивого історико-археологічного музею]. - Дніпропетровськ, 1929. - Т. 1. -С.161-234.
8. ПОДВІЙНІ поховання Х століття коло Шестовиці на Чернігівщині //Записки

Рис. 4

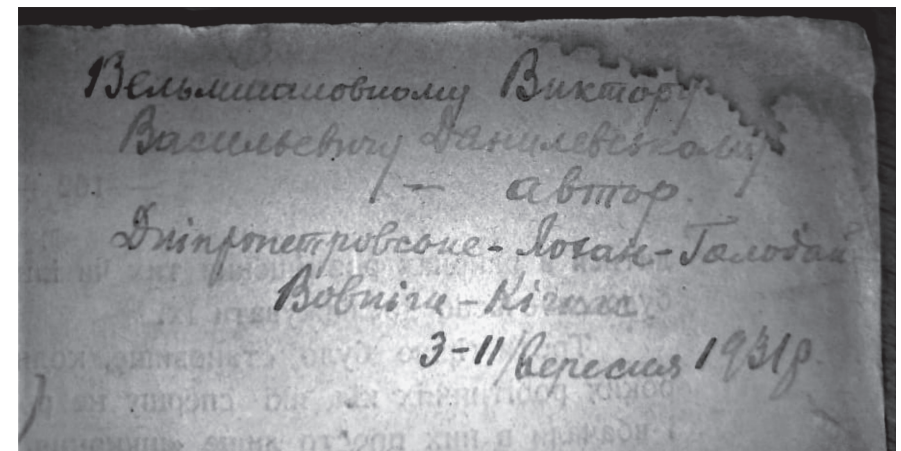

Рис. 5

Ще один приклад атрибуції документа із втраченими достовірними даними. Примірник без титульної сторінки, обкладинки, відсутні початкові сторінки I – X. У верхній частині документа від руки олівцем написані назва документа та її автор – Ключевський (рис. 6). Пошук за автором результатів не приніс. Підтвердити точність назви вдалося за інформацією на XII сторінці. Спроба атрибуції документа за назвою дозволила ідентифікувати автора як “Котляревський Н. А.” (рис. 7). Повний бібліографічний опис тепер виглядає так: “[Котляревський Н. А.]. [Канун освобождения. 1855 – 1861 гг. Из жизни идей и настроений в радикальных кругах того времени]. – [Петроград]: [Тип. М. М. Стасюлевича], [1916]. – [560 с.] – Экз. деф.: отсутствует обложка, тит. л., страницы I – X, 559 – 560”. Дані про документ можна знайти в електронному каталозі на сайті: “Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина” [3].

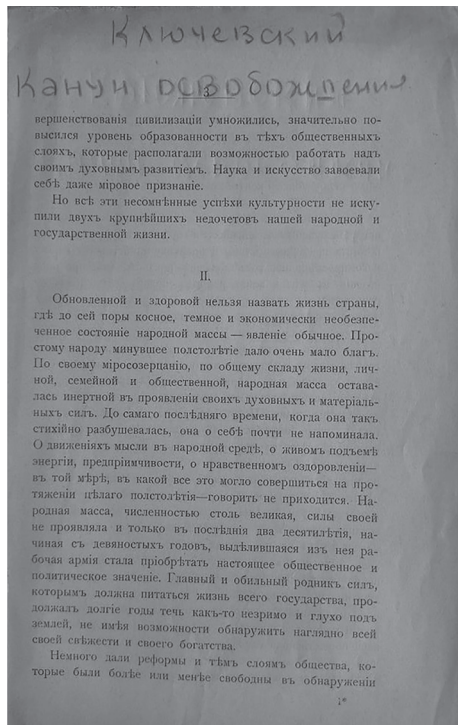

Рис. 6

ПРЕЗИДЕНТСКАЯ БИБЛИОТЕКА ИМЕНИ Б. Н. ЕЛЬЦИНА

УПРАВЛЕНИЕ ДЕЛАМИ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Коллекции Каталог фондов Top-100

Главная Коллекции Президентской библиотеки Крестьянская реформа 1861 года Подготовительный период Влас

КАНУН ОСВОБОЖДЕНИЯ

Автор Котляревский Нестор Александрович, Пыпин Александр Николаевич

Описание **Котляревский, Нестор Александрович (1863-1925).** Канун освобождения : 1855-1861 : из жизни идей и настроений в радикальных кругах того времени / [соч.] Нестора Котляревского. - Петроград : Тип. М. М. Стасюлевича, 1916. - XII, 560 с. : 23. - На доп. тит. л. : Светлой памяти Александра Николаевича Пыпина. - Примеч.: с. 548-556. 1. Народ (коллекция). 2. Крестьянская реформа 1861 года (коллекция). 3. Общественная мысль -- Россия -- 1855 - 1861. **БКБ 63.3(2)522-414.1 ББК 66.1(2)522-19**

Издательство Тип. М. М. Стасюлевича

Источник электронной копии: Омская ГОНБ
Место хранения оригинала: Омская ГОНБ

Рис. 7

Вдалося відновити журнал “Воля Росии” (№ 14 – 15), який потрапив до книгозбірні у пошкодженому стані: був розірваний на дві частини (рис. 8). Оскільки кожна з них надійшла до бібліотеки у різний час, відповідно мали окремі інвентарні номери. Друга частина журналу помилково мала випуск № 11. Ця частина була атрибутована за змістом самого документу та за статтею “Голод и сельскохозяйственный кризис в России” Н. Вороновича.

На дану статтю посилається А. В. Урядов у своїй праці “Голод 1921 года и русская эмиграция в славянских странах” (рис. 9)[6]. У результаті пошуку нами ідентифіковані номери 14 – 15 за 1924 рік. Таким чином, остаточний бібліографічний опис видання такий: “Воля России: журнал политики и культуры. №14 – 15, сентябрь/под ред. В. И. Лебедева, М. Сломнина, В. Сухомлина; издатель Е. Лазарев. – Выходит 2 раза в месяц. – Прага: [Б.и.], 1924. – 112 с.”

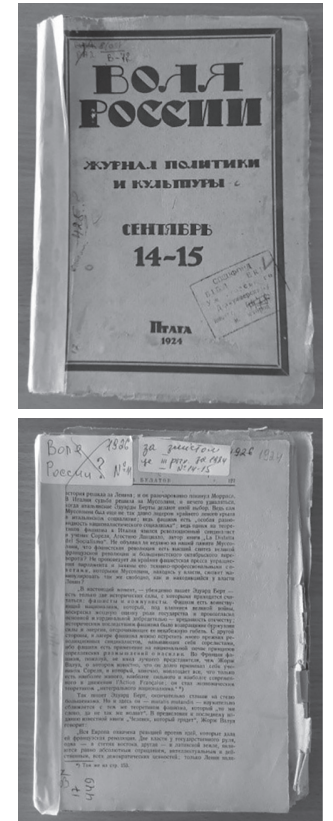

Рис. 8

тельности откладывалось в ожидании московской делегации. Когда же ВКПГ был распущен, завязалась переписка, продолжавшаяся в течение сентября – октября 1921 г., из которой можно проследить эволюцию идеи объединения усилий эмигрантов на поприще помощи голодающему. Пражский комитет предложил провести мероприятия в Праге, аргументируя это финансовыми и политическими соображениями [10. Ф. 5977. Оп. 1. Д. 14. Л. 1]. Однако уже на начальном этапе его подготовки стали возникать противоречия. К концу октября 1921 г. тема съезда постепенно исчезает из переписки комитетов. К ноябрю 1921 г. стало понятно, что попытки созыва съезда тщетны и он уже никогда состоится. Пик активности эмиграции в деле помощи голодающим был пройден, хотя сама помощь не прекращалась, продолжившись до конца 1922 – начала 1923 г.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коллонтай В.Д. Русская и украинская эмиграция в Югославия (1919–1945 гг.). Харьков, 1996.
2. Савицкий И.П. Прага и зарубежная Россия (очерки по истории русской эмиграции (1918–1938)). Прага, 2002.
3. Едельянов И.В. Помощь России – помощь Европе. Прага, 1921.
4. Воронихин Н. Голод и сельскохозяйственный кризис // Воля России. Прага, 1924. № 14–15.
5. Голод. София, 1921.
6. Бюллетень Объединенного Комитета Российской Общества Красного Креста, Всероссийского Земского Союза и Всероссийского Союза Городов в Королевстве Сербов, Хорватов и Словенцев. Белград, 1921. Август.
7. Большевики и крестьянство. Прага, 1921.
8. Линский Д.О. Борьба с голодом // Голод. София, 1921.
9. Керенский А. Издалека. Сб.ст. (1920–1921 гг.). Париж, 1922.
10. Государственный архив Российской Федерации.
11. Новое время. Белград.
12. Огни. Прага.
13. Воля России. Прага.
14. Студенческие годы. Прага.
15. Варшавский голос. Варшава.
16. Голос России. Берлин.

Рис. 9

На завершення розгляду деяких прикладів практичної складової роботи з атрибуції видань XIX – початку XX ст. фонду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету відзначимо, що технічний прогрес зумовлює покращення, безперервність та вдосконалення шляхів ідентифікації окремих дефектних примірників. Перспективи оптимізації процесу пошуку необхідної інформації також вбачаємо в поглибленні співпраці з іншими книгозбірнями України, які вже накопичили у цьому напрямку багаторічний безцінний досвід.

Джерела та література:

1. Издания Академий Наук России / СССР – Библиотека Annales. URL : http://annales.info/sbo/contents/_an.htm#ziran28 (дата звернення: 05.09.2021)
2. Ковальчук Г. З досвіду атрибуції друкованих книжкових пам'яток у національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Наукові праці Націо-*

- нальної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2020. Вип. 60. С. 9 – 30.
3. Президентська бібліотека імені Єльцина Б. М. URL : <https://www.prlib.ru/item/417431> (дата звернення: 04.09.2021).
 4. Рудакова Ю. К. Методика атрибуції дефектних видань, надрукованих латинським шрифтом. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2017. Вип. 21. С. 107 – 117. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002620> (дата звернення 31.08.2021).
 5. Смолічев Петро Іванович : біобібліогр. покажч. / уклад. : В. Г. Мудрицька, О. Є. Черненко. Чернівці, 2006. 14 с. – (“Історики та краєзнавці Чернігівщини” ; Вип. 9.) URL : <http://www.siver-litopis.cn.ua/pok21.htm> (Дата звернення: 05.09.2021).
 6. Урядова А. В. Голод 1921 года и русская эмиграция в славянских странах. URL : <http://inslav.ru/sites/default/files/slav-2009-1.pdf> (дата звернення: 06.09.2021).

FROM THE EXPERIENCE OF ATTRIBUTION OF DEFECTIVE COPIES OF THE FUND “BOOK OF THE XIX – XX CENTURIES” FUND OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF Uzhgorod NATIONAL UNIVERSITY

Olena Prokhnenko,

ORCID: 0000-0002-2349-4387

Head of the Department of the Scientific Library
Scientific Library of Uzhgorod National University

Myroslava Yatskiv,

ORCID: 0000-0001-9224-494X

Scientific Library of Uzhgorod National University
Librarian of the 1st category

The publication examines the process and results of attribution of individual editions of the 19th – early 20th centuries from the funds of the Scientific Library of Uzhgorod National University.

Key words: *Scientific Library of Uzhgorod National University, attribution, bibliographic description, defective copies.*

Крістіна САБО,
завідувачка відділу літератури
іноземними мовами
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

УГОРСЬКІ РІДКІСНІ ВИДАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ У ФОНДАХ ВІДДІЛУ ЛІТЕРАТУРИ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ. ВЗАЄМОДІЯ БІБЛОТЕК ТА ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

УДК 002.2 (439) “18/19” : 027.7 (477.87 - 25)

У статті описані угорські видання другої половини XIX – початку XX століття, які знаходяться в фондах відділу літератури іноземними мовами Наукової бібліотеки УжНУ. Проаналізовано зміст книг, час та місце видання, охарактеризовано їх художнє оформлення, дано опис електронних версій і адреси веб-сайтів.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, рідкісна книга, гунгаристика, енциклопедичні словники, історія Угорщини, етнографія, електронний каталог, електронна версія книг.

Відділ літератури іноземними мовами – один із найцікавіших з історичної та дослідницької точки зору підрозділів Наукової бібліотеки УжНУ. У 2016 році у відділі розпочато створення електронного каталогу, який на сьогодні складає понад 42 000 примірників документів.

Електронний каталог (далі – ЕК) відіграє важливу роль в пошуковій та дослідницькій роботі вчених. Переглядаючи бібліографічний опис в ЕК, можна дізнатися про унікальність тієї чи іншої книги, отримати, наприклад, інформацію про те, що видання великого формату з ілюстраціями або гравюрами захищені листом-калькою; що книга є

шедевром книговидавничої справи того чи іншого історичного періоду; що на титульній сторінці є екслібрис колишнього власника, дарчий напис або печатка давно вже не існуючої організації; можна за посиланням на вебсайт отримати електронну версію документа.

Сучасні технології та використання електронних версій документів мають як недоліки, так і переваги.

До недоліків можна віднести: відсутність мережі Інтернет, тимчасову відсутність живлення електронних носіїв або відсутність підтримки технічними засобами тієї чи іншої версії електронних документів, адже текст може зберігатися у вигляді файлів Word, HTML, RTF, PDF, PRC, DjVu, XML, JPEG, TIFF та інших форматів.

Проте електронні версії книг мають і свої переваги, наприклад, забезпечується збереження документа. В той час як паперові книги від постійного користування зношуються, втрачають свій гарний зовнішній вигляд, в електронному варіанті матеріали можуть переглядати безліч читачів необмежену кількість разів, але документи залишаються неушкодженими і надовго зберігаються в задовільному стані.

Важливим позитивним фактором є кваліфікована організація даних і зручна навігація сайтом, оскільки більшість сайтів має продуману систему навігації, тобто за посиланнями або ключовими словами в пошуку можна швидко перейти на будь-яку потрібну сторінку.

Найголовніший плюс у пошуках електронних документів полягає в тому, що доступ до інформації не залежить від часових та просторових рамок, адже його можна отримати у будь-який час доби з будь-якої точки світу.

Найбільш вагому та найціннішу частину фонду відділу літератури іноземними мовами складають книги та періодичні видання другої половини XIX – початку XX століття, присвячені темам історії, етнографії, фольклору, розвитку літературного процесу, культури і мистецтва європейських країн.

Важливим компонентом цього унікального фонду є видання з гунгаристики. Це книги й журнали з історії Угорської держави і угорського народу, етнографія і художня література угорською мовою. Особливо цінні багатотомні угорські енциклопедичні словники, історичні праці і генеалогічні хроніки. Серед них зупинимо свою увагу на таких виданнях:

“**A Pallas Nagy Lexikona**” (“Велика Енциклопедія Палласа”) – перша універсальна угорськомовна енциклопедія, яка була надрукована в період з 1893 до 1900 року у Будапештському видавництві “Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.”. 18 томів енциклопедії містять понад 150 тисяч статей, серед яких майже сім тисяч латинських, три з половиною тисячі грецьких, дві з половиною тисячі французьких, тисяча англійських, німецьких і італійських термінів, шість з половиною тисяч назв рослин і майже така ж кількість назв тварин. “Велика Енциклопедія Палласа” в шкіряній палітурці із золотим тисненням і кольоровими ілюстраціями вважається одним із кращих досягнень угорського друкарства та є безпрецедентно багатим сховищем усіх наукових досягнень зламу століть. У ній зібрана вся існуюча на той момент інформація з історії та географії, економіки і права, науки і техніки, історії церковного життя і держави. Її авторами були відомі угорські вчені, більшість з яких – члени Угорської Академії Наук.

У 1998 році компанія Arcanum Adatbázis Kft. повністю оцифрувала і опублікувала енциклопедію на компакт-диску. Пізніше це видання було придбано для текстового архіву вебпростору Угорської Електронної Бібліотеки (Magyar Elektronikus Könyvtár) [1], з можливістю попереднього перегляду, завантаження та зручною системою навігації, але на жаль, без ілюстрацій, у той час як CD-видання оцифрованої версії Arcanum містить всі оригінальні зображення.

Сучаснішим аналогом “Великої Енциклопедії Палласа” є “**Révai Nagy Lexikona**” (“Великий Лексикон Реваї”) – енциклопедичний словник угорською мовою, що містить інформацію про наукові знання і досягнення. Він опублікований видавництвом у товаристві “Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság” між 1911 і 1935 роками.

“**Gutenberg Nagy Lexikon**” (“Велика енциклопедія Гутенберга”) з підзаголовком “Minden ismeretek tára” (“Сховище всіх знань”). Це десятитомна угорськомовна енциклопедія, що охоплює різні сфери культурного життя Угорщини між двома світовими війнами та опублікована в епоху Хорті. Свою назву вона отримала на честь винахідника європейського друкарства Йоганна Гутенберга.

Перші 9 томів були випущені в 1931 році, а десятий – в 1932 році в Будапештському видавництві “Stephaneum Nyomda Rt.”, однак на літері “F” робота над її створенням призупинилася, і в подальшому

енциклопедія так і не була завершена. Проте, обсяг опублікованого матеріалу становить майже 3300 друкованих сторінок, через що незважаючи на незавершеність, Енциклопедія Гутенберга вважається одним із найбільших видань тієї епохи. Кожен том видання відрізняється вишуканим оформленням – червона суцільно шкіряна палітурка з рослинним орнаментом й позолоченим написом “Gutenberg Nagy Lexikon” – містить велику кількість кольорових і чорно-білих ілюстрацій, таблиць і додатків.

На сьогодні Енциклопедія Гутенберга, на превеликий жаль, не має ні факсимільне видання, ні електронну версію.

“**Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal**” (“Родини Угорщини з фамільними гербами і генеалогічними таблицями”) – це масштабна угорська генеалогічна праця XIX століття, автором якої є історик І. Надь (Nagy Iván). Вона опублікована в Пешті між 1857 і 1868 роками у видавництві “Ráth Mór” в 12-ти томах загальним обсягом близько 4400 сторінок. Описує найвідоміші родини Угорщини того часу з великою кількістю прикладених генеалогічних таблиць і родинних гербів. Завдяки скрупульозному дослідженню автора ця праця, вкрай деталізована і змістовна, вважається нині унікальною у своєму роді.

В електронному вигляді видання можна знайти в Magyar Elektronikus Könyvtár [2] у форматі PDF, або в Arcanum Kft. [3] та в Google Books [4] з навігацією по сайту.

“**Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben**” (“Австро-Угорська монархія в словах і зображеннях”) – масштабне історико-географічне і етнографічне видання кінця XIX століття угорською мовою про часи Австро-Угорської монархії. 21-томне видання з багатим оформленням та обсягом близько 13 000 сторінок побачило світ у період між 1886 та 1901 роками в Угорській Королівській Державній друкарні. Ідея його створення належить синові імператора Франца Йосифа, через що на титульній сторінці першого тому написано “З ініціативи та за сприяння Його Імператорської і Королівської Високості кронпринца ерцгерцога Рудольфа”. Головним редактором спадкоємець престолу призначив відомого угорського письменника, мемуариста, редактора, видавця, громадського і політичного діяча Мора Йокаї (Jókai Mór).

Існує також німецька версія цього видання “Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild”, головним редактором якої був придворний радник Йозеф Вайлен (Joseph von Weilen).

У 2005 році випущено факсимільне видання I та II томів; в 2012 році видавництво “Méry Ratio Kiadó” надрукувало повне репринтне видання, а електронний варіант можна знайти на вебсайті Arcanum Kft. [5].

“Magyarország vármegyéi és városai” (“Комітати та міста Угорщини”) з підзаголовком “Magyarország monográfiája” (“Монографія Угорщини”) – це велика 25-томна історико-географічна енциклопедія початку XX століття угорською мовою, за редакцією Шаму Боровскі (Borovszky Samu). Вона була видана з ініціативи Національного монографічного товариства між 1896–1914 роками та містить опис усіх регіонів Угорського королівства того часу і неймовірно багатий матеріал з історії, географії, культури, етнографії, економіки, військових досягнень і характеристику природних умов. Чудове оформлення кожного тому дуже схоже на багатий дизайн “Pallas Nagy Lexikona”, оскільки обидва видання були виготовлені в палітурній майстерні “Gottermayer Nándor” приблизно в один і той же час.

Репринтні видання були підготовлені – у 1990 році компанією “Dovin Művészeti Kft.”, у 2010-х роках – Книжковим видавничим домом “Históriaantik Könyvesház” та видавництвом “Pytheas Könyvkiadó”.

В електронному варіанті є на вебсайтах Magyar Elektronikus Könyvtár (зміст з посиланнями на сторінки HTML) [6] або в Arcanum Kft. з навігацією по сайту [7].

“A magyar nemzet története” (“Історія угорської нації”) широко відома як “Millenniumi történelem” (“Історія тисячоліття”) являє собою 10-томну історичну працю під редакцією історика Шандора Сіладі (Szilágyi Sándor), опубліковану в Будапешті між 1894 і 1898 роками у видавництві “Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt.” Серед фундаментальних видань “Egyetemes irodalomtörténet” (“Загальна історія літератури”), “A magyar irodalom története” (“Історія угорської літератури”), “Nagy képes világtörténet” (“Велика ілюстрована історія світу”) та “A zsidók egyetemes története” (“Загальна історія євреїв”) “Історія угорської нації” є одним із найбільш масштабних і узагальнюючих науково-просвітницьких робіт, опублікованих в період Австро-Угорської

монархії. Випуск цієї історичної праці мав бути приурочений до святкування тисячоліття угорської нації, через що автори змушені були працювати в прискореному темпі, аби закінчити до наміченого терміну. Незважаючи на поспіх, реалізація ідеї була успішною, і, в чималій мірі, це була заслуга редактора Шандора Сіладі (Szilágyi Sándor). Кожен том видання оформлений в суцільну шкіряну палітурку із золотим тисненням, містить чудові ілюстрації, гравюри та літографії і описує певний історичний період становлення угорської нації.

Електронну версію видання можна знайти на веб-сайті Magyar Elektronikus Könyvtár [8].

“Magyarország nagyasszonyai” (“Великі жінки Угорщини”) – книга, за авторством Емеда Форкоша (Farkas Emőd), ілюстрована гравюрами Мігалья Немеша (Nemes Mihaly), була випущена в 1911 році Будапештським видавництвом “Wodianer F. és Fiai”. Вона присвячена відомим угорським жінкам, які стали втіленням жіночого ідеалу, материнської самопожертви та християнської праведності і вірності. У тритомному виданні, що охоплює десять століть, перед читачем відкривається життя 14-ти відомих угорських жінок, які були зразком моралі і заслужили, щоб історії їх життя були висічені в мармурі. Особливості оформлення видання – це полотняна палітурка книг з золотим тисненням і пурпурним з позолотою кольоровим зображенням у вигляді герба. Перша сторінка кожного розділу прикрашена орнаментом і гравюрою. Електронна версія видання – відсутня.

“A zsidók egyetemes története” (“Загальна історія євреїв”) – шести-томна історична праця угорською мовою, опублікована між 1906 і 1908 роками. Фактично, це перероблене видання Генріха Гратца (Heinrich Graetz) “Geschichte der Juden” під редакцією Мікшо Саболчі (Szabolcsi Miksa). Шість томів представляють історію іудаїзму в хронологічному порядку від найдавніших часів до 1600-х років. Характерною особливістю цієї праці є прагнення зобразити єврейство в сприятливому кольорі, що іноді йде на шкоду об’єктивності. Проте, робота вирізняється великими знаннями в галузі історії, релігії та культури іудаїзму. Існує ще одна робота з аналогічною назвою – невеликий двотомний виклад історії іудаїзму, автор якої Армін Кечкеметі (Kecskeméti Ármin), яка була надрукована у 1927 році Ізраїльським Угорським літературним товариством (Izraelita Magyar Irodalmi Társulat).

Електронна версія доступна в форматі PDF на інформаційному порталі Unitas [9].

Не менш цікавим та значущим джерелом інформації є періодичні видання другої половини XIX століття, серед яких хотілося б відзначити:

Історичний журнал “**Századok**” (“Століття”), який випускається з 1867 року і до тепер. Це широко відоме в наукових колах періодичне видання Угорського Історичного Товариства (Magyar Történelmi Társulat), що займається дослідженням національної історії в міжнародному контексті. В журналі публікуються наукові роботи, історичні дані і фотографії угорських та зарубіжних авторів з історії, географії, етнографії Угорщини, матеріали про історичні взаємовпливи в рамках певного відрізка часу. У відділі іноземної літератури зібрано повний комплект цього видання і щороку фонди поповнюються його новими випусками.

У 2007 році весь матеріал був випущений на DVD-дисках, а електронна версія доступна при реєстрації на вебсайті журналу “**Századok**” [10].

Науковий журнал “**Ethnographia**” (“Етнографія”), який видається Угорським етнографічним товариством (Magyar Néprajzi Társaság), безперервно виходить з 1890 року і публікує дослідження і огляди з угорської і загальної етнографії, етнології, антропології та інших суміжних дисциплін. Статті журналу відрізняються безумовною об’єктивністю, а з літературної точки зору, не дивлячись на професіоналізм авторів, мова публікацій прагне до простоти форми і легкому, зрозумілому викладу. Завдяки гармонійному і доступному співвідношенню мови зі змістом, автори видання прагнуть охопити ширшу аудиторію для поширення і популяризації угорської етнографії.

Електронна версія доступна при реєстрації на вебсайті Угорського етнографічного товариства [11].

Отже, на завершення статті, важливо ще раз підкреслити, що завдяки програмі “УФД/Бібліотека” кожен читач/користувач може легко знайти саме те, що його цікавить в галузі гунгаристики із фондів відділу літератури іноземними мовами Наукової бібліотеки УжНУ.

Джерела:

1. URL: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/index.html>
2. URL: <https://mek.oszk.hu/09300/09379/#>
3. URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/>
4. URL: https://books.google.hu/books?id=NvkUAAAAYAAJ&dq=Magyarorsz%C3%A1g+csal%C3%A1dai&hl=hu&source=gbs_navlinks_s
5. URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/OMMonarchia-az-osztrak-magyar-monarchia-irasban-es-kepben-1/>
6. URL: <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/>
7. URL: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Borovszky/>
8. URL: <http://mek.oszk.hu/00800/00893/html/>
9. URL: https://web.archive.org/web/20160304232550/http://www.unitas.hu/sites/default/files/a_zsidok_egyetemes_tortenete_1._kotet.pdf
10. URL: <https://szazadok.hu/archivum/>
11. URL: <http://neprajzihirek.hu/old/?q=digitalizalt>

HUNGARIAN BOOKS OF THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURY IN THE FOREIGN LITERATURE DEPARTMENT OF THE SCIENTIFIC LIBRARY. INTERACTION OF LIBRARIES AND THE DIGITAL AGE

Sabo Kristina

Head of the Department of Foreign Literature
of the Scientific Library
Uzhhorod National University

The article describes books published in Hungary in the late 19th – early 20th century, which can be found in the Foreign Literature Department collection of the Scientific Library of the Uzhhorod National University with special emphasize given to the book content, place of publication and availability on the Internet.

Key words: *Uzhhorod National University, Scientific Library, rare book, encyclopedic dictionaries, history of Hungary, ethnography, electronic catalog, electronic version of books.*

Ірина СОКОЛОВА,
ORCID 0000-0003-4409-5630

молодша наукова співробітниця,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ВЕБСАЙТИ БІБЛІОТЕК ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 004.738.5

У статті проаналізовано загальні характеристики вебсайтів бібліотек та інформаційних установ у контексті електронної професійної комунікації бібліотечної спільноти, розглянуто ресурси вітчизняного сегменту інтернет-середовища, які використовують у своїй професійній діяльності бібліотечні фахівці.

***Ключові слова:** вебсайт бібліотеки, портал бібліотеки, професійна комунікація, електронна професійна комунікація.*

З розвитком інформаційних технологій сформувався новий комунікативний простір, у якому відбувається створення і зберігання інформаційних ресурсів, розвиток вебсервісів, поширення та обмін інформацією. Змінюється інструментарій системи комунікацій, яка визначається дослідниками як електронна, що обумовлює інтерес до вивчення її основних складових. Електронна комунікація реалізується за допомогою мережі Інтернет і надає учасникам процесу велику кількість інформаційних ресурсів та електронних засобів, що забезпечують нарощування обсягів і мобільність передачі організованої і структурованої інформації.

У сучасних умовах усе більшого поширення набуває електронна комунікація бібліотечних фахівців, яка передбачає використання елект-

ронних каналів зв'язку: комп'ютерної техніки, пристроїв для мобільного зв'язку. З початку застосування нових інформаційних технологій стало значно більше засобів фахової комунікації у бібліотечній діяльності, а саме: електронні версії фахових періодичних, продовжуваних, книжкових видань; сайти бібліотечних об'єднань, бібліотек та інформаційних установ; повнотекстові і бібліографічні БД матеріалів бібліотечної тематики; електронне фахове листування; відеоконференції, що проходять у режимі онлайн і відеозаписи; сторінки бібліотек у соцмережах, форуми тощо. Використання електронної професійної комунікації набуло особливої актуальності зі введенням обмежувальних протиепідемічних заходів навесні 2020 р., а також тимчасового переведення бібліотек на дистанційну форму роботи.

Таке різноманіття засобів професійної комунікації передусім визначається загальними характеристиками Інтернету, який можна представити як загальнодоступне сховище інформації і архів даних; глобальний комунікаційний канал, який забезпечує передачу інформації у вигляді текстів, відео- і аудіоповідомлень; допоміжний засіб соціалізації і самореалізації особистості та соціальної групи шляхом спілкування.

На сьогодні вже стали буденністю і зайняли свою нішу у професійній комунікації такі елементи бібліотечного середовища, як вебсайти бібліотек та інформаційних установ. Вебсайти і портали бібліотечно-інформаційної сфери, виходячи із особливостей інтернет-середовища, є:

- електронним ресурсом, який забезпечує створення, підтримання, наповнення і збереження репозитаріїв повнотекстових фахових матеріалів у електронній формі, електронних бібліографічних баз даних;
- каналом комунікації, через який відкривається доступ до необхідних електронних матеріалів, здійснюється інформування про найважливіші події у житті бібліотечної спільноти;
- платформою для забезпечення міжособистісної і групової фахової комунікації, а також взаємодії наукового та професійного бібліотечно-співтовариства, встановлення контактів тощо.

На сьогодні створено велику кількість сайтів бібліотечно-інформаційної сфери, триває розробка, редагування і наповнення вебсайтів бібліотек різних видів, бібліотечних асоціацій і професійних бібліотечних об'єднань, видавництв, книготоргівельних організацій, які

містять багато корисної фахової інформації. На вебсайтах бібліотечно-інформаційних установ можна отримати доступ до електронних версій фахових періодичних, продовжуваних, книжкових видань; БД бібліографічної і повнотекстової інформації бібліотекознавчої тематики, ознайомитись із фаховими новинами, дізнатися про проведення конференцій та інших заходів, налагодити професійні контакти, знайти лінки до корисних Інтернет-ресурсів тощо.

Розглянемо деякі ресурси вітчизняного сегменту інтернет-середовища, які використовують у своїй професійній діяльності бібліотечні фахівці.

Надзвичайно інформативним є сайт Державної наукової установи “Книжкова палата України імені Івана Федорова” (http://www.ukrbook.net/osnov_polozh.html), яка виконує функції національного центру державної бібліографії, статистичного обліку і міжнародної нумерації видавничої продукції, центру стандартизації і наукових досліджень у сфері книжкової справи. Книжкова палата України є національним фондосховищем обов’язкових екземплярів усіх видів друкованих видань всіма мовами, випущених в Україні. Ця організація здійснює державну реєстрацію усіх типів і видів вітчизняних видань, забезпечує організацію книгообміну. Книжкова палата виконує функції національного агентства ISBN, ISMN, ISSN і присвоює міжнародні стандартні номери книжкових, музичних і серіальних видань вітчизняній видавничій продукції. Найбільший інтерес для бібліотечних фахівців становлять: рубрика сайту “Національна бібліографія”, де публікуються державні бібліографічні покажчики (“Літопис книг”, “Літопис журнальних статей”, “Літопис газетних статей”, “Літопис авторефератів дисертацій”, “Літопис нот” та ін.), а також рубрика “Універсальна десяткова класифікація”. Узагальнені відомості про випуск видавничої продукції (у т. ч. статистичні) публікуються в щорічнику “Друк України”. Книжкова палата України видає науково-практичний журнал “Вісник Книжкової палати”, в якому регулярно публікуються статті з актуальних питань бібліотечної справи, бібліографії, статистики друку тощо.

Бібліотекарі часто звертаються до сайту Української бібліотечної асоціації (УБА; <https://ula.org.ua/news>), яка займається інформуванням про події у бібліотечно-інформаційній сфері, здійснює освітню

діяльність, організовує проведення конференцій, семінарів і тренінгів для бібліотечних фахівців і представників інформаційної сфери, займається видавничою діяльністю. На початку 2020 р. членами УБА було 4 140 осіб, крім того офіційними партнерами виступали 79 організацій і установ: бібліотеки, видавництва, книготорговельні, громадські та благодійні організації. Щорічно в УБА проводиться конференція, з матеріалами якої у форматі PDF можна ознайомитися у розділі “Публікації” цього сайту. УБА готує електронний бюлетень “Бібліотека”, який виходить щоквартально і містить інформацію про життя УБА і регіональних відділень УБА. Крім того, у розділі “Професійні ресурси” бібліотекар може знайти корисні лінки: до сайту ІФЛА, сайтів бібліотечних асоціацій інших країн, сайтів провідних українських бібліотек.

Нещодавно створено сайт Національного репозитарію академічних текстів (НРАТ; <https://nrat.ukrintei.ua>), метою формування якого визначено збирання, збереження й структурування доробку українських науковців, освітян та студентства, забезпечення максимальної доступності наукової інформації, сприяння академічній доброчесності, створення необхідної бази даних для автоматизації процесу виявлення академічного плагіату. У серпні 2021 р. в репозитарії НРАТ були представлені метадані 161,6 тис. звітів про наукові дослідження (з них – у повнотекстовому доступі 106,8 тис. одиниць зберігання), а також метадані 160,9 тис. дисертацій на здобуття наукового ступеня (з них – у повнотекстовому доступі 106,5 тис. дисертацій у комплекті з авторефератами). У рубриці “Академічна доброчесність” цього порталу наведено інструктивні і методичні матеріали, практичні поради, рекомендовані інструменти перевірки на плагіат. У рубриці “Корисні ресурси” є лінки до репозитаріїв закладів вищої освіти України, репозитаріїв вітчизняних наукових установ, сайтів державних і наукових установ.

На вебсайтах провідних бібліотек виділено спеціальну рубрику для бібліотечних фахівців, де можна ознайомитися із переліком діючих нормативно-правових документів, що регламентують роботу бібліотечно-інформаційної сфери, скористатися сервісом віртуальної інформаційно-довідкової служби, знайти корисні лінки, інформацію про навчання і підвищення кваліфікації за фахом тощо.

На вебпорталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського виділено рубрику “Бібліотекарям” (<http://www.nbu.gov.ua>), яка містить інформацію про бібліотекознавчі ресурси, електронну наукову методичну службу, професійне навчання. У рубриці сайту “Новини” регулярно розміщується інформація про події життя бібліотеки, проведення наукових конференцій та інших заходів. НБУВ здійснює методичне забезпечення роботи бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України, чисельність яких на початок 2020 р. становила 95. Електронні версії фахових періодичних і продовжуваних видань бібліотекознавчої тематики розміщені у репозитарії “Наукова періодика України”, який функціонує на умовах Відкритого Доступу (<http://www.nbu.gov.ua/portal>). Коло бібліотекознавчої періодики і продовжуваних видань України наразі представлено 20-ма виданнями. На вебпорталі НБУВ та сайті “Центр дослідження соціальних комунікацій” (www.nbuvar.gov.ua) повнотекстово представлені наукові праці, матеріали конференцій, монографії, науково-методичні посібники, підготовлені співробітниками і видані у бібліотеці.

На сайті Національної бібліотеки України імені Я. Мудрого (<https://nlu.org.ua>) виділено рубрику “Бібліотечному фахівцю”, яка містить багато корисної інформації: статистичну аналітику, рекомендації методистів, бібліографічну інформацію, електронний архів і інформацію про періодичне видання “Бібліотечна планета”. Бібліотека здійснює методичне забезпечення мережі, яка об’єднує близько 15,3 тис. вітчизняних публічних бібліотек. На сайті бібліотеки репрезентовано дуже корисний електронний ресурс довідкового характеру “Українська бібліотечна енциклопедія”.

На сайті Державної науково-технічної бібліотеки України (<https://dntb.gov.ua>) у рубриці “Заходи з підвищення кваліфікації працівників НТБ” подається інформація про семінари, які проводить бібліотека на регулярній основі.

Через вебсайти провідних бібліотек, Книжкової палати України здійснюється інформування про чинні стандарти, законодавчі акти та інші нормативні документи, які забезпечують роботу бібліотечно-інформаційної сфери. Сайти надають актуальну інформацію, відстежуючи зміни у її нормативному забезпеченні. У рубриці “Бібліотекарям” вебпорталу НБУВ представлено перелік “Стандарти з бібліотечної

справи і суміжних галузей” (<http://www.nbu.gov.ua/node/5582>), який постійно оновлюється з метою оперативного інформування про чинні профільні НД.

Отже, використання електронних каналів передачі інформації розширює можливості у спілкуванні і обміні фаховою інформацією. Зазначимо, що при створенні на сайтах бібліотек рубрик і електронного контенту для бібліотечних фахівців необхідно ретельно продумувати структуру, змістовне навантаження кожної підрубрики, здійснювати постійне оновлення матеріалів з метою відображення актуальної інформації. Необхідно розвивати і використовувати такі електронні засоби фахової комунікації як вебсайти і портали бібліотечно-інформаційних установ, оскільки це є необхідною умовою розвитку якісного бібліотечно-інформаційного середовища.

SITES OF LIBRARIES AND INFORMATION INSTITUTIONS IN PROFESSIONAL COMMUNICATION LIBRARY ACTIVITIES

Irina Sokolova

ORCID: 0000-0003-4409-5630,

Junior Research Associate

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

The article analyzes the websites of libraries and information institutions in the context of electronic professional communication of the library community, considers the resources of the national segment of the Internet environment, which are used by library specialists in their professional activities.

Key words: *library website, library portal, professional communication, electronic professional communication.*

Марія ЧОРНІЙ,
ORCID:0000-0003-1557-3330
завідувачка сектора
краєзнавчої літератури
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ВАЖІЛІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РІДКІСНИХ КРАЄЗНАВЧИХ ВИДАНЬ З ФОНДУ НБ УЖНУ

УДК 007:025.171-048.67:027.7(477.87-25)

У статті розкривається важлива роль соціальних мереж в популяризації рідкісних краєзнавчих видань відділу “Карпатики”, які побачили світ у ХІХ – ХХ столітті, з метою глибшого дослідження історії Закарпаття.

Ключові слова: соціальні мережі, краєзнавчий відділ Наукової бібліотеки УжНУ, рідкісні краєзнавчі фонди, історія Закарпаття ХІХ – ХХ ст.

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій ставить перед науковими бібліотеками завдання вибору нових напрямків діяльності й розширення форм популяризації книжкових видань. Безперечно, провідну роль у цьому процесі відіграє світова мережа Інтернет, що викликала революційні зміни в царині створення й обміну інформацією.

В умовах сучасного безупинного розвитку інформаційних технологій, постійного розширення можливостей важливо вибрати найбільш вигідну платформу для інформації, пропагування і розкриття книжкових фондів.

Однією з таких платформ є Facebook – найбільша соціальна мережа в світі: близько 2,5 млрд. активних користувачів та один з найпопуляр-

ніших інтернет-сервісів України (станом на початок 2019 р. – 13 млн. користувачів) [1, с. 469].

В умовах глобалізації інформаційних процесів суспільство по-іншому стало відноситися до збереження національної духовної спадщини. Майбутнє народжується не тільки з сьогодення, а і з минулого, адже наша свідомість і наше ставлення до цього – це результат досвіду мільйонів людей, що жили до нас.

Закарпаття – своєрідний історико-етнографічний регіон України, здавна заселений українцями (русинами), частково угорцями, румунами, німцями, словаками. Упродовж віків закарпатські українці були відокремлені від українських земель державними кордонами, край під різними назвами (Угорська Русь, Підкарпатська Русь, Закарпатська Україна) у різні історичні періоди входив до складу Угорщини, Австрії, Австро-Угорщини, Чехословаччини та інших державно-політичних утворень.

Понад вісім століть народна культура українців Закарпаття розвивалася в умовах чужих державно-політичних, правових, ідейно-культурних, релігійних та етнічних впливів, що не могло не позначитися на складанні її регіональної самобутності, в якій помітну роль відіграло геополітичне розташування краю на перехресті двох великих світових цивілізацій – східної і західної.

У збереженні і розвитку традиційної культури, вихованні любові до рідної землі, поширенні етнографічних знань та етнографічному вивченні українців Закарпаття помітну роль відіграли рідкісні видання, які з другої половини 60-х років ХІХ ст. почали виходити на своїй етнічній території та на зрозумілій для народу мові [2, с.1].

За визначенням науковців рідкісне видання – це “видання, що збереглося у відносно малій кількості примірників і має певну цінність: наукову, літературну, історичну, естетичну, друкарську, краєзнавчу, бібліографічну” [3, с. 286].

Рідкісні книжкові видання ХІХ – ХХ ст. – невід’ємна частина культурного надбання українського народу. Зберегти їх, розкрити вміщену в них інформацію, зробити доступним користувачам документальний спадок минулого – обов’язок книгозбірень, які володіють такими фондами.

Наукова бібліотека і зокрема краєзнавчий відділ “Карпатика” розгорнула свою просвітницьку роботу у новому форматі – широкому донесенні, розкритті і ознайомленні через соціальні мережі, зокрема Facebook, платформу ZOOM і засоби масової інформації – газети і телебачення.

Переваги віртуального представлення книжкових видань:

- 1) розширює аудиторію переглядів (залучення користувачів незалежно від місця його перебування);
- 2) стирає часові межі доступу до матеріалів (користувач має можливість перегляду в будь-який час доби);
- 3) дає можливість копіювання та зберігання інформації.

Протягом минулого року, року карантинних обмежень, завдяки сторінці у соціальній мережі Facebook краєзнавчий відділ мав змогу знайомити віддалених і близьких користувачів з різноманітними книжковими вітринними і віртуальними виставками, експозиціями документів, рідкісними виданнями, які зберігаються у відділі.

Прикладом такої популяризації слугувала вітринна експозиція “Зіллюся із серцем народу”, присвячена 140-річчю від дня народження Марійки Підгірянки (Домбровської-Ленерт), поетеси, вчительки, яка тривалий час вчителювала у селах Закарпаття, тоді ще Підкарпатської Русі.

На виставці були зосереджені рідкісні, зокрема прижиттєві видання поетеси, а саме: “Вертеп” Родзвяна игра на три дѣѣ (Ужгород, 1921); “Ластовочка” зборка литературных матеріалов для початкового наочання (Ужгород, Друкарня ОО Василян, 1925); “В чужом пѣрѣ”. (Сценичний образок на три дії для дѣѣточного театру) (Ужгород, 1922); “Святыи отец Николай въ гостинѣ на Подкарпатской Русии” (Сценичний образок) (Ужгород, 1920).

Заслуговує на окрему увагу книга Д. Дефо “Робінзон Крузо”, вільно перекладена українською поеткою і освітянкою Марійкою Підгірянкою з чеської мови на українську, яка побачила світ у 1924 році. Екземпляр цього рідкісного видання зберігається у краєзнавчому відділі “Карпатика” та у книгозбірні в Празі.

Інформація про організовану виставку була висвітлена на сторінці Facebook Наукової бібліотеки УжНУ, продовження вшанування народної вчительки і поетеси та пропаганда її творів мали місце в універси-

тетській газеті “Погляд” в публікації “Зіллюся із серцем народу” та на місцевому телеканалі ТРК “21–Ужгород” у програмі “ Мій тиждень”, автором якої є Мирослава Гараздій. Оператор професійно, не оминаючи ні одного видання, показав у збільшеному вигляді всі книги, які були представлені на виставці, а це – понад сорок екземплярів, усі видання – 20–30-х років минулого століття.

Часто вітринні виставки у краєзнавчому відділі трансформуються у віртуальний простір. Мета цього методу – продовжити і розширити можливість популяризації виставкових матеріалів.

Користувачі протягом минулого року мали змогу ознайомитися ще з однією вітринною виставкою – “Колядки на сторінках часописів минулого століття”, яка була організована в період різдвяних свят. На виставці були представлені підшивки давніх газет, часописів, календарів та інших рідкісних періодичних видань, що популяризують закарпатські святкові традиції різдвяно-новорічного циклу.

Цінність виставки ще й у тому, що колядки були представлені на семи мовах народів, що здавна проживають на території Закарпаття: українською, угорською, словацькою, чеською, румунською, німецькою й так званою “народною”, що побувала в першій половині минулого століття (у часи Підкарпатської Русі). Ознайомитися з експозицією можна було і в онлайн-режимі на сайті книгозбірні, а також на її сторінках в соцмережах, в університетській газеті “Погляд” і на телеканалі ТРК “21–Ужгород” в програмі, присвяченій звичаям і традиціям Закарпаття.

Уперше відділ “Карпатики” застосував можливість демонструвати свої виставкові матеріали завдяки сервісу ZOOM.

Завдячуючи сучасним технологіям, віддалені користувачі мали змогу, сидячи вдома, “гортати” сторінки рідкісних видань ХІХ – ХХ ст. через популярний на даний час корпоративний сервіс – ZOOM, який служить платформою для проведення відеоконференцій та аудіо-дзвінків через інтернет, до якого можуть приєднатися одночасно близько ста учасників [4]. Краєзнавчий відділ один із перших підключився до нової форми проведення відеоконференції, для ширшого ознайомлення, розкриття і популяризації рідкісних видань краєзнавчих фондів відділу “Карпатика”.

У рамках відзначення Всеукраїнського дня бібліотек була організована розширена книжкова експозиція – “Скарби старої закарпатської книжності”; були відібрані рідкісні і найстаріші видання з різних галузей знань: історії Закарпаття, культури, науки, освіти, релігії, які через онлайн-трансляцію мали змогу побачити усі присутні на конференції. Відкривав експозицію розділ під назвою “Історичне Закарпаття”. Тут користувач мав змогу познайомитися з виданнями: Іоанікія Базилевича “Короткий нарис фундації Федора Корятовича” – “Brevis notitia Fundationis Theodori Koriathovits” латинською мовою у двох книгах (шести томах) (1799, 1804); працею Іоанна Дулішковича “Исторические черты угро-русских” в 3-х томах (1874); дисертацією видатного закарпатця – вченого, медика, педагога, громадського діяча Івана Семеновича Орлая, яка була захищена ним у 1806 р. у Дерптському університеті (м. Тарту, Естонія), латинською мовою.

Розділ із назвою “Шематизми” (schematismus-походить від грецького слова “схема”, списки духовних осіб та парафій Мукачівської греко-католицької єпархії) представляв ряд видань періоду 1814–1915 рр., які знаходяться у краєзнавчому відділі. Зацікавлення шематизмами активізувалося в останнє десятиліття, оскільки видання містять відомості фактографічного характеру, служать цінним матеріалом в історичних розвідках.

Одним із найбільших розділів виставки були періодичні видання – колекції часописів, календарів, місяцесловів, включаючи і найперші, укладені письменником, педагогом, священником Олександром Духновичем. Так, усі присутні в режимі онлайн могли переглянути такі видання: один із найперших календарів, які видав О. Духнович, – “Мѣсяцослов для угорскихъ Русиновъ на годъ 1854”, який містить багато цікавих для краян відомостей релігійного та просвітницького характеру, календарі, практичні поради на щодень стосовно поведінки, здоров’я, торгівлі тощо; місяцеслови (1867 – 1902) Товариства св. Василя Великого; Всеславянській календар “Пламя” (Прага); “200-лѣтний Пластовый календаръ” (1925); “Карпато-руській земледѣльській календаръ”, календарі видані товариством “Унію” (Ужгород, 1903 – 1933); “Земледѣльській календаръ”; “Русській народный календаръ Общества имени Александра Духновича”; “Великий сельско-господарській календаръ”; “Календаръ Гандя” (Будапешт); “Великий сельско-госпо-

дарській календаръ Подкарпатского Общества Наук” (1942 – 1944); не оминули і календарі, і звіти, що стосуються діяльності культурно-освітнього товариства “Просвіта” у 20 – 30-х роках ХХ ст. [5]. Онлайн-перегляд краєзнавчих видань супроводжувався усними коментарями та поясненнями працівника відділу.

На розлогій експозиції також були представлені підшивки газет: “Церковна газета” 1856 року з автографом Олександра Духновича, підшивка газети “Карпаторусській голось” (1933–1934), часописи “Листокъ” (1885–1903); “Наш родный край” (Тячево, 1923–1937); “Подкарпатская Русь” (1923–1936); “Літературна неділя” (1941–1944).

До рідкісних видань ХІХ – ХХ ст. відноситься двомовне видання “Урядова Газета”(Uredni Noviny): Орган громадянського управління Підкарпатської Русі; Офіційний вісник Земського Уряду Підкарпатського краю (1920 – 1938)рр. українською і чеською мовами, а також двомовний часопис “Зоря=Hajnal” (1941–1943), перший номер якого побачив світ у 1941 році. Часопис був єдиним науковим виданням на Закарпатті в період Другої світової війни. Матеріали друкувалися українською та угорською мовами. Виняткова цінність видання ще й у тому, що в кінці часопису подавалися також стислі резюме всіх публікацій німецькою і французькою мовами.

Першими глядачами та поціновувачами експозиції стали колеги-бібліотекарі Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Час, відведений на проведення відеоконференції в ZOOMі, виявився замалим і був продовжений повторним підключенням. Така форма роботи з популяризації рідкісних фондів нашої книгозбірні стала відкриттям для більшості колективу і підтвердила свою корисність та значимість.

У рамках конференції усі працівники з різних підрозділів, знаходячись на своїх робочих місцях, за різними адресами, мали змогу переглянути виставку, отримати інформацію про рідкісні видання, якими володіє краєзнавчий відділ.

Сучасні соціальні мережі стали потужним важилем популяризації книжкових видань, бо дали можливість розширити рамки як часового, так і просторового доступу до унікальних рідкісних видань, активізували інтерес до них та дали нові можливості бібліотеці широко популяризувати і розкривати свої фонди.

Джерела та література:

1. Закіров М. Інтернет-ресурси як інструмент стратегічних комунікацій: міжнародний досвід. *Наукові праці бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2020. Вип. 58. 492 с.
2. Штих П. Соціальні мережі як засіб просування довідково-бібліографічних продуктів та послуг у системі національних комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2020. Вип. 58. 492 с.
3. Дашкевич Я. Закарпаття в українській етнографічній науці середини 60–70-х рр. XIX ст. *Народознавчі зошити*. 2020. №1–2. С. 1.
4. URL : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Zoom_\(программа\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Zoom_(программа))
5. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності: колект. монографія / редкол. : М. М. Медведь (голова редкол.), О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 572 с. : іл.

**SOCIAL NETWORKS AS LEVERAGE
FOR POPULARIZATION OF RARE LOCAL LORE
PUBLICATION FROM THE FUND OF THE SCIENTIFIC
LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY**

Marija Chorni,
ORCID:0000-0003-1557-3330
Head of the Carpathian Department
of the Scientific Library
Uzhhorod National University

The article reveals the important role of social networks in the popularization of rare local lore publications in order to deepen the study of the history of Transcarpathia. The article introduces users to the publications of the XIX – XX centuries.

Key words: *Local lore department of the Scientific Library of Uzhhorod National University, social networks, rare local lore funds, history of Transcarpathia of the XIX- XX centuries.*

Світлана ЦИМБАЛЮК,
ORCID: 0000-0002-4348-0580
кандидатка економічних наук,
директорка Наукової бібліотеки,
Університет державної фіскальної
служби України

Наталія ДОБРЯНСЬКА,
ORCID: 0000-0001-8092-0111
заступниця директорки
Наукової бібліотеки,
Університет державної
фіскальної служби України

**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ
РОЗКРИТТЯ БІБЛОТЕЧНОГО ФОНДУ
В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ**

УДК 027.7]:316.77:004.738.5(477)COVID-19

У статті розглядається питання використання бібліотеками закладів вищої освіти соціальних мереж як сучасної та ефективної платформи для комунікації з користувачами. Відзначається значення соціальних мереж як оптимального засобу для інтерактивної комунікації із цільовою аудиторією наукової бібліотеки в сучасних вітчизняних реаліях. Висвітлюється досвід Наукової бібліотеки Університету державної фіскальної служби України з використанням соціальної мережі Facebook як важливого мережевого каналу для

поширення інформації та засобу взаємодії з потенційними споживачами ресурсів і послуг.

Ключові слова: соціальні мережі, Facebook, представництво бібліотек у соціальних мережах, карантинні обмеження, Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби України.

Сучасні вимоги до якості інформаційних ресурсів задають бібліотекам новий ритм та диктують сучасні форми роботи, які ще кілька років тому не належали до бібліотечних. Особливості використання сучасних технологій у період обмеженого доступу до традиційних фізичних носіїв інформації, зокрема, періоду карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19, вносять істотні зміни у специфіку комунікаційних процесів бібліотек. Інтернет та масмедіа переповнені інформаційними продуктами сумнівної якості та достовірності, тому найперше завдання бібліотеки у цифровому просторі – надання якісної інформації, друге завдання – поширення інформації до споживача. Інтернет-простір дозволяє швидко і без обмежень створювати новий контент, об'єднувати його у спільноти та сторінки. Тому бібліотеки відчують зараз необхідність підтверджувати свою спроможність не лише в матеріальному наповненні фондів, а й у представленості у віртуальному середовищі.

Важливою та затребуваною формою масової комунікації в інтернеті є соціальні мережі, які одночасно надають широкі можливості для бібліотек як інформаційних центрів і ставлять серйозні завдання перед ними. Сьогодні соціальні мережі асоціюються з особливим видом структур, які є інтернет-платформою для створення й підтримки особистих і професійних зв'язків між людьми.

Активне освоєння соціальних медіа, їх можливості, аспекти використання у діяльності бібліотек неодноразово вивчалися вітчизняними фахівцями бібліотечної справи. Зокрема, Н. Вітушко розглядав нові завдання бібліотечних установ за умов масової інтернетизації та комп'ютеризації стосовно просування бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів в інформаційному середовищі [1]. Дослідженню контенту бібліотечних представництв у соціальних медіа присвячена стаття В. Струнгар [2]. Проте недостатньо досліджені питання соціальних мереж як інструменту комунікації бібліотек закладів вищої

освіти (далі – ЗВО) з користувачем обумовили актуальність розгляду даної теми на прикладі сторінки Наукової бібліотеки Університету державної фіскальної служби України (далі – Наукова бібліотека УДФСУ) у соціальній мережі Facebook.

Користувач, залучений у соціальні мережі до безпосередньої взаємодії з бібліотекою, незалежно від територіального розміщення, відчуває свою значимість. Між сторонами створюється ефект партнерства, що сприяє тісній співпраці. Наявність цільової аудиторії дозволяє бібліотеці залучати до комунікації інші категорії осіб, що є корисним у багатьох аспектах. Беззаперечною перевагою соціальних мереж є можливість висвітлення різнопланової інформації: текстових, фото-, відео-, аудіоматеріалів. А ще, комунікація в інтернет-середовищі необмежена часом, відкрита для бібліотеки і користувача у рамках платформ, які об'єднують молодь та освітян за спільними інтересами, що сприяє формуванню цільової аудиторії, на яку спрямовується ресурс бібліотеки.

Функціонал соціальних мереж дозволяє проводити дослідження, оцінку та аналіз потреб користувачів, вивчати їх думку та дослухатися до побажань щодо бібліотечного обслуговування, отримувати пропозиції та популяризувати фонди бібліотеки, налаштувати зворотній зв'язок з безперервною взаємодією з користувачами. Соціальні мережі дозволяють відповідальному співробітнику бібліотеки й користувачу вести пряму переписку (відкриту і приховану), додавати коментарі, висловлювати власну думку, ділитися враженнями. У соціальних мережах бібліотека може здійснювати масові опитування користувачів.

Наукова бібліотека УДФСУ, як і більшість бібліотек вищих закладів освіти, за останні роки кардинально розширила напрямки своєї роботи, працюючи у тісному тандемі з сучасним користувачем у віртуальному просторі.

На сьогоднішній день забезпечення онлайн-представленості бібліотеки здійснюється шляхом організації та управління інформацією інструментами сайту бібліотеки та акцентуванні уваги на популярній серед користувачів соціальній мережі Facebook.

Для оптимального вибору інструмента комунікації з користувачем фахівцями бібліотеки було проведено ряд досліджень щодо популярності тих чи інших соціальних мереж та визначення груп користува-

чів, у яких є можливість безперешкодного доступу до обраного ресурсу. Зокрема, було враховано той факт, що соціальна мережа Facebook є найбільш популярною як у світі, так і в Україні. Зважаючи на результати останніх досліджень вітчизняних науковців щодо представленості в соціальних мережах вітчизняних і зарубіжних бібліотек, які свідчать, що переважна більшість з них використовують для мережевої комунікації платформу саме Facebook, підтвердило наш вибір як найоптимальніший засіб для інтерактивної комунікації бібліотеки й користувача у вітчизняних реаліях.

Яскравим прикладом швидкості зростання популярності соціальних мереж є висока затребуваність саме такого сервісу як Facebook в усьому світі. Як показують статистичні дані, для завоювання уваги 50 млн користувачів радіо знадобилося 38 років, телебаченню – 13, Інтернету – чотири роки, а Facebook набрав 10 млн користувачів за 852 дні. На сьогодні дана соціальна мережа налічує понад 16 млн користувачів [5], а через всі рекламні інструменти Facebook зараз доступна аудиторія у 22 млн користувачів, і це лише в Україні, а загальний показник кількості користувачів Facebook у світі вже перевищив позначку 2,5 млрд осіб. За ним слідують такі соціальні мережі, як YouTube та WhatsApp з кількістю по 2 млрд користувачів кожна [3].

Підтвердженням правильності вибору даної соціальної мережі були також і результати досліджень у глобальному соціальному ландшафті. Так, за інформацією We are social у 2021 році, як і в попередні роки, домінує Facebook. При цьому загальна кількість користувачів, порівняно з 2018 роком, збільшилася на 15 %, а за останній рік (з липня 2020 року) зросла на 1 млн [6].

Стрімкий розвиток соціальних мереж як найбільш популярної форми спілкування дослідники пов'язують з успіхами інформатизації, що на сьогодні забезпечила доступ до інформаційних ресурсів хоча ще й не всім громадянам, але вже охопила найбільш соціально активну частину населення.

За останні 5 років (2016 – 2021 рр.) кількість українських користувачів Facebook зросла у 3 рази або на 10,6 млн (з 5,4 млн до 16 млн). Якщо аналізувати територіальний розподіл користувачів України, то в усіх областях соціальна мережа Facebook переважає над Instagram, але саме у Київській області високий відсоток проникності як однієї,

так і іншої соціальної мережі, що дає нам поштовх просування бібліотечних продуктів не лише у Facebook, а й в Instagram, оскільки, аналізуючи користувачів за віковою категорією, Instagram значно випереджає Facebook серед користувачів віком до 29 років, а користувачі віком 18–23 роки зазвичай мають два і більше аккаунтів [5].

Здебільшого, вузівські бібліотеки орієнтовані на забезпечення необхідного інформаційного супроводу навчального процесу, освітніх потреб, студентську аудиторію, а також на задоволення інформаційних потреб дослідників, які є активними користувачами соціальних мереж.

Тому, створюючи своє представництво у мережі Facebook, фахівці Наукової бібліотеки УДФСУ поклали на даний ресурс виконання ряду функцій, зокрема: презентацію успішного функціонування бібліотеки в умовах інтенсифікації інформаційних потоків; забезпечення користувача інформацією щодо нових надходжень, презентації змістовних інформаційно-аналітичних матеріалів; забезпечення можливості з'єднання між документом і користувачем, що передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм і засобів за допомогою електронних технологій; дослідження інформаційних запитів різних категорій користувачів бібліотеки з метою оптимізації процесу відбору інформації; аналіз функціонування ресурсу та розробка пропозицій щодо внесення змін, спрямованих на підвищення його ефективності.

Водночас, на сучасному етапі розвитку соціальна мережа Facebook виступає ефективним інструментом інтеграції Наукової бібліотеки УДФСУ у глобальний інформаційний простір, платформою для концентрації наукових ресурсів, засобом комунікації з користувачами.

Важливість представництва Наукової бібліотеки УДФСУ у соціальній мережі бібліотекарі та користувачі неабияк відчули саме у період віддаленої роботи та дистанційного навчання, пов'язаного з карантинними обмеженнями, спричиненими пандемією. Завдяки комунікаційній активності на сторінці бібліотеки у соціальній мережі Facebook, фахівці бібліотеки частину традиційних способів бібліотечного обслуговування поступово трансформували у надання інформаційних послуг у режимі online.

До цільової аудиторії сторінки бібліотеки УДФСУ входять різні категорії користувачів: студенти, аспіранти, докторанти, молоді вчені; учені й науковці, співробітники як нашого, так і інших закладів вищої освіти; фахівці бібліотечно-інформаційної сфери; письменники, художники; журналісти та представники ЗМІ тощо. Кількість підписників сторінки на кінець 2020 року склала понад 580 осіб. Агреговані демографічні показники прихильників сторінки вказують на більшу зацікавленість даним ресурсом користувачів жіночої статі. Зокрема, інформацією на сторінці бібліотеки цікавляться 74,39 % користувачів-жінок та 25,61 % чоловіків [4]. Оцінюючи територіальну приналежність користувачів, то можна зробити висновок, що переважна кількість користувачів сторінки належать до жителів м. Києва та м. Ірпеня.

Беручи до уваги аналітичні дані у розділі “Статистика” соціальної мережі Facebook, які висвітлюють приналежність користувачів до вікових груп, можемо прослідкувати, що найбільша частина користувачів – віком від 35 до 44 років (35 %). Це активна частина підписників, які часто користуються інформаційними послугами, відвідують бібліотечні заходи та підтримують з нами постійний зв’язок. Значна частина прихильників сторінки входить у вікову групу 45-54 роки. До цієї категорії користувачів належать частина професорсько-викладацького складу УДФСУ. Також є незначна група користувачів віком від 18 до 24 років. Бібліотека активно працює над залученням підписників саме цієї вікової категорії, адже у неї входять студенти – активна молодь, більшість якої надає перевагу “легким” способам отримання інформації. Отже, саме для такої категорії користувачів, бібліотека намагається створити якісний інформаційний продукт та надати доступ до нього інструментами Facebook [4].

Аналізуючи кількість підписників, різноплановість цільової аудиторії, активні дописи, можемо зробити висновок, що сторінка та контент, яким вона наповнюється, є корисними для усіх зазначених категорій користувачів.

На сьогодні бібліотека активно використовує свою сторінку у соціальній мережі як платформу наукової комунікації між бібліотечними працівниками й користувачами для поширення інформації про бібліотечно-бібліографічні та інформаційні послуги, наукові та навчальні інформаційні ресурси, інформаційно-аналітичні матеріали, орієнтовані

на задоволення запитів наукових працівників, наукові, культурно-виховні та просвітницькі заходи. До того ж висвітлюються поради щодо використання численних баз даних і сервісів, доступ до яких надає бібліотека, міжнародний досвід бібліотечної діяльності, проведення опитування користувачів щодо якості обслуговування тощо.

Зокрема, у першому кварталі 2021 року завдяки представництву Наукової бібліотеки УДФСУ у мережі Facebook були поширені такі інформаційні продукти, як:

1. Інформація про поповнення переліку бібліотечних послуг.
2. Презентація нових пошукових інформаційних продуктів.
3. Інформація про наукові заходи (семінари, вебінари тощо).
4. Відео- та фотопрезентація традиційних книжкових виставок.
5. Відеоінструкція щодо використання інституційного депозитарію.
6. Інформація про партнерство у сфері бібліотечного обслуговування.
7. Запрошення до співпраці у рамках благодійних акцій.
8. Інформація про надання доступу до інформаційних ресурсів у період карантинних обмежень (ЦУЛІ, Scopus, ScienceDirect тощо).
9. Знайомство з новими виданнями з коротким описом змісту наукової продукції.
10. Інформація про проведення опитування серед користувачів.

Основний критерій оцінки діяльності сторінки бібліотеки прямо пропорційно залежить від показників відвідуваності сторінки та вподобань кожної окремої публікації. Середній показник вподобань сторінки за перший квартал 2021 року складає 364 вподобання. Охоплення дописів коливається залежно від характеру публікації у межах від 39 до 942 людей [4]. У квітні 2021 року значно зросли показники поширення інформації, яка публікується на сторінці (+300%), оскільки до популяризації інформації були залучені співробітники відділів обслуговування.

Контентне наповнення сторінки Наукової бібліотеки у соціальній мережі Facebook формується за напрямами діяльності та основними завданнями структурних підрозділів бібліотеки. Для візуалізації контенту модератори застосовують фото-, відео- та аудіосупровід текстової інформації, посилання на офіційний сайт бібліотеки та інші online-ресурси.

Оскільки на сьогодні у бібліотечній системі України не розроблені документи, що регламентують діяльність бібліотек у соціальних медіа, створення сайтів і представництв бібліотек у соціальних мережах, наповнення сторінки контентом відбувається з урахуванням загальноприйнятих вимог до їх функціонування, а їх інформаційне наповнення часто визначається працівниками бібліотеки інтуїтивно.

Отже, у період, коли бібліотеки перебувають в умовах жорсткої конкуренції з різноманітними інформаційними службами, аналітичними центрами, іншими постачальниками інформації, відчуваючи наслідки хронічного недофінансування та обмеженої можливості фізичного обслуговування користувачів, бібліотеки ЗВО мають виходити на новий інформаційний рівень обслуговування користувачів та взяти на себе важливу і унікальну функцію – відбору та надання доступу до якісної достовірної інформації з найменшими затратами, інструментом реалізації якої є соціальні мережі, насамперед Facebook як найбільш популярна серед користувачів.

Беручи до уваги важливу роль вузівської бібліотеки як невід'ємної складової інформаційної інфраструктури освітньо-виховного та наукового процесів, що надає доступ до структурованої інформації, та виходячи з твердження про приналежність бібліотечних сторінок у соціальних мережах до інформаційних продуктів бібліотек, актуальною видається розробка і запровадження стандартів присутності бібліотек ЗВО у середовищі соціальних мереж, які б включали, зокрема, рекомендації фахового середовища щодо дизайну та інформаційного наповнення мережевої сторінки бібліотеки, посадові інструкції та норми праці бібліотечного фахівця зі створення і підтримки функціонування бібліотечних сторінок у соціальних мережах.

Важливо постійно підтримувати зв'язок з цільовою аудиторією, щоб не тільки не втратити жодного віртуального користувача, а й примножувати їх. А для цього необхідний постійний моніторинг соціальної мережі за допомогою відповідних інструментів з аналітичних досліджень щодо охоплення аудиторії та активності користувачів у різних розрізах.

Наукова бібліотека УДФСУ відносно недавно стала на шлях обслуговування користувачів через свою сторінку у соціальній мережі, тому наші фахівці проводять постійний моніторинг активності, вивчають

досвід вітчизняних та зарубіжних колег у сфері використання середовища соціальних мереж для розширення кола своїх користувачів та швидкого розповсюдження якісної інформації серед підписників.

Отже, використовуючи ресурсні можливості соціальних мереж, зокрема, Facebook, запровадивши та дотримуючись певних стандартів його контентного наповнення, бібліотека ЗВО зможе позиціонувати себе як надійне та безпечне джерело інформації для своїх користувачів.

Джерела та література:

1. Вітушко Н. Поширення інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек за допомогою соціальних мереж. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 196–202.
2. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 329–344.
3. Найпопулярніші соціальні мережі в Україні та країнах світу у 2020: вебсайт. URL : <https://uaspectr.com/2020/06/23/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-v-ukrayini-ta-krayinah-svitu-2020/> (дата звернення: 11.05.2021).
4. Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби України: вебсайт. URL : <https://www.facebook.com/library.nusta.edu.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).
5. Статистика аудиторії Facebook та Instagram в Україні: вебсайт. Електронні дані. URL : <https://mnews.agency/blog/fbinstat2021/> (дата звернення: 11.05.2021).
6. Kemp S. Digital in 2018: World's internet users pass the 4 billion mark. URL : <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> (дата звернення: 1.02.2018).

SOCIAL NETWORKS AS AN EFFECTIVE TOOL OF DISCLOSURE OF THE LIBRARY FUND IN THE CONDITIONS OF QUARANTINE RESTRICTIONS

Svitlana Tsimbalyuk

ORCID: 0000-0001-8092-0111

PhD (Philosophy),

Directress of the Scientific Library,

University of the State Fiscal Service

of UkraineScientific Library

Natalia Dobryanska,
ORCID: 0000-0002-4348-0580,
Deputy Director
of the Scientific Library
University of the State Fiscal
Service of Ukraine

The article considers the issue of using social networks by libraries of higher education institutions as a modern and effective platform for communication with users. The importance of social networks as an optimal means for interactive communication with the target audience of the scientific library in modern domestic realities is noted. The experience of the Scientific Library of the University of the State Fiscal Service of Ukraine on the use of the social network Facebook as an important network channel for disseminating information and means of interaction with potential consumers of resources and services is highlighted.

Key words: *social networks, Facebook, representation of libraries in social networks, quarantine restrictions, Scientific Library of the University of the State Fiscal Service of Ukraine.*

Світлана ЧУКАНОВА,
ORCID: 0000-0002-5717-5050
кандидатка педагогічних наук,
старша викладачка кафедри
психології і педагогіки,
завідувачка сектора
Наукової бібліотеки,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”

НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЮ ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕНЬ (RDM) В РАМКАХ КУРСУ З ЦИФРОВОЇ НАУКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ

УДК 378.2:001.103.8:004

У контексті Відкритої Науки і цифровізації наукових процесів все більше укорінюється проблема накопичення, зберігання, обміну, використання і поширення даних досліджень. Безліч сучасних наукових проєктів та розробок виконуються із залученням фахівців із різних установ по всьому світу. В ході таких колаборацій відбувається значний обмін даними. Для подібного обміну необхідно встановлювати і дотримуватися певних правил, які стосуються не тільки аспектів дослідницької етики та академічної доброчесності, а й організаційних питань роботи з даними (Research Data Management, Data Curation).

Ключові слова: *Управління даними досліджень, RDM-навчання, НаУКМА.*

Принципи навчання RDM в Національному університеті “Києво-Могилянська академія” (НаУКМА)

Важливим аспектом є той факт, що НаУКМА у партнерстві з FOSTER Open Science і Clarivate Analytics розробили, підготували і запустили МООС “Наукова комунікація в цифрову епоху” на українській платформі онлайн-курсів “Prometheus”. Курс складається з 13

модулів, два з яких присвячені управлінню дослідницькими даними і плануванню управління даними [2].

Цей освітній курс підходить всім, хто цікавиться проблемами наукової комунікації та цифрової грамотності, інформаційним пошуком, управлінням даними досліджень тощо. Говорячи про цей курс, важливо згадати, що він був розроблений на основі PhD-курсу “Цифрова наука та інформаційна грамотність” при Докторській Школі імені родини Юхименків НаУКМА [1]. Він викладається з 2009 року, але модулі з академічної доброчесності та управління дослідницькими даними були остаточно розроблені і введені в програму в 2017–2018 роках.

Досвід обговорення практики RDM зі студентами показав необхідність в розробці не тільки одного модуля, але й цілого окремого курсу з управління дослідницькими даними, над чим зараз ведеться активна робота і вже планується, що з весни 2022 року в якості вибіркового буде введено курс “Управління Даними Досліджень”. Орієнтовна структура майбутнього курсу наступна:

Тема 1. Важливість управління даними досліджень

План:

- мотивація здійснення обміну дослідницькими даними;
- зв'язок Відкритої Науки та управління даними досліджень;
- забезпечення прозорості дослідження;
- аргументація науковців “за” та “проти” надання доступу до даних дослідження;
- навички по роботі з даними.

Тема 2. Поняття “дані досліджень”, види та типи даних досліджень

План:

- визначення поняття “дані досліджень”;
- типи та види даних за Крістін Боргман;
- інструменти Відкритої Науки для роботи з даними;
- різні підходи до визначення даних досліджень.

Тема 3. Життєвий цикл даних досліджень та основи управління даними досліджень

План:

- визначення поняття “Цикл даних досліджень”;
- цикл курації даних як основа для життєвого циклу даних (варіанти циклів даних різних наукових установ);
- роль життєвого циклу даних у дослідженні;
- етапи життєвого циклу даних та їх зв'язок із практикою управління даними.

Тема 4. Організація даних та правила неймінгу

План:

- правила обміну даними та спільної роботи над даними;
- версії файлів;
- формати даних та їх типи;
- структура файлів;
- метадані та документація процесів;
- неймінг та важливі елементи в назві;
- ПЗ для неймінгу файлів;
- ярлики (аліаси).

Тема 5. План управління даними досліджень

План:

- що таке план управління даними та його значення для дослідження;
- інструменти для створення плану.

Тема 6. Вирішення етичних питань при роботі з даними та цитування даних

План:

- етика роботи з даними дослідження;
- цитування даних;
- робота з вразливими та персональними даними: згода на обробку даних;

- ліцензування та авторське право;
- анонімізація даних та період ембарго на використання;
- верифікація даних;
- наслідки фальсифікації та фабрикації даних.

Тема 7. Робота з репозитаріями для довгострокового збереження даних

План:

- реєстр репозитаріїв [re3data.org.](https://re3data.org/) ;
- надійність репозитарія для довготривалого збереження;
- важливість метаданих та описових документів при підготовці пакетів даних.

ЗАЛК

Наразі існуючий модуль RDM у складі курсу з цифрової науки складається із загальних аспектів і понять RDM, планування управління даними, принципів організації файлів, життєвого циклу дослідницьких даних, етики по роботі з даними. Основне завдання аспірантів – скласти власний план управління даними відповідно до специфіки їх теми дослідження та спеціальності.

Дистанційний варіант курсу

У зв'язку з пандемією COVID-19 зараз ми викладаємо курс з цифрової науки, включаючи модулі з RDM в режимі онлайн через платформу MS Teams. Всі додаткові матеріали, завдання, матеріали для читання і нотатки знаходяться на платформі онлайн-навчання НаУКМА DistEdu (на основі Moodle) [1]. Окрім курсу, обов'язкового для аспірантів, наша бібліотека надає за запитом тренінги з різних тем (включаючи RDM) для різних цільових аудиторій: колег-бібліотекарів, дослідників, студентів, професорів тощо.

Ми також допомагали аспірантам в проходженні онлайн-навчання на платформі FOSTER Open Science [5]. Разом з Іриною Кучмою ми запропонували нашим аспірантам створити обліковий запис на платформі FOSTER і обрати курс з RDM або будь-який інший курс з Відкритої Науки на свій розсуд. Ми допомогли учасникам з технічними

питаннями і консультували їх з питань реєстрації. Після завершення курсу аспіранти поділилися з нами своїми цифровими бейджами і, таким чином, отримали додаткові бали в курсі з цифрової науки.

Ми не можемо заперечити той факт, що RDM – досить нова тема для української наукової спільноти. Ще не так багато університетів проводять навчання з цієї тематики. У 2018 році НаУКМА представляла діяльність Докторської Школи, зокрема курсу з Цифрової науки та інформаційної грамотності у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

У рамках зустрічі ми проводили показові тренінги для студентів інших університетів – учасників проєкту DocHub. Однак для того, щоб стати тренером з RDM, необхідно подбати про самоосвіту в цій царині. Це можливо здійснити за допомогою онлайн-курсів з RDM (наприклад, “Research Data Management and Sharing” – управління дослідницькими даними і їх спільне використання, розроблені Університетом Північної Кароліни Чапел-Хілл і Единбурзьким університетом, FOSTER Open Science, MANTRA, Data Tree тощо) [4; 5; 8; 9]. Не менш важливо залишатись проінформованими про актуальний стан розвитку управління даними досліджень, саме тому необхідно уважно стежити за публікаціями і новими виданнями в цій галузі, спілкуватися з професіоналами та практиками.

Вивчення кращих практик та обмін досвідом

Необхідно відзначити вивчення кращих світових практик. Автору статті вдалося побувати в Університеті Глазго в 2018 році в рамках проєкту ERASMUS плюс з мобільності для співробітників і попрацювати з бібліотекарями та інформаційними фахівцями, щоб дізнатися на їхньому досвіді, як бібліотека британського університету функціонує в сучасному світі. Під час стажування були вивчені різні бібліотечні практики і аспекти, в тому числі і RDM. Звичайно, важливо аналізувати вебсайти дослідницьких та освітніх установ, а також необхідно підтримувати зв'язок з професіоналами в цій галузі.

Бібліотека НаУКМА висловлює щиру подяку Робін Райс і Ліббі Бішоп за надану корисну інформацію і консультації з питань RDM. Ліббі Бішоп подарувала нашій бібліотеці копію книги “Managing and Sharing Research Data: A Guide to Good Practice”, яка разом з роботами Робін Райс, Стейсі Ковальчик і Крістін Боргман стала основною літе-

ратурою як для майбутнього курсу з RDM, так і для існуючого модуля для аспірантів у контексті згаданого нами курсу з цифрової науки [3; 6; 7; 10].

Корисним джерелом отримання професійної інформації та обміну досвідом по темі є запрошення спікерів, експертів з питань RDM і участь в пов'язаних з цією тематикою заходах та конференціях. НаУКМА провела кілька семінарів і конференцій, на яких ми розглядали управління даними досліджень, а запрошеними спікерами були наші колеги з бібліотеки Університету штату Флорида – Ренайн Джулліан і Ніколас Рутс. Вони поділилися своїм досвідом побудови стратегії RDM-навчання і практики в своєму університеті. Все вищевказане можна узагальнити у вигляді схеми навчання управлінню даними досліджень в НаУКМА (Схема 1).

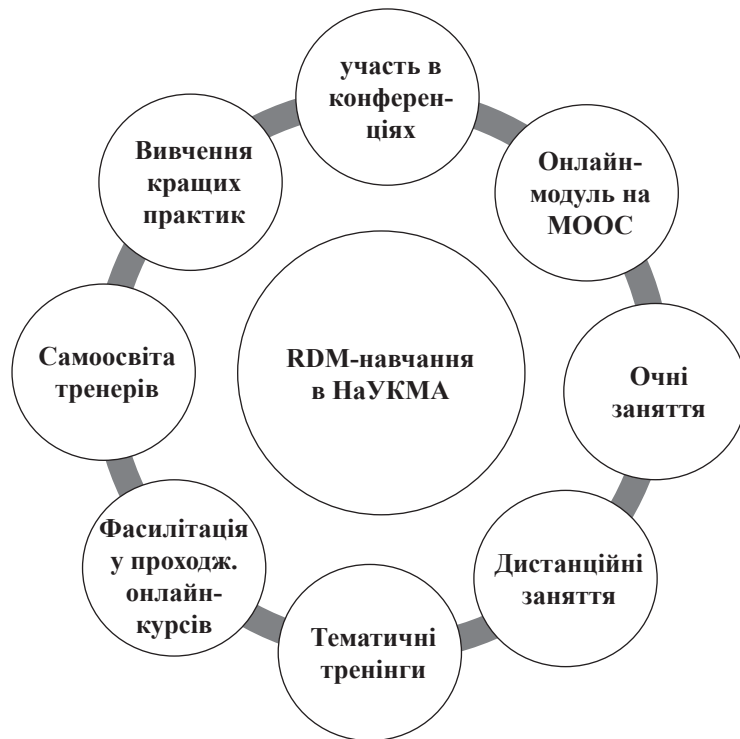

Схема 1. Навчання управлінню даними досліджень в НаУКМА

Висновок

Усі перераховані вище етапи дуже важливі для українських університетів загалом і для НаУКМА зокрема, оскільки вони становлять основу для кращого розуміння того, що таке RDM і чому ця практика важлива для ефективної наукової комунікації, особливо з точки зору відкритої науки. Безумовно, розглянута нами схема знаходиться в постійному розвитку і вдосконалюється, оскільки цифровізація науки розвивається паралельно з технологіями накопичення даних.

Джерела та література:

1. Дистанційне навчання у НаУКМА: DistEdu освітня платформа URL: <https://distedu.ukma.edu.ua/mod/resource/view.php?id=10225>. – Назва з екрана.
2. Наукова комунікація в цифрову епоху. Prometheus. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:UKMA+SCDA101+2020_T1/about. – Назва з екрана.
3. Borgman C. L. Scholarship in the digital age: information, infrastructure, and the internet [S. l.] : MIT Press, 2010. 360 p.
4. Datatree - Data Training Engaging End-users. URL: <https://datatree.org.uk/>. – Title from screen.
5. Foster | FOSTER. URL: <https://www.fosteropenscience.eu/>. – Title from screen.
6. Kowalczyk S. T. Digital curation for libraries and archves. Santa Barbara : Libraries Unilimited, 2018. 246 p.
7. Managing and sharing research data: a guide to good practice / Louise Corti [et al.]. [S. l.] : SAGE Publications, Limited, 2019. 368 p.
8. Research data management and sharing. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/learn/data-management>. – Title from screen.
9. Research Data MANTRA. Research Data MANTRA. URL: <https://mantra.edina.ac.uk/>. – Title from screen.
10. Rice R., Southall J. The data librarian's handbook. London : Facet Publishing, 2016. 177 p.

RESEARCH DATA MANAGEMENT (RDM) TRAINING OF PHD STUDENTS WITHIN THE COURSE IN DIGITAL SCIENCE AND INFORMATION LITERACY

Svitlana Chukanova,
ORCID: 0000-0002-5717-5050
Ph.D.(Ed),
Head of Research Library Sector,
senior lecturer the National University
of Kyiv Mohyla Academy

The problem of accumulation, storage, exchange, use, and dissemination of research data is becoming more crucial in the context of Open Science and digitalization of scholarly processes. Many modern research projects are carried out with the involvement of specialists from various institutions all around the world. In the course of such collaborations, there is a significant exchange of data. For such an exchange, it is necessary to establish and adhere to certain rules that apply not only to aspects of research ethics and academic integrity but also to organizational issues of data processing (Research Data Management, Data Curation).

Key words: *Research Data Management, RDM-training, NaUKMA.*

Тетяна ШПОТЯ,
ORCID: 0000-0002-0766-8906
аспірантка, Національний університет
імені М. П. Драгоманова

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378 : 004.9

Статтю присвячено вивченню системи організації освітнього процесу з використанням медіатехнологій в умовах інтенсивного розвитку цифрових засобів, збільшення впливу медіа та впровадження медіаосвітніх практик у закладах вищої освіти.

Ключові слова: *медіаосвіта, цифрова освіта, медіакомпетентність, медіатехнології, медіаграмотність, цифрова трансформація.*

Актуальність дослідження обумовлена фундаментальними змінами в сфері освіти, які викликані сучасним розумінням цілей освіти, розробкою і впровадженням нових інформаційних, у тому числі, медіатехнологій. Медіатехнології та відповідні освітні ресурси стрімко розвиваються.

У сучасній організації освітнього процесу українських закладів вищої освіти особлива увага приділяється впровадженню в систему освіти електронних засобів навчального призначення, сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, які сприяють створенню єдиного інформаційного простору, інтеграції України в світову спільноту, підвищенню якості, доступності, ефективності та конкурентоспроможності [1].

Коли відбувається процес трансформації освіти, медіасистеми, в першу чергу необхідно розглянути основні характеристики цього явища. Сучасний світ важко уявити без медіазасобів масової комунікації (традиційно сюди прийнято включати друк, пресу, телебачення, кінематограф, радіо, звукозапис і систему Інтернет). Цифрова трансформація – процедура інтеграції цифрових технологій в бізнес-діяльність і всі її аспекти, які вимагає внесення глибоких змін в такі частини бізнес-діяльності, як технології, культура, операції і принципи створення нових видів продуктів і послуг. Отже, цифрова трансформація в університеті полягає в докорінній зміні всіх основних процесів в організації навчання.

Оксфордська енциклопедія (2001 р.) визначає термін “медіаосвіта” як “Вивчення медіа, яке відрізняється від навчання за допомогою медіа” [15]. Медіаосвіта (media education) пов’язана одночасно з пізнанням того, як створюються і поширюються медіатексти, так і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації та оцінки їх змісту.

Існує думка, що базовим чинником введення цифрового освітнього процесу в університеті повинна бути цифрова дидактика. Об’єктом цифрової дидактики Ю. П. Молоканова розглядає процес навчання у ВНЗ, який будується на підставі електронного освітнього середовища, а також технологій і цифрових засобів навчання. Даний процес спрямований на досягнення вимог ринку праці в умовах цифрової економіки. Предметом діалектики є процес навчання в цілому, що розглядається як система менеджменту навчального процесу в умовах цифровізації освітнього середовища [7, с. 22].

Важливо врахувати, що цифрова дидактика може бути замінена на “оцифровану практику”, при якій викладач замість особистого викладання лекційного, семінарського та практичного формату просто постачає студентів необхідними текстовими оцифрованими джерелами для самостійного вивчення предмета. Як зазначає в своїй статті О. Г. Бігуненко, при застосуванні такого підходу студент поглиблюється у власний комп’ютеризований світ, втрачаючи групові та інтерактивні форми роботи. З цих причин може знизитися результативність навчання при відсутності зміни стратегії навчальної діяльності [8, с. 5].

На сьогоднішньому етапі розвитку науки вважається, що інформація і знання – це основоположні частини навчального прогресу, і до

них неможливо застосувати традиційні, застарілі, поняття і моделі. У своїх працях Г. В. Онкович підкреслює, що найбільш важливою рисою людини, що входить в режим цифрового навчання, є володіння навичками роботи з цифровими технологіями і здатність застосування цих медіатехнологій у професійній діяльності [13, с. 10].

Саме на цьому акцентує увагу О. А. Іванова, відзначаючи, що підлітки і діти пристосовуються до цифрового середовища дуже швидко, і при цьому формують початкові навички роботи з продуктами і послугами цифрового світу для їх подальшого розвитку [3, с. 121]. Певні компетенції купуються учням на різних рівнях освіти, але найчастіше саме рівень володіння цифровими медіатехнологіями розвивається протягом усього життя. Таким чином, медіаосвіта залежить в першу чергу від рівня цифрових компетенцій педагога.

Система, яка пропонується для розвитку організації освітнього процесу, включає в себе три основні складові частини: інформаційні ресурси, телекомунікації та система управління.

Система медіаосвіти:

1. Інформаційні ресурси :

- навчальні портали;
- соціальні мережі;
- інформаційні маси даних;
- гіпер-колекції;
- відео;
- біблію;
- фото;
- аудіо.

2. Система управління:

- авторизація користувачів;
- тестування;
- контент;
- особисте та колективне середовище.

3. Телекомунікації:

- засоби масової інформації (ЗМІ);
- телебачення;
- мобільні середовища;
- мережеві середовища.

Перейдемо до більш предметного розгляду можливостей використання сучасних цифрових технологій в освітньому процесі. Створення інформаційного простору вищої школи дає доступ до інформації без обмеження у часовому діапазоні. Найбільш популярними рішеннями для навчальних закладів є Microsoft Office, система управління курсами Moodle, а також системи дистанційного навчання Zoom і Teams.

Можемо підсумувати те, що для вищих навчальних закладів актуальною є потреба в освітніх траєкторіях, сконфігуровані індивідуально для кожного студента. Саме вони допомагають підібрати найбільш підходящий темп навчання і виділити онлайн-освіту, що включає в себе такі розробки, як: онлайн-курси, адаптивні курси і система стимуляції. Саме ці медіатехнології дозволяють використовувати в повній мірі такі технологічні сервіси, як: автоматична видача книг в бібліотеці, чат-бот ВНЗ, мобільний розклад і багато інших [2, с. 52].

Використання в навчанні передових засобів мультимедіатехнологій, які не тільки підвищують інтерес і мотивацію учнів до процесу, а й дають можливість оперативної адаптації під когнітивні особливості студента, контролюють швидкість подачі викладачем матеріалу, оптимізують його працю.

Безумовно, все вищесказане актуалізується в зв'язку з найбільш близькими і ймовірними перспективами вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій в сфері освіти, які полягають у створенні самонавчальних систем на основі нейронних мереж. Велика частина вищих шкіл об'єднана спільною системою зберігання, обміну та обробки інформації, і це підвищує можливість відфільтрувати здібності і знання студентів за рівнем, виділити найбільш обдарованих, оцінити творчі, технічні, гуманітарні та інші особливості студентів [11].

Джерела та література:

1. Бігуненко О. Г., Шульга Л. В. Особливості застосування медіаосвіти у закладах вищої освіти. *Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти* : матеріали 50-ї наук.-метод. конф. викладачів і аспірантів. Полтава : РВВ ПДАА, 2019. С. 102–105.
2. Гельмонт А. М., Полторац Д. И. Телевидение в школьном образовании. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1963. 135 с.
3. Іць С. В. Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. 106 с.

4. Молчанова С. М. Медіаосвіта у світі та в Україні. *Українформ*. 2018. 7 груд. URL : <https://roippro.org.ua/upload/iblock/f3e/molchanova-s.m..pdf>, 27.04.2021.
5. Онкович Г. В. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті* : матеріали другого Міжнар. семінару ; Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Акад. міжнар. співробітництва з креативної педагогіки. Київ ; Вінниця, 2010. С. 89–92. (Нові технології навчання. № 62).
6. Сапунов Б. Образование и медиакультура. *Высшее образование в России*. 2004. № 8. С. 26–34.
7. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог : Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
8. Федоров А. В., Левицкая А. А., Чельшева И. В. Научно-образовательный центр “Медиаобразование и медиакомпетентность”. Москва : МОО “Информация для всех”, 2012. 614 с.
9. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. 64 с.
10. Фишов П. М. Интерактивные медiateхнологии в современном образовательном пространстве. *Философия образования*. 2012. № 5. С. 147–153.
11. Фокина Т. И. Роль средств медиаобразования в процессе подготовки будущих редакторов. *Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогике*. 2013. №2. С. 75–81.
12. Хилько Н. Ф. Роль аудиовизуальной культуры в творческом самоосуществлении личности. Омск : Изд-во Сибир. фил. Рос. ин-та культурологии, 2001. 446 с.
13. Baylen D., D’Alba A. Essentials of Teaching and Integrating Visual and Media Literacy: Visualizing Learning. Berlin : Springer, 2015. 325 p.
14. Bazalgette C., Bevort E., Savino J. Media Education Worldwide. Paris : UNESCO, 1992. 256 p.
15. Buckingham D. The Making of Citizens. London ; New York : Routledge, 2000. 235 p.
16. Gripsrud J. Understanding Media Culture. London ; New York : Arnold & Oxford University Press Inc., 1999. 330 p.
17. Hall S., Whannel P. The Popular Arts. London : Hutchinson, 1964. 480 p.
18. Hart A. Understanding Media: a Practical Guide. London : Routledge, 1991. 268 p.
19. Masterman L. Teaching the Media. London : Comedia Publishing Group, 1985. 341 p.

20. Piette J., Giroux L. The Theoretical Foundation of Media Education. *Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick (U.S.A.) and London (UK) : Transaction Publishers, 1997. P. 89–134.

21. Potter W. J. Media Literacy. Thousand Oaks ; London : Sage Publication, 2001. 423 p.

22. Watts P. A., Semali L., Rodenberg R. K. Intermediality: Bridge to Critical Media Literacy. *The Reading Teacher*. 2000. Vol. 54, № 2. P. 208–219.

THE USE OF MEDIA TECHNOLOGY IN THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Tatiana Shpotya,

ORCID: 0000-0002-0766-8906

postgraduate,
Drahomanov National University

The article is devoted to the study of the system of organization of the educational process on the use of media technologies in the context of intensive development of digital media, increasing the influence of the media and the introduction of media education practices in higher education institutions.

Key words: media education, digital education, media competence, media technologies, media literacy, digital transformation.

Анжела ШУМІЛОВА,

ORCID: 0000-0003-4731-2346

молодша наукова співробітниця,
відділ науково-бібліографічної інформації,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

НАУКОВА СПАДЩИНА ДМИТРА ІВАНОВИЧА БАГАЛІЯ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ, БІБЛІОГРАФІЇ, ОСВІТИ

УДК 016:929:001(477)Багалій

У статті розглянуто постать відомого українського історика – Дмитра Івановича Багалія. Відображено вагомий внесок вченого у розвиток історичної науки в Україні. Висвітлено його науковий доробок, який підкріплено великою кількістю ґрунтовних праць.

Ключові слова: Багалій, український історик, науковий прогрес, бібліограф.

У літописі України є чимало культових імен, які відіграли особливу роль у розвитку вітчизняної науки. Серед них непересічна постать українського історика, філософа, громадського та політичного діяча, академіка Української академії наук, Лауреата Уваровської премії, ректора Імператорського Харківського університету, Харківського міського голови, доктора історії – Дмитра Івановича Багалія (26 жовтня [7 листопада] 1857 р. (Київ) – 9 лютого 1932 р. (Харків)). Наукова спадщина вченого включає приблизно 350 публікацій: підручників, монографій, археологічних видань, статей з історії України і Росії. Його праці витримали випробування часом та увійшли до золотого фонду української науки. Здобутки Д. І. Багалія стали надбанням усього світу. Ґрунтовне вивчення спадщини Дмитра Івановича Багалія дає змогу комплексно дослідити його діяльність крізь призму особистості.

У наукове життя Д. І. Багалій увійшов як автор численних праць з історії Слобідської України. За часи незалежності України виникла потреба звернутися до цих досліджень. Було перевидано деякі праці науковця, зокрема: “Історія Слобідської України” (Харків, 1990, 1993), автором передмови і коментарів виступив В. В. Кравченко; “Історія Слобідської України” (Харків, 2019), передмову та коментарі написав В. Л. Маслійчук. Особливої значущості набули фундаментальні монографії: “Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства” та два томи археографічних додатків до неї (1887), за яку вченому у 1888 р. було присуджено малу Уваровську премію, “Опыт истории Харьковского университета” у двох томах (1893–1904), двотомна “История города Харькова за 250 лет его существования” (1905–1912), написана у співавторстві з Д. П. Міллером, а також перше наукове видання творів славетного українського філософа Г. Сковороди та дослідження з української історіографії.

Ретроспективний погляд на наукову діяльність Д. І. Багалія відновлює ще одну грань талановитого історика. Професійне зростання формувало Дмитра Багалія також як фахового бібліографа. Його інтерес до бібліографії на початку наукової роботи вченого підтримували і направляли В. Б. Антонович, В. С. Іконніков, П. С. Єфименко, “бібліографічна обізнаність” яких вражала молодого історика. Вже перші наукові праці вченого відзначалися розгалуженим бібліографічним матеріалом. Д. І. Багалій створив свою бібліографічну базу. Він самостійно розробив і видав бібліографічний покажчик “Сочинения, материалы, статьи и заметки, относящиеся к истории Слободской Украины” (Харьков, 1891), який вийшов у двох випусках з інтервалом у шість років (1885–1891). Дмитру Івановичу Багалію належить низка бібліографічних праць. Зокрема, оглядів, списків, рецензій на бібліографічні покажчики, серед яких – бібліографічні праці про Г. С. Сковороду: “Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем” (1894), “Издание сочинений Г. С. Сковороды и стоящие в связи с ними исследованиями о нем” (1914) та “Библиографический указатель разысканий о Сковороде” (1926). У доробку Д. Багалія – огляди літератури про Харківську губернію за 1880–1885 рр. і 1885–1890 рр. Науковець велике значення

надавав повноті матеріалів у бібліографічних покажчиках і наявності в них допоміжних покажчиків [4, с. 49–64].

Упродовж свого життя вчений брав активну участь у реформуванні вищої освіти в Україні. Дороговказом йому завжди слугували ідеї прогресу, віри у творчі можливості людського генія, майбутнє торжество розуму, науки й освіти. Особливої уваги заслуговує робота Дмитра Івановича Багалія щодо створення Української академії наук (УАН). Після від’їзду з Києва В. І. Вернадського Д. І. Багалій деякий час виконував обов’язки президента Академії. Був обраний першим віце-президентом УАН і першим головою її історико-філологічного відділення. З 1919 року академік входив до складу комісії по створенню Національної бібліотеки УАН з титулом “Національна бібліотека” та назвою “Всенародна бібліотека України” (ВБУ; протокол спільного зібрання УАН № 25 від 3 травня 1919 р.) [3], виконував обов’язки її голови. Входив до колегії консультантів при Наркомосі УРСР з розробки програми реформи вищої школи. У зв’язку з перетворенням Харківського університету в Академію теоретичних знань, Д. І. Багалій зайняв у ній посаду декана.

Дмитро Іванович Багалій належав до тієї когорти вчених, у науковій діяльності яких бібліографія займала важливе місце. Аналіз джерел з 1878 до 2021 року, які містять бібліографічні відомості про творчість академіка Д. І. Багалія та публікації про його життя і праці, серед яких “Юбілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п’ятдесятих роковин наукової діяльності” (1927), біобібліографічний покажчик “Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету” (1992), науково-допоміжний покажчик “Перші академіки (дійсні члени) Української Академії Наук: до 100-річчя НАН України” (2018), дає підстави говорити про необхідність підготовки нового персонального покажчика вченого, що виявить більш розширений діапазон досліджень науковців. Опрацювання масивів первинної та вторинної інформації співробітниками відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ надало можливість написання колективної монографії “Засновники і президенти Національної академії наук України: історико-бібліографічне дослідження”, яка буде невдовзі опублікована. Один із розділів складають “Матеріали до біобібліографії Д. І. Багалія (1878–2020 рр.)”. Яскравий образ україн-

ських вчених – неперевершених організаторів науки, найдостойніших громадян своєї Батьківщини, яким є й академік Д. І. Багалій, – назажди збережеться у вдячній пам’яті багатьох поколінь.

Джерела та література:

1. Калінічева Г. Багалій Дмитро Іванович (1857–1932): історик, громадський діяч. *Видатні постаті України* : біогр. довід. / Г. В. Щокін, М. Ф. Головатий, В. А. Гайченко [та ін.]. Київ : МАУП ; Книжкова палата України, 2004. С. 51–57.
2. Кравченко В. В. Дмитро Іванович Багалій та його доба. *Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету* : біобібліогр. покажч. / упоряд. : Ю. Г. Шевченко, Р. А. Ставинська, М. Г. Швалб ; ХДУ, Центр. наук. б-ка. Харків : ХДУ, 1992. С. 4–7.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/>
4. Щербініна О. П. Бібліографія в науковій спадщині Д. І. Багалія. *Вісник ХДАК* : зб. наук. пр. Харків, 2001. Вип. 4. С. 49–64. Бібліогр.: 19 назв.

SCIENTIFIC HERITAGE OF DMYTRO BAGALIY IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY, BIBLIOGRAPHY, EDUCATION

Angela Shumilova

ORCID: 0000-0003-4731-2346

junior researcher,

Department of scientific and bibliographic information,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

The article considers the figure of the famous Ukrainian historian – Dmytro Bagaliy. The significant contribution of the scientist to the development of historical science in Ukraine is reflected. His scientific work is covered, which is confirmed by a large number of thorough works.

Key words: *Bagaliy, Ukrainian historian, scientific progress, bibliographer.*

З М І С Т

Вступне слово. В. Смоланка	5
<i>Білінець Наталія, Іванова Майя</i> . Електронні інформаційні ресурси та сервіси національних бібліотек світу в період пандемії	7
<i>Вдовіна Олена</i> . Соціальне медіасередовище як інструмент просування книг і читання у бібліотеках	16
<i>Воробець Вікторія</i> . Інформатизація університетських бібліотек України та Словаччини	20
<i>Жуковська Маріанна, Переверзева Юлія</i> . Фонд внутрішньореспубліканського документообміну та перерозподілу документів як ресурсна база благодійної проектної діяльності Національної бібліотеки Білорусі з підтримки читання	29
<i>Ігнатюк Мар’яна, Смірнова Ганна</i> . Визначення академічної доброчесності в системі оцінювання навчального процесу у вищих навчальних закладах	37
<i>Клименко Оксана, Сокур Олена</i> . Організація підвищення кваліфікації бібліотекарів наукових установ Національної Академії наук України в умовах карантину: здобутки і перспективи	48
<i>Кривова Світлана</i> . Тематичний пошук за класифікацією УДК	53
<i>Кулик Маргарита</i> . Публікаційна активність вчених Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: 5-річний досвід удосконалення роботи з наукометричного аналізу	58
<i>Kutuzova Olena</i> . Research and learning skills through the professional library ...	70
<i>Лісова Ірина</i> . Підвищення професійної компетенції бібліотекарів на допомогу у промоції читання	75
<i>Попім Ірина</i> . Сутність та значення віртуальних книжкових виставок як нової форми бібліотечно-інформаційного простору	80
<i>Лоренсон Валентина, Попіль Лілія, Чайківська Лідія</i> . Формування інформаційної культури користувачів	87
<i>Люта Оксана</i> . Виявлення особливих характеристик видань завдяки електронному каталогу бібліотечної програми “УФД/Бібліотека”	93

<i>Матвійчук Оксана.</i> Інформаційно-довідкова та популяризаторська місія української бібліотечної енциклопедії	100
<i>Мателешко Юлія, Бердар Яна.</i> Створення електронних каталогів стародруків : європейський досвід	105
<i>Медведь Марія.</i> Комунікативне перезавантаження бібліотеки в період карантинних обмежень: досвід роботи Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету	115
<i>Медвідь-Чірібан Марина.</i> Інформатизація бібліотеки – впевнений крок в майбутнє	125
<i>Новальська Юлія.</i> Бібліотечний квест – креативна форма популяризації читання в бібліотеках серед дітей та молоді	132
<i>Пасмор Надія, Самофар Ольга.</i> Бібліотека сучасного університету: зміна інформаційного образу	138
<i>Пономаренко Зінаїда.</i> Європейські бібліотеки та відкриті освітні ресурси ...	145
<i>Прохненко Олена, Яцьків Мирослава.</i> З досвіду атрибуції дефектних примірників фонду “Книга ХІХ – початку ХХ ст.” Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету	153
<i>Сабо Крістіна.</i> Угорські рідкісні видання другої половини ХІХ – початку ХХ століття у фондах відділу літератури іноземними мовами. Взаємодія бібліотек та цифрової епохи	164
<i>Соколова Ірина.</i> Вебсайти бібліотек та інформаційних установ у професійній комунікації бібліотечної діяльності	172
<i>Чорній Марія.</i> Соціальні мережі як важіль популяризації рідкісних краєзнавчих видань з фонду НБ УжНУ	178
<i>Цимбалюк Світлана, Добрянська Наталія.</i> Соціальні мережі як дієвий інструмент розкриття бібліотечного фонду в умовах карантинних обмежень	185
<i>Чуканова Світлана.</i> Навчання здобувачів ступеня доктора філософії управлінню даними досліджень (RDM) в рамках курсу з цифрової науки та інформаційної грамотності	195
<i>Шпотя Тетяна.</i> Використання медіатехнологій в організації освітнього процесу у закладах вищої освіти.	203
<i>Шумілова Анжела.</i> Наукова спадщина Дмитра Івановича Багалія у контексті української історіографії, бібліографії, освіти	209

Наукове видання

**НОВА МОДЕЛЬ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБРАЗУ БІБЛІОТЕКИ:
ЗМІНА ТРАДИЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ
ЇЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ФУНКЦІЙ**

Матеріали ІІІ науково-практичної інтернет-конференції
(Ужгород, 21 жовтня 2021 р.)

Відповідальна за випуск *М. Медведь*
Статті подано в авторській редакції
Комп’ютерний набір авторів збірника
Художнє оформлення *О. Гаркуша*
Комп’ютерна верстка *О. Гаркуша*

Підписано до друку 24.11.2021
Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсет.
Умов. друк. арк. 12,55
Тираж 100 прим. Замовлення № 29-21.

Видавництво Олександри Гаркуші
Свідоцтво серія Зг № 23 від 06.09.2005 р.
м. Ужгород, вул. Погорелова, 4
тел.+38 050 148 65 02
e-mail: alexxgarkusha@gmail.com
www.alexgarkusha.com.ua

Н 72 **Нова** модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій : матеріали III науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 21 жовтня 2021 р.) / редкол. : М. М. Медведь, В. В. Воробець, Л. О. Мельник та ін. ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. – 216 с. ; іл.

ISBN 978-617-531-243-8

До наукового збірника ввійшли матеріали доповідей науково-практичної конференції “Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій”, що проходила в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету (21 жовтня 2021 р., м. Ужгород). Автори збірника порушили актуальні проблеми розвитку наукової бібліотеки як сучасного центру інформаційних технологій та бібліотечного сервісу, зокрема, розглянули питання інноваційних наукометричних досліджень та бібліометричних технологій; нові тенденції в організації бібліотечного простору та інформаційному обслуговуванні користувачів; креативність в застосуванні нових ідей в бібліотечній практиці в контексті світового досвіду та українських реалій; практичний досвід роботи бібліотек під час карантинних обмежень та ін.

Видання розраховане на фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

УДК 027.7 - 048.35 (063) : 004.773.5